

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA

Simon Jeglič

SPREJEMANJE TRPLJENJA V MISLI
SVETEGA JANEZA PAVLA II.

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
ENOVITI MAGISTRSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM TEOLOGIJA

Simon Jeglič

SPREJEMANJE TRPLJENJA V MISLI
SVETEGA JANEZA PAVLA II.

MAGISTRSKO DELO

Mentor: doc. dr. Marjan Turnšek

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Najprej se zahvaljujem mentorju doc. dr. Marjanu Turnšku za vso pomoč, odzivnost,
podporo in potrpežljivost pri nastajanju magistrske naloge.

Za podporo in molitev se zahvaljujem družini, starim staršem ter prijateljem.
Hvala vsem sošolcem in sošolkam za skupno prehojeno pot študija ter prijateljske vezi.

Za spodbude se zahvaljujem Aleksandru Ureku.

Posebno zahvalo namenjam sv. Janezu Pavlu II., apostolu upanja, ki je za seboj pustil
zaklad misli in vzor boja za Boga.

Predvsem pa hvala dobremu Bogu, ki mi je prva opora na poti življenja.

SEZNAM KRATIC

DM = Janez Pavel II. 1981. *Okrožnica o Božjem usmiljenju (Dives in misericordia)*. CD 10. Ljubljana: Družina.

SD = Janez Pavel II. 1984. *Okrožnica o odrešenjskem trpljenju (Salvifici Doloris)*. CD 21. Ljubljana: Družina.

RM 1987 = Janez Pavel II. 1987. *Okrožnica o odrešenikovi materi (Redemptoris Mater)*. CD 34. Ljubljana: Družina.

RM 1991 = Janez Pavel II. 1991. *Odrešenikovo poslanstvo (Redemptoris missio)*. CD 46. Ljubljana: Družina.

VS = Janez Pavel II. 1994. *Okrožnica sijaj resnice (Veritatis splendor)*. CD 52. Ljubljana: Družina.

IM = Janez Pavel II. 1999. *Skrivnost učlovečenja (Incarnationis mysterium)*. CD 79. Ljubljana: Družina.

KAZALO

UVOD.....	1
1. DOJEMANJE TRPLJENJA JANEZA PAVLA II.....	3
1.1 Trpljenje v življenju Janeza Pavla II.....	3
1.2 Papeževo dojemanje pojma trpljenja – trpljenje kot skrivnost.....	7
1.3 Pojav trpljenja in soočenje z njim.....	8
1.4 Dojemanje trpljenja sodobnega človeka - trpljenje kot problem.....	11
2. VLOGA PODOBE BOGA PRI SPREJEMANJU TRPLJENJA.....	13
2.1 Svetopisemsko pojmovanje trpljenja.....	13
2.2 Zgodba izvirnega greha po Janezu Pavlu II.....	15
2.2.1 Svetopisemsko ozadje zgodbe izvirnega greha.....	18
2.2.2 Osvetlitev trpljenja in podobe Boga.....	21
2.2.2.1 Trpljenje kot Božja kazen za greh.....	22
2.2.2.2 Trpljenje kot vzgojni proces.....	24
2.2.2.3 Trpljenje kot pot spreobrnjenja.....	26
2.2.2.4 Trpljenje kot preizkušnja.....	29
2.3 Jobova zgodba po Janezu Pavlu II.....	30
2.4 Trpljenje kot dvom o vsemogočnosti Boga.....	34
3. ČLOVEŠKA SVOBODA IN TRPLJENJE.....	39
3.1 Človeška svoboda in možnost izbire.....	39
3.2 Temeljna odločitev in pot sprejemanja trpljenja.....	41
3.3 Dve poti življenja in postanek na razpotju.....	46
3.3.1 Greh in križ.....	48
3.3.1.1 Grehu naj sledi pot spreobrnjenja.....	50
3.3.1.2 Solidarnost v grehu in trpljenju - zgodba Davida.....	52
3.3.2 Ljubezen in poželenje.....	56
4. VLOGA ZLA PRI TRPLJENJU.....	59
4.1 Objektivno zlo.....	59
4.2 Subjektivno zlo.....	64

4.2.1 Tri teološka dejstva o satanu.....	66
4.2.2 Osvetlitev pojma satana in njegovega delovanja.....	68
4.3 Skušnjave hudiča in stalni duhovni boj.....	71
4.3.1 Novi Adam in skušnjave.....	74
4.3.2 Tri Jezusove skušnjave.....	76
5. JEZUS KRISTUS IN SPREJEMANJE TRPLJENJA.....	81
5.1 Kristusova ljubezen in odrešujoče trpljenje.....	81
5.2 Včlenjenost v Kristusovo trpljenje.....	85
5.3 Pomen evangelija o trpljenju.....	88
5.3.1 Starozavezna napoved Kristusovega trpljenja.....	91
5.3.2 Trpljenje in smrt Kristusa v opisu evangelistov.....	94
5.3.2.1 Tri prerokbe na poti do Oljske gore.....	95
5.3.2.2 Jezusova molitev na Oljski gori.....	96
5.3.2.3 Jezusov proces.....	100
5.3.2.4 Jezus na križu.....	102
5.3.2.5 Marijina vloga pri trpljenju.....	108
6. SAD SPREJEMANJA TRPLJENJA.....	111
6.1 Usmiljeni Samarijan.....	111
6.2 Sodba poti – nebesa, vice in pekel.....	115
6.3 Kristus je vstal.....	119
SKLEP.....	123
POVZETEK.....	131
SUMMARY.....	132
SEZNAM REFERENC.....	134

UVOD

Naloga se ukvarja z vprašanjem sprejemanja trpljenja. Razmišljanje o tej temi je aktualno za sodobnega človeka, ki se trpljenju pogosto želi izogniti. Še posebej kristjan se zaradi svoje vere v Boga vpraša, zakaj Bog dopušča na svetu toliko trpljenja. Ob tem se sreča z možnostjo odklona od Boga ali pa sprejetjem trpljenja in hojo za Kristusom. Pot skozi trpljenje namreč kaže v polnosti samo Jezus Kristus in le v njem spoznamo odrešensko trpljenje in ljubezen, ki nas vodi k Bogu. Prav trpljenje je tako središče odrešenskega delovanja Boga. Osrednje teme se bomo v nalogi lotili preko misli sv. Janeza Pavla II., ki je trpljenje tudi v lastnem življenju sprejemal po zgledu Jezusa Kristusa.

V prvem poglavju magistrske naloge bomo predstavili kratek življenjepisa sv. Janeza Pavla II., v katerem bomo poudarili trpljenje in papežev konkretno bivanjsko soočenje z njim. Konkretno življenje papeža nam bo služilo kot uvod v njegovo misel o sprejemanju trpljenja. V istem poglavju bomo opisali še pojem trpljenja v dojemanju papeža in ga razširili s pojmovanjem trpljenja s strani sodobnega človeka. Navedli bomo tudi oblike trpljenja, ki se pojavljajo v različnih življenjskih situacijah. V drugem poglavju bomo opisali svetopisemski pojem trpljenja, ki ga bomo predstavili preko dveh svetopisemskih zgodb. Drugo poglavje bo govorilo predvsem o pomenu Božje podobe pri sprejemanju trpljenja. S pomočjo različnih avtorjev bomo navedli tudi štiri procese, ki se ob samem trpljenju pogosto pojavijo. Poglavje bomo zaključili z opisom podobe Boga, ki je za papeža ključna pri sprejemanju trpljenja. Vsebinska tretjega poglavja bo človeška svoboda v odnosu do trpljenja. Svoboda namreč pri sprejemanju igra ključno vlogo. Človek ima na voljo temeljno odločitev, s katero se usmeri na eno od poti življenja. V četrtem poglavju bomo razmišljali o vplivu zla na trpljenje. Glavni temi tega poglavja sta objektivno in subjektivno zlo. Peto poglavje predstavlja središče glavne tematike. V njem se bomo ozrli na Kristusovo ljubezen in odrešujoče trpljenje, včlenjenost človeka v Kristusov križ in pomen evangelija trpljenja. V tem poglavju bomo osvetlili vsa ostala poglavja in razmišljanja. V zadnjem poglavju bomo pokazali na "sad včlenjenja človekovega trpljenja v Kristusov križ" (sad sprejemanja trpljenja).

Dalje bomo obravnavali eshatološke razsežnosti. Zaključna misel pa bo povezana z upanjem in spodbudo, kakor jo v svojih govorih nemalokrat navede apostol upanja sv. Janez Pavel II.

Cilj naloge je osvetliti razmišljanje sv. Janeza Pavla II. o smislu sprejemanja trpljenja. Soočenje s temo bralca spodbuja, da temo evangeljskega sprejemanja trpljenja včleni v lastno življenje in preko nje tudi osebnostno raste. Bralec naj bi tako od vprašanja "od kod trpljenje" prešel na vprašanje, "kako se s trpljenjem soočiti". Zgled za tako soočenje je sam Janez Pavel II., saj trpljenja ne razlaga iz vidika zagrenjenosti, temveč človeka s svojo mislijo navdaja z upanjem za življenje.

Magistrska naloga je večinoma izdelana s pomočjo analize različnih del, ki so uporabljena v njej. Pogosto je tekst podan z deskriptivno metodo, ponekod pa uporabljamo primerjalno metodo, s katero soočamo mnenja različnih avtorjev.

Temo sprejemanja trpljenja sem izbral predvsem zato, ker se človek v vsakdanjem življenju pogosto sooči s trpljenjem. Ker je sodobna kultura nagnjena k izogibanju trpljenja, to pusti posledice v dojemanju vrednot. Darovanjska ljubezen je pravzaprav odrinjena na stran, v ospredje pa stopi egoizem. Trpljenje lahko posameznika zapre vase ali celo nagiba k samouničevalnim mislim, kar lahko močno zagreni ali celo uniči življenje. Pravilno razumevanja trpljenja je zato nujno potrebno.

1. DOJEMANJE TRPLJENJA JANEZA PAVLA II.

V prvem poglavju bomo sprva predstavili trpljenje v življenju Janeza Pavla II., ki nam bo služilo kot priprava na njegovo misel o sprejemanju trpljenja. V nadaljevanju se bomo soočili s pojmom trpljenja kot skrivnosti in navedli dve področji, kjer se trpljenje pojavlja. To vsebino bomo navedli po misli Janeza Pavla II. Dve področji trpljenja bomo nato razširili s pomočjo Jonesa. Nazadnje bomo na tej podlagi navedli še trpljenje kot problem.¹

1.1 Trpljenje v življenju Janeza Pavla II.

Sprva bomo predstavili življenje Janeza Pavla II. pod vidikom trpljenja, ki ga je doletelo. Vsebinsko bomo podali na preprost in jedrnat način. Z uvodnim življenjepisom papeža želimo pokazati, da njegova razmišljanja o sprejemanju trpljenja niso ostala zgolj na papirju. Njegova misel se namreč sklada z njegovim lastnim sprejemanjem trpljenja.²

Karol Józef Wojtyła je bil rojen 18. maja 1920 v Wadowicach na Poljskem. Njegov oče je bil Karol Wojtyła starejši, materi pa je bilo ime Emilija. Bil je tretji otrok. O starejši sestri ni virov, po čemer se predvideva, da je umrla zelo mlada. Imel je tudi starejšega brata Edmunda. (Krajnc 2012, 33)

V življenju je Karol veliko pretrpel. V življenju je doživel mnogo smrti bližnjih, fizičnih bolečin in notranjih stisk. Mati mu je zaradi odpovedi ledvic in srčne okvare umrla že pri osmih letih. Brat Edmund mu je zaradi škrlatinke umrl leta 1932, ko je bil

1 Sodobni človek trpljenje pogosto dojame kot težavo, papež pa se s takim pojmovanjem trpljenja ne ukvarja.

2 Misel povzemamo po diplomskem delu Leonide Krajnc. Sicer pa imamo v slovenščini veliko življenjepisov Janeza Pavla II., kot so:

- Dziwisz, Stanisław. 2007. *Življenje s Karlom*. Ljubljana: Družina.
- Dziwisz, Stanisław in Czesław Dąbżek. 2006. *Trpljenje v življenju in učenju Janeza Pavla II. V: Pustite me oditi: moč nemoči Janeza Pavla II.* Ljubljana: Družina.
- Szulc, Tad. 1996. *Papež Janez Pavel II.: življenjepis*. Ljubljana: DZS.
- Weigel, George. 2000. *Apostol upanja: življenje in delo papeža Janeza Pavla II.* Bled: Vernar consulting.

Karol star komaj dvanajst let. Karol se je od očeta kmalu naučil sprejemati trpljenje kot Božjo voljo. Leta 1939 je trpljenje v okolici povzročila druga svetovna vojna, ki se je razvnela 1. septembra. V šestih letih so se ljudje pod okupacijo Poljske srečevali z velikim strahom, stisko, lakoto, smrtjo in trpljenjem. Ljudstvo se je bojevalo za preživetje, medtem ko so okupatorji želeli državo izbrisati iz zemljevida. Veliko duhovnikov so odpeljali v koncentracijska taborišča. Leta 1940 je Karol začel s fizičnim delom v kemijski tovarni. Tam se je soočil s hudim mrazom, težkim delom in revščino. V kamnolomu je delal približno leto dni, zatem pa od oktobra 1941 v kemijski tovarni. Tam je bilo lažje. Težko delo je Karola oblikovalo. Predstavljalo mu je sodelovanje pri Božji ustvarjalnosti. Bog nam je namreč izročil svet, da mu gospodujemo in na njem delamo. Prepričan je bil, da delo svoj namen doseže v ljubezni do bližnjega. Služenje drugim mu je bilo tudi v duhovništvu vodilna misel. Tako je jeseni 1942 zaprosil za vstop v semenišče in se v tajnosti začel šolati. Leta 1944 je Karola zbil nemški tovarnjak. Z glavo je zadel ob rob pločnika in dobil hud pretres možganov. V nezavesti je bil devet ur, a se je po hospitalizaciji in nekajtedenskem okrevanju pobral. (33-38)

Karol Wojtyła je bil 1. novembra 1946 posvečen v duhovnika. Šolanje za ta poklic je mnogokrat potekalo v strahu pred gestapom. Povojno obdobje ni prihranilo s trpljenjem. Stalinistično obdobje, ki je vladalo v komunistični Poljski po vojni, je prineslo ateistično ideologijo. Cerkev je bila pod velikim pritiskom. Veliko mest je bilo porušenih. V takem okolju je Karol začel pot duhovnika. To stanje se umiri leta 1956. V tem obdobju umre kardinal Adam Stefan Sapieha, ki je bil za Wojtyła velik vzor. Prav on ga je tudi posvetil v duhovnika. Leta 1958 papež Pij XII. podpiše imenovanje Karola za škofa. Takrat je bil star osemtrideset let. Nekaj let za tem, to je leta 1963, je Wojtyła imenovan še za nadškofa. Kot škof je imel Karol mnogo novih obveznosti, pri katerih pa starih ni želel dati na stran. Kmalu se pri njem začnejo pojavljati zdravstvene težave. 1959 so mu odkrili mononukleozo, posledično pa je moral opraviti biopsijo kostnega mozga. Tudi v resnih situacijah se je znal s težavo spoprijeti in se celo pošaliti na svoj račun. Pogosto so Karola mučile tudi hude migrene. Leta 1970 ga je zadela novica o smrti prijatelja še iz časov, ko je bil univerzitetni kaplan pri sv. Florjanu. Tam se je povezovalo več mladinskih skupin, med katerimi so se rodila tudi močna prijateljstva. Jerzy Ciesielski je bil tako eden izmed članov, ki je bil Karolu zelo blizu. Umrl je skupaj s svojima sinovoma ob potopu izletniške ladje na Nilu. (38-42)

Avgusta leta 1978 je umrl Papež Pavel VI. Karolu je bil papež pri srcu, zato mu je ta smrt predstavljala stisko. Od takrat so se stvari začele odvijati po hitrem postopku. Tako so 26. avgusta 1978 izvolili novega papeža, in sicer kardinala Albina Lucianija iz Benetk. Poimenoval se je Janez Pavel I. Ob izvolitvi je bil hudo bolan in že po triintridesetih dneh papeževanja je umrl tudi on. Novico je Karol Wojtyła sprejel v znaku globokega zaupanja v Božjo voljo. Dan pred konklavom ga je doletela nova huda novica. Njegovega najboljšega prijatelja je zadela možganska kap in ga pustila ohromelega. Karol Wojtyła je bil za papeža izvoljen 16. oktobra 1978., in sicer prav v dneh hude notranje stiske. Poleg novice o prijatelju je doživljal stisko in nemir ob izvolitvi, saj se je globoko zavedal teže dolžnosti, ki ga čaka. Pustiti je moral tudi domovino, kjer je imel zelo veliko prijateljev in življenjskih spominov. Ponovno je položaj sprejel zaradi uklonitve Božji volji, katere uresničitev je videl v glasovanju sobratov. Ko je leta 1979 papež Janez Pavel II. odpotoval na Poljsko, se je ustavil tudi v koncentracijskih taboriščih Auschwitz in Birkenau. Dejanje priča o tem, da je papež na podlagi svojega doživljanja trpljenja nosil veliko sočutje do vseh trpečih. To izpriča še mnogokrat v času svojega papeževanja. (42-43)

Kljub težki nalogi papeževanja pa Janezu Pavlu II. z bolečino ni bilo prizaneseno. 13. maja 1981 ga je pred splošno avdienco, ki bi morala biti na Petrovem trgu, dvakrat ustrelil Mehmet Ali Ağca. Strelji so ogrozili papeževo življenje. Že nedeljo po atentatu je papež v posneti poslanici izrekel sočutje dvema, ki sta bila ob streljanju poleg njega ranjena. Poleg tega pa je izrazil tudi odpuščanje strelcu. Že tedaj je hkrati povedal, da daruje svoje trpljenje za Cerkev in svet. Trpeče je papež tudi s pričo lastnega življenja vabil k daritvi trpljenja Bogu. Kmalu po atentatu se je pojavila vročica in težave z dihanjem. Papež se je preko transfuzije krvi okužil s citomegalovirusom. Telo je po boju sicer virus premagalo, a ostalo je zaznamovano. Papež je čutil veliko hvaležnost predvsem fatimski Mariji. Ustreljen je bil namreč na obletnico njenega fatimskega prikazanja. Ena od treh skrivnosti je bila tedaj napoved uboja moža v belem. Zavedal se je, da je bil takrat rešen po Marijini priprošnji. Dan pred prvo obletnico atentata je papež poromal v Fatimo, da bi se zahvalil materi Mariji. Tam je doživel nov napad, ki ga je skušal izvesti psihično moten španski duhovnik Juan Fernandez Krohn. Napad ni uspel. Prvi atentat pa je imel še eno posledico. Leta 1983 je namreč izginila hči uslužbenca, ki je delal v Vatikanu. Ugrabitelji so ji grozili s smrtjo, če Ağce ne

izpustijo. Tu papežu ni bilo treba ukrepati, saj je Aĝca sam javil, da želi prestati svojo obsodbo v zaporu. A o pogrešani deklici zatem ni bilo sledi. Janez Pavel II. se je držal tega, kar je govoril. Svojemu atentatorju je namreč namenil obisk in mu še osebno razodel Božjo ljubezen in ljubezen Božje Matere. (43-46)

Trpljenje se nadaljuje. Leta 1992 je moral zaradi hudih bolečin na operacijo debelega črevesa. Odstranjen je bil velik tumor in nekaj žolčnih kamnov. Novembra naslednje leto je padel po stopnicah in si pri tem zlomil ramo. K temu je prispeval ekstrapiramidni sindrom, ki oslabi ravnotežje. Odkrili so ga leto prej. Aprila 1994 je grdo padel v kopalnici, zaradi česar so mu morali vstaviti umetni kolk. Še vedno je verjel, da je na delu Božja volja, ki ne pozna naključij. Svoje trpljenje je prepustil skrivnosti križa. Umetni kolk je povzročal neprestane bolečine. Leva roka in dlan sta se papežu zaradi Parkinsonove bolezni tresli. Vse telesne hibe so ga kot športnika hudo prizadele. Njegovo zdravstveno stanje se je v naslednjih letih le še slabšalo. Tako je moral leta 1995 na božično jutro prekiniti branje voščil in odpovedati maševanje na tretji maši zaradi slabega počutja. Kljub osebnemu trpljenju je še naprej spodbujal vse trpeče. (46-48)

Papež se je zavedal svoje omejenosti, a se je odločil vztrajati do konca. Poseben postopek odstopa je določil le v primeru dokončne nesposobnosti. V zadnjih mesecih življenja je Janez Pavel II. doživljal hudo trpljenje. Doletela ga je gripa, zaplet in boleča zdravljenja, akutno obolenje sapnika in glavnih bronhijev, zožitev dihalnega prostora zaradi krčev, dihalne motnje in grožnja zadušitve. Zaradi zapletov dihanja so na njem opravili rez sapnika in vstavili ustrezne kanile za lažje dihanje. Skozi usta se kmalu ni mogel več prehranjevati, zato so mu hrano dovajali po cevkah skozi nos. 31. marca je dopoldne papeža oblil pot. Temperatura se mu je povišala na 39,6 °C. Ob tem je doživel septični šok. Naslednji dan sta poslabšana krvna in presnovna slika pokazali, da so mu odpovedovala pljuča, srce in ledvice. Med trpljenjem je papež nenehno opazoval podobo trpečega Kristusa. (8-50)

Papež Janez Pavel II. je umrl 2. aprila 2005. Po približno devetih letih ga je 27. aprila 2014 papež Benedikt XVI. razglasil za svetnika. Papež Janez Pavel II. je bil resnično apostol upanja. Njegovo življenje si ni izbiralo poti mimo trpljenja, bolečine in ponižanja, ampak je šlo naravnost skozi. Svoje doživljanje trpljenja je zлил s svojim oznanjevanjem. Venomer je imel pogled usmerjen v trpečega Kristusa in Marijo, ki mu

je po osirotelosti predstavljala pravo mater. Svetnik je v Mariji videl zgled predaje Božji volji in skupaj z njo izrekel Bogu svoj "da". (Janez Pavel II. 2015, 137; Krajnc 2012, 51)

Svetnika trpljenje ni odvrnilo od Boga. Zaradi bolečine ni postal nečimrn in zagrenjen, ampak je v njem videl pot odrešenja, Božjo voljo. Zaupal je, da je Bog tisti, ki vodi njegovo življenje. Življenje je živel v polnosti, do dna. Preko lastnega trpljenja je dostopal do ljubezni in sočutja, ki ga je tolikokrat naklonil ubogim, bolnim in trpečim. Ratzinger je ob petindvajseti obletnici papeštva izrekel besede: »V Vašem življenju beseda 'križ' ni samo beseda. Dopustili ste, da Vas je ranila na duši in na telesu.« (Krajnc 2012, 52) Papež Janez Pavel II. je povzdigoval glas v imenu tistih, ki tega niso mogli. Bil je, tako kot Jezus, na strani zatiranih. (51-52)

Pretrsljiv je bil naslednji dogodek. Na eni splošnih avdienc je papež sprejel skupino prostitutk, ki jih je bilo sram lastnih dejanj. V joku in sramu so stopile predenj. Vsako posebej je objel in blagoslovil. Svetnik se je srečeval z brezdomci, alkoholiki, duševno bolnimi, zasvojenici, in obiskoval umirajoče. (52) »Do bolnikov je pristopal, četudi so bili nalezljivo bolni. V Braziliji je obiskal gobavce, v ZDA je vzel v naročje otroka, ki je bil okužen z aidsom. Opozarjal je na krivice, ki se dogajajo in na to, da je vsak človek ustvarjen po Božji podobi, ki je nič ne more uničiti.« (53) Takšno je bilo njegovo doživljanje trpljenja, o katerem je v teku življenja tudi pisal. Podrobneje torej pogledajmo misel svetega Janeza Pavla II. o trpljenju, ki ga je v svojem življenju sprejel in hkrati jasno izročil Božji volji.

1.2 Papežev dojemanje pojma trpljenja – trpljenje kot skrivnost

Tema o trpljenju in njegovem smislu je splošna tema, ki vedno spremlja človeka. Na neki način je z njim navzoča povsod v svetu. Pozornost tej temi posvetimo najprej z vidika Janeza Pavla II. V njegovi misli je sprejemanje trpljenja povezano z vstopom v skrivnost. Ta vstop človeku omogoča Jezus Kristus preko velikonočne skrivnosti. Temo povzemamo po papeževi okrožnici o odrešenjskem trpljenju - *Salvifici Doloris* (SD).³

Sv. Pavel v pismu Rimljanom piše, da »celotno stvarstvo vse do zdaj skupno zdihuje in trpi porodne bolečine« (Rim 8,22). Čeprav človek pozna trpljenje živalskega

3 Okrožnica bo hkrati vodila rdečo nit celotne naloge, zato jo bomo odslej navajali le s kratico *SD*.

sveta in mu je to blizu, se zdi, da ima beseda "trpljenje" za človeka globlji pomen. Sv. Janez Pavel II. pravi, da je »smisel tega tako globok, kakor je globok človek, posebej še zato, ker na svoj način razodeva človeku njegovo lastno globino in jo celo presega«. Lahko bi rekli, da torej trpljenje spada k človekovi presežnosti oz. transcendenci, saj je človek preko trpljenja poklican, da preseže sam sebe. Trpljenje tako ostaja skrivnost toliko, kolikor bolj plitev je človek in njegovo življenje. (SD 2)

»V Kristusu postane vsak človek pot Cerkve. Lahko rečemo, da postane človek pot Cerkve posebej še takrat, ko v njegovo življenje vstopi trpljenje.« (SD 3) To velja, ker je trpljenje vstopilo tudi v življenje Kristusa in je preko trpljenja to pot prehodil tudi On. V življenje vstopi trpljenje v različnih stopnjah in okoliščinah, jasno pa je, da je »neločljivo povezano s človekovim zemeljskim bivanjem«. (SD 3) Cerkev se namreč poraja iz skrivnosti odrešenja na Kristusovem križu in je še posebej dolžna iskati srečanje s človekom prav na tej poti. V takem srečanju človek postane pot Cerkve.

Človeško trpljenje vzbudi v sočloveku sočutje oz. sotrpjenje in spoštovanje, po drugi strani pa lahko vliva tudi strah, ker trpljenje samo v sebi nosi veliko skrivnost. Tako potreba srca kot zahteva vere nam pravita, da moramo na prvo mesto postaviti spoštovanje do trpečega. Ta dva motiva se v temi trpljenja približata drug drugemu. Potreba srca nam narekuje, da moramo premagati strah, hkrati pa vera zahteva, da se preko njene vsebine dotaknemo smisla trpljenja, ki sicer v človeku ostaja nedostopna skrivnost. (SD 4) Papež poudarja razsežnost trpljenja kot skrivnosti. Pri iskanju globljega smisla trpljenja je tako treba zreti v luči vere. V naslednjem poglavju nakažimo pojav trpljenja in soočenje človeka z njim. Sodobni človek namreč za razliko od papeža ob tem soočenju pogosto dojame trpljenje kot težavo in oviro.

1.3 Pojav trpljenja in soočenje z njim

Vsak človek se prej ali slej sreča s trpljenjem, saj je del vsakdanjika in kot tak prisoten pri vsakem človeku brez izjeme. Poznamo več področij, kjer se človek sreča s trpljenjem. Najprej poudarimo dve primarni področji, kakor jih navede Janez Pavel II.,

nato pa ti področji nekoliko razširimo še z Jonesom. Zatem bomo podali pastoralni razmislek o dojetanju trpljenja s strani sodobnega človeka.⁴

Janez Pavel II. pravi, da je trpljenje osebno dogajanje, ki se umika v samo notranjost človeka. Zaradi tega je trpljenje nekoga navzven videti nedotakljivo. Paradoks je v tem, da ravno trpljenje v svoji resničnosti hkrati zahteva, da ga obravnavamo in o njem razmišljamo, posledično pa razumemo. Ob njem si moramo torej zastavljati vprašanja in iskati odgovore. Pri tem je seveda jasno, da ne gre le za opisovanje trpljenja. Medicina kot znanost in umetnost zdravljenja lahko raziskuje najboljše tisto področje trpljenja, ki je na zunaj vidno in oprijemljivo. To področje se da raziskovati z metodami zdravljenja, saj deluje na zunanjem, to je na telesnem področju človeka. To pa je le en vidik. Območje trpljenja ima globljo razsežnost in je bolj zakoreninjeno v človečnosti sami. Sega torej onkraj bolezní. Osnovno predstavo o tem dobimo v razlikovanju med telesnim in moralnim trpljenjem. To razlikovanje pa temelji v dveh področjih človeške biti in kaže na dve prvini, in sicer telesno in duhovno. Obe sta neposredni subjekt trpljenja. (SD 5) »Kolikor je do neke mere trpljenje in bolečino mogoče uporabljati kot istoznačni besedi, gre za telesno trpljenje tedaj, če je bolečina na neki način navzoča v telesu, medtem ko je moralno trpljenje dušna bolečina – bolečina duše. Pri tem drugem gre za bolečino duhovne narave in ne samo za psihično razsežnost tiste bolečine, ki kot spremstvo nastopa tako pri moralnem kakor pri telesnem trpljenju. Prostranost in mnogovrstnost moralnega trpljenja gotovo nista manjši kakor pri telesnem trpljenju; a hkrati se zdi, da je manj jasno določljivo in ga terapija težje doseže.« (SD 5)

Misel Janeza Pavla II. zdaj osvetlimo in dodatno razdelajmo z Jonesom. Konkretno lahko rečemo, da se trpljenje pojavi kot »duševni strah pred neustavljivim umiranjem«, »čustvena stiska, ker zapuščaš tiste, ki jih ljubiš«, »fizična bolečina telesa, ki je vse bolj izčrpano«, »duhovna stiska, ker ne veš, kaj te čaka onkraj« in »osebna samota, ker hodiš po tej poti sam«. Jones trpljenje loči na duševno, čustveno, telesno in duhovno. Prve tri oblike trpljenja lahko uvrstimo pod papeževo pojmovanje "telesnega trpljenja", ki je izmerljivo in preko terapije lažje odpravljivo. Za vsako navedimo kakšen primer. Pod duševne strahove spadajo med drugim namišljeni strahovi, ki so za tistega,

⁴ Izraz "sodobni človek" Janez Pavel II. pogosto uporabi za naziv človeka, ki je pogojen s trenutnimi trendi in kulturo sodobnega sveta. Tak primer uporabe izraza najdemo v papeževem *Apostolskem pismu vsem mladim sveta* (1985, 27).

ki ga prevzema strah v trpljenju, lahko zelo resnični. Kot primer navedimo fobijo pred zaprtim prostorom. Čeprav je dvigalo v osnovi nenevarno in služi svojemu namenu, se ga lahko nekdo iz podzvestnega strahu izogiba. Če se v tem dvigalu znajde, pa bo zagnal paniko. Čustveno trpljenje se nas načeloma dotika skozi vse življenje v različnih oblikah. Občutek izgube je za človeka hud čustven pretres. Pod to vrsto trpljenja poleg drugih spadata občutek odvečnosti in ločitev od bližnjega, ki sta povezana z brezcilnostjo. Prvi odziv človeka je jeza, ki pa se umakne samopomilovanju. Trpljenje je tako navzven sicer neopazno, a človeka od znotraj trga in muči. Naslednja oblika je telesno trpljenje, ki je posledica bolečine. Telesno trpljenje prav tako v različnih stopnjah prizadene vsakega človeka. To je bolečina ob različnih ranah in poškodbah telesa. In čeprav je hudo, ko deklica pride preblizu ognju in se opeče, je bolečina v tem primeru opozorilo na grozečo nevarnost. Za razliko od začasnega trpljenja pa veliko težje prenašamo bolečino kakšne hude bolezni, ki je lahko trajna. Taka bolečina in trpljenje nam jemljeta življenjsko moč in nas slabita. Nazadnje se vsak sooči tudi z duhovnim trpljenjem, ki lahko prizadene tako razum kot tudi čustva in telo. Posledično lahko rečemo, da je ta oblika trpljenja v človeku globlje zasidrana od ostalih treh. Papež tovrstno trpljenje imenuje "moralno trpljenje". To trpljenje je povezano s tistim delom naše osebnosti, ki išče smisel našega življenja. Tu se pojavljajo vprašanja o stvarjenju, obstoju bivanja, dojetanju dobrega in hudega, namenu ter začetku in cilju življenja. V kriznem obdobju človek pogosto išče odgovor na ta vprašanja. Takrat se mu začnejo rušiti tla pod nogami in začne zgubljati sled svoje poti, po kateri se je odpravil. Medtem ko človek išče te odgovore, lahko trpljenje postane neznosno. (Jones 1994, 13-14)

Po Janezu Pavlu II. smo orisali telesno in moralno trpljenje. "Telesno trpljenje" po Jonesu lahko dalje delimo še na duševno, čustveno in telesno. Pojem moralnega trpljenja pri papežu pa pri Jonesu enačimo z duhovnim. Te vrste trpljenja se pojavijo pri vsakem človeku. Bolečina njegovo svobodno voljo postavi pred odločitev sprejemanja ali odklanjanja trpljenja. Če se s trpljenjem soočimo, začnemo iskati njegov izvor.

1.4 Dojemanje trpljenja sodobnega človeka - trpljenje kot problem

Predstavili smo pojem trpljenja kot skrivnosti z vidika papeževih misli in opredelili, na katerih področjih se to trpljenje pojavlja. S pomočjo Jonesa pogledjmo sedaj še dojemanje trpljenja z vidika sodobnega človeka. Ugotovili smo, da se človek ob doživljanju trpljenja pogosto "spotakne" ob dejstvo prisotnosti trpljenja v svetu. Nekateri kljub temu dejstvu ohranijo svojo vero v pravičnega Boga. To je možno, ker verjamejo, da ima trpljenje samo po sebi veliko opraviti z zlom. Za mnoge druge pa obstoj trpljenja in dejstvo tolikih grozot predstavlja najmočnejši dokaz zoper obstoj Boga (Jones 1994, 7).

Na poti življenja človek pogosto pričakuje, da bi moralo njegovo življenje teči gladko in brez hujših ovir. Z ovirami se seveda srečamo, a se pri različnih ljudeh zgodi velika razlika v načinu soočenja z njimi. Medicinska znanost je tako napredovala, da menimo, da smo bili prevarani, če nas ne morejo pozdraviti. Kmalu se soočimo z bolečino, samoto in obupom. Vse to morda nekdo, ki je neveren, pač sprejme kot grenkobo življenja. Verni pa hitro postavi vprašanje Bogu, zakaj ljudje trpijo? Ateist se s tem ne ukvarja. Trpljenje postane težava šele, ko začne človek zavzemati stališče, da je ta svet bede ustvaril dobri Bog. Treba je poudariti, da je za človeka to tisti problem, ki se pojavi kot posledica vere, zato ga torej ni mogoče uporabiti kot dokaz proti obstoju Boga in proti veri. Vera prinese soočenje z vprašanjem, zakaj vendar trpljenje, če pa je Bog dober in ljubeč, sam v sebi Ljubezen (8.11-12).

Tedaj so pred človekom tri poti soočenja s problemom.⁵ Lahko se odloči, da bo vero sprejel, čeprav mu odgovor na to vprašanje še ni jasen. Kljub nejasnosti se bo soočil in hodil po poti z Bogom. Druga odločitev je lahko, da se bo jezil na Boga, ker je ustvaril svet, ki vsebuje trpljenje. V tej odločitvi se bo človek zabijal v skalo, namesto da bi jo skušal preplezati. Posledično bo vernik stagniral in ne bo rasel. Tretja odločitev

5 V zvezi s tem lahko navedemo Jonesovo primero iz medicine: »Recimo, da sem zbolel za težko boleznijo, ki me bo pokopala, če je ne bo ustavilo in nadzorovalo ustrezno zdravljenje. Zdravniki mi predpišejo zdravilo z imenom "X", ki obvladuje bolezen in mi zagotavlja normalno življenjsko dobo. Žal ima zdravilo nekatere neprijetne in neizogibne stranske učinke, ki jih zdravniki še ne razumejo povsem, čeprav si nenehno prizadevajo rešiti ta problem. Zdravilo škoduje mojemu vidu in mi povzroča občasne glavobole. Zdravilo, ki mi ohranja življenje, povzroča določene boleče neprijetnosti, ki jih ni mogoče spremeniti. Lahko se odločim za eno ali drugo: ali še naprej jemljem zdravilo in se spopadam s problemi, čeprav mi niso všeč ali jih ne razumem. Lahko pa se besno jezim nad zdravilom, njegovimi izdelovalci ter njihovo poštenostjo pri trženju zdravila. Lahko pa neham zdravilo jemati.« (1994, 17)

pa je, da človek vero preprosto zapusti in stori odklon od Boga na svojo pot. Vprašanje trpljenja ga ne bo več mučilo, saj se bo trpljenju skušal izogniti, ko bo to le mogoče. Nevarnost za slednjega obstaja v nezavedanju smisla in brezcilnosti življenja. Preteča smrt se tako zdi kot neodločljivi strah tretje odločitve.

V iskanju smisla trpljenja se prepletata trpljenje kot skrivnost in trpljenje kot problem. Ko človek doživi trpljenje, se z njim lahko sooči po svobodni volji. Papežu je sprejemanje trpljenja na podlagi njegovega dojetja pojma trpljenja samoumevno. Po njegovem mnenju smisel trpljenja človek najde v tolikšni meri, kolikor ga je človek sposoben sprejeti in včleniti v Kristusa. V hoji za njim namreč sleherni človek preseže sam sebe, ko vstopi na pot križa. Smisla trpljenja se dotaknemo le preko vere, saj trpljenje samo v sebi ostaja nedostopna skrivnost. Razkriva jo le Kristus. Za sodobnega človeka pa se v iskanju smisla trpljenja prepletata trpljenje kot problem in trpljenje kot skrivnost. Trpljenje se kot problem pojavi zaradi dejstva bolečine, ki ga spremlja. Ob njem človek doživlja nemoč, napor in pogosto omahuje. Bolečina je neprijetna in človeka izzove. Odziv do te bolečine se deli na tri smeri. Prvi možni odziv človeka na trpljenje je, da bo ta ob nesreči skušal trpljenje osmisliti in iz njega izpeljati nekaj dobrega. Ko bo iskal v trpljenju dobro, bo problem trpljenja presežen. Tedaj bo vstopil v trpljenje kot skrivnost (kakor to stori papež). Drugi bo trpljenje kot problem skušal potlačiti. Odmik je povsem naraven odziv človeka, ki pa ima negativne posledice. Neosmišljeno trpljenje ga pripelje do stagniranja, ovire pri osebni rasti, bodisi v veri bodisi v življenju nasploh. Dokler človek se ne postavi v drugačen položaj, obstoji na mestu. Tretji pa bo do trpljenja zavzel odpor in se mu preostanek življenja izogibal. Trpljenje je torej v prvi vrsti problem, ker se mora nanj človek pravilno odzvati. Če je odziv napačen, lahko človeka oškoduje. Pri verniku se to pozna na odnosu do samega sebe, Boga in bližnjih, pri nevernem pa se to pozna na odnosu do sebe in bližnjih. Ko nekdo trpljenje začne zavračati in se mu izogibati, bo hitro prešel na hedonistični ali celo samodestruktivni nivo bivanja, kjer se človek ne izpolni. Vernik bo Boga začel zavračati zaradi napačne podobe, ki jo je iz izkušnje trpljenja o njem prehitro sklenil. Ob temi trpljenja je zato potreben temeljni premislek, ki sega do človekove podobe o Bogu.

2. VLOGA PODOBE BOGA PRI SPREJEMANJU TRPLJENJA

V prvem poglavju smo misel papeža začeli z njegovim kratkim življenjepisom, pojmom trpljenja in možnostjo soočenja z njim. Spoznali smo, da ob izkustvu trpljenja človek hitro lahko podvomi o obstoju dobrega in pravičnega Stvarnika.

V drugem poglavju sprva podajamo svetopisemski pojem trpljenja in se preko Janeza Pavla II. lotimo Božje podobe pod vidikom stvarjenja v zgodbi izvirnega greha. Svetopisemsko ozadje te zgodbe bomo za lažje dojetje misli papeža povzeli po Krašovcu. Podobo Boga bomo nato predstavili še z vidika štirih "procesov" trpljenja. To podpoglavje bo umeščeno pod tematiko izvirnega greha zato, da bomo globlje dojeli podobo Boga na preprost način.⁶ V drugem poglavju bomo z mislimi papeža opisali zgodbo Joba, kjer bomo natančneje razdelali podobo trpljenja kot Božje kazni.⁷ Na podlagi te zgodbe bomo poleg prave podobe Božje kazni hkrati jasneje videli smisel trpljenja kot preizkušnje in trpljenja pravičnega. Poglavje bomo zaključili z mislijo papeža o Božji vsemogočnosti in podobi Boga ljubezni. Taka podoba Boga je za sprejemanje trpljenja po mnenju Janeza Pavla II. Ključna za razumevanje trpljenja.

2.1 Svetopisemsko pojmovanje trpljenja

Tema trpljenja se v Stari zavezi pojavi na mnogih mestih. Ker sta zgodbi izvirnega greha in Joba (2.2 in 2.3) starozavezna teksta, bomo za razumevanje trpljenja podali tudi pomen te besede v kontekstu Stare zaveze. Navedeno naj služi kot uvodni del drugega poglavja, ki ga v celoti povzemamo po misli Janeza Pavla II. iz okrožnice *SD*.

Stara zaveza vsebuje mnogo likov, ki se jih dotika trpljenje. Še posebej je v različnih položajih prisotno moralno trpljenje. Pojavi se ob smrtni nevarnosti (doživetje Ezekija v Iz 38,1-3), smrti lastnih otrok (Agara v 1 Mz 15-16; Jakob v 1 Mz 37,33-35;

⁶ Procese bomo za lažje razumevanje trpljenja osvetlili s pomočjo avtorjev, ki niso zgolj teologi. Njihove smernice z različnimi primeri bomo tako uporabili le za bolj celovito dojetje in hkrati aplicirali papeževa spoznanja v konkretno življenje.

⁷ Glej 2.3.

David v 2 Sam 19,1), smrti prvorojenega edinca (Tobijeva mati Ana v Tob 10,1-7), nerodovitnosti (Abraham v 1 Mz 15,2; Rahela v 1 Mz 30,1), hrepenjenju po domu (izgnanci v babilonski sužnosti v Ps 137), preganjanosti in sovraštvu (doživetje psalmista v Ps 22), zasmehu trpečega (Jobova preizkušnja v Job 19,18 in Job 30,1.9; Ps 22; Iz 53,3), zapuščenosti (Ps 22; Iz 53,3), ob očitkih vesti (Ps 51; Iz 53,3-6), ob nerazumevanju trpljenja pravičnih (psalmist v Ps 73, 3-14; pridigar v Prd 4,1-3), nezvestobi (trpljenje Joba v Job 19,19; psalmistov v Ps 41,10; Ps 55) in nesreči lastnega ljudstva (preroki v Iz 22,4; Jer 4,8; Azarjeva molitev v Dan 3,31-40; Danijelova molitev v Dan 9,16-19). (SD 6)

Moralno trpljenje je pogosto povezano z bolečino različnih plati človeka (duhovno trpljenje vpliva na čustveno, telesno in duševno).⁸ Še posebej Stara zaveza človeka obravnava kot psihofizično enoto (telesno-duševno). Tako povezuje moralno (duhovno) trpljenje z bolečino v določenih delih telesa. Kot primer lahko navedemo kosti (Iz 38,13; Jer 23,9), ledvica (Ps 73; Job 16,13), jetra (Žal 2,11), drobovje (Iz 16,11; Job 30,27) in srce (1 Sam 1,8; Jer 4,19). »Očitno ima moralno trpljenje tudi svojo "fizično" ali telesno sestavino (komponento) in se pogosto odraža na stanju celotnega organizma.« (SD 6) Še mnogo več od naštetih zgledov bolečine nam izpriča človeška zgodovina v celoti in življenja trpečih posameznikov. Človek trpi, kadarkoli izkuša zlo. Človek v starozaveznem pojmovanju trpljenja ostaja pasiven. V starozaveznem pojmovanju sta namreč trpljenje in zlo istovetna, ker Stara zaveza še ni poznala izraza za označitev "trpljenja". Vse, kar je sodilo pod pojem trpljenja, je imenovala "zlo"⁹. (SD 6-7)

Z uporabo grščine pa pride glagol "pasho" ("prizadet sem od, občutim, trpim"). Od takrat ne moremo več enačiti besede trpljenja z objektivnim zlom. »Trpljenje namreč izraža stanje ali položaj, ki v njem človek izkuša zlo in postane v tem izkustvu nosilec trpljenja.« Od te besede dalje ima torej trpljenje tako aktivno kot "pasivno" (od besede "patior", ki pomeni "trpim") naravo. Tudi v tem primeru, ko si človek sam prizadene bolečino, je ta v svojem bistvu trpna, pasivna. A kljub temu vsebuje trpljenje

8 Glej 1.3.

9 Hebrejski koren (v samostalniški obliki "ra" oz. "ra'a"), ki zlo pojmuje kot nasprotje dobremu ("tob"). Ne razlikuje med psihičnim (duševnim in čustvenim), fizičnim (telesnim) ali etičnim (moralnim/duhovnim) zlom. Omenjeni koren ne dela razlik med objektivnim zlom (kar je zlo samo v sebi) in subjektom (povzročiteljem) zla. V hebrejščini nimamo ustrezne oblike besede, ki bi izražala "pasho" oziroma "trpim". Zato ta beseda tudi redko nastopa v septuaginti.

v psihološkem smislu neko aktivnost. Ta se razlikuje od globine trpljenja, ki ga človek doživlja (stopnja obupa, razočaranja, žalosti, bolečine,...). V ozadju teh psiholoških oblik je vedno izkustvo zla, ki ga bomo opisali v četrtem poglavju. (SD 7)

Od tega uvodnega dela lahko povzamemo, da zlo in trpljenje v starozaveznem kontekstu pojmovno še nista ločena med seboj. Na to moramo biti pozorni predvsem pri dveh starozaveznih tekstih, torej zgodbi izvirnega greha in Joba. Pojem zla bomo jasneje ločili od pojma trpljenja v četrtem poglavju, ko bomo razmišljali o delovanju zla. Ko bomo prehajali v novozavezni kontekst razlag Kristusovega trpljenja, bomo čedalje bolj spoznavali tudi pomembnost aktivne drže ob trpljenju. Ta drža je pomembna za našo temo sprejemanja trpljenja. Kristus namreč odnos do trpljenja zavzema predvsem v aktivni drži, ko poudarja darovanje za bližnjega (peto in šesto poglavje).

2.2 Zgodba izvirnega greha po Janezu Pavlu II.

Tema izvirnega greha razkriva prehod iz stvarjenjskega Božjega delovanja v odrešenjsko. Predstavlja podobo Boga Stvarnika in Rešitelja. Zgodba predstavi stvarjenje kot absolutni dar, ki ga človek v izvirnem grehu zavrne. V trenutku zavrnitve se znajde med stanjem milosti in greha. Odslej bo milost vrnjena človeku po težji poti, to je poti trpljenja. Zgodbo bomo najprej obravnavali s teološko mislijo svetnika Janeza Pavla II. iz njegovih osebnih zapiskov, ki so zbrani v knjigi *Ves sem v Božjih rokah*.

Tema skrivnosti stvarjenja se osredotoča na poklicanost v življenje človeka, ki ga je Bog ustvaril po svoji podobi. Človeku je podarjena svoboda in zavest, zatem pa še vest. Z vestjo se Bog razodene kot Stvarnik in Sodnik. Klic človeka v bivanje prodre v globino pomena stvarjenja. Navedene teme se nahajajo v protoevangeliju (1 Mz 1-3). Bistvo stvarjenja nam ne govori le o Božjem stvarjenju iz nič ("creatio ex nihilo"), ampak nam priča o tem, da je življenje in ves svet popoln dar. Življenje postane dar v stvarjenju in kot tak pristopi k človeku. Življenje kot dar dobi potrditev v medsebojnih odnosih, ki dosežejo svoj vrhunec v podarjanju drug drugemu. Še bolj se to podaritev prepozna s strani Boga človeku v stvarjenju. »Bog obdari človeka s Samim Seboj.«

(Janez Pavel II. 2015, 141) To je mogoče le v tesni prijateljski vezi. Ko milost poseže v to dinamiko ustvarjenega z Božjim samo-darovanjem, nastane med človekom in Bogom obenem zaveza, saj prijateljstva ni brez nekih pogojev, s katerimi je vzpostavljeno. Na tej podlagi je človek udeležen v občestvo z Bogom in sočlovekom. To je razvidno iz dejstva, da ju je že v začetku Bog ustvaril kot moža in ženo. Pogoj občestva je medsebojno darovanje. Razdor prijateljstva povzroči greh, ki razrahlja vezi z Bogom. Poželenje je v negativnem smislu zato zavrnitev daru, ki bi ga človek lahko živel bolj polno. (141)

Kaj pomeni stvarjenje iz nič? Pomeni zastonjsko obdarovanje. Kar iz njega izhaja, lahko povežemo s temo evolucije, saj je stvarjenje v svojem bistvu usmerjeno k polnosti. V stvarjenju vidimo tudi »izliv ljubezni, s katero Oče odeva Sina-Besedo. "Brez njega ni nastalo nič, kar obstaja." Skrivnost stvarjenja vsebuje trinitarične in na koncu tudi kristološke poteze: "Bog in Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa." "Po Njem, z Njim in v Njem", Oče vsemogočno ustvarja vse – da bi se "po Njem, z Njim in v Njem", vse stvarstvo – predvsem pa človek – "vrnilo" k Očetu ... Napuh življenja je od sveta, ne od Očeta. Svet in njegov napuh namreč premineta, kdor pa izvršuje Božjo voljo, ostane za vedno.« (142) Stvarjenje od začetka teži k polnosti in uresničenju. Ker je stvarstvo samodarovanje Boga, mora posledično imeti končni smisel v Njem. Prav tako pa je k uresničenju poklican človek. Ta je zmožen odnosa do bližnjega in odnosa do Boga. Uresničenje najde v Ljubezni, v svojem Stvarniku. (141-142)

Podobno kot angel stori izvorni greh, ga zatem stori človek. Temelji na "zavrnitvi" polnosti obdarovanosti, ki ga prvotno vsebuje stvarjenje. Neodvisno od te polnosti obdarovanosti, ki je storjena v ljubezni, izvirnega greha ne moremo razumeti. V samem jedru je torej odklon od udeležbe v Ljubezni in iz nje izhajajočih ustvarjenih dobrinah. Govorimo o izgubi milosti. Motivi izvirnega greha so vsiljeni od zunaj, od hudiča. »Hudi duh pravi: "Bosta kakor bogova in bosta poznala dobro in zlo." To spoznanje pomeni zapustitev stanja čistega dobrega.« (161) Hudič se dobro zaveda, da v trenutku svoje ponudbe uničuje vezi človeka z Bogom, vendar za svoje početje vedno hlina pod pretvezo nečesa dobrega. Spoznanje dobrega in hudega sicer omogoči izkušnjo hudega (ločenosti od Boga), a samo po sebi ne daje absolutne moči razločevanja med dobrim in hudim. To velja tako za človeka, kot je prej za hudiča. »Kot notranji dejavnik (actus humanus) je izvorni greh neposlušnost, kot je jasno poudaril sv.

Pavel.« (161) Ne gre le za človekovo nasprotovanje Božji volji. Gre tudi za zavrnitev Božje pravičnosti in sveta vrednot, kakor ga je postavil sam Bog ob stvarjenju. Ta red in vrednote pa sta absolutno dobra. Izvirni greh je izguba največjega od darov, in to je včlenjenost v naravo Boga samega. Človek v trenutku greha pod vplivom sveta začne podlegati trojnemu poželenju (1 Jn 2,16). »Izvirni greh je trenutek, ko se Božja stvariteljska "oekonomija" (delovanje) umakne oekonomiji odrešenja. Veličina in pomen Božjega daru bosta človeku in svetu vrnjena po težji poti: poti križa.« (161-162)¹⁰

Poglejmo si dva eshatološka elementa, povezana s poklicem (poklicanostjo) človeka. Prvi govori o poklic človeka, ki je usmerjen k Bogu in povabljen, da se udeleži njegovega življenja in večnosti. Ta eshatološki poklic je povezan s pojmom "restitutio" (vrnitev v prvotno stanje). Vse v Kristusu teži proti vrnitvi k Očetu. Jezus se javlja kot »veliki Klic, ki prodira v časnost in kaže proti večnosti«. (67) Pri klicu človek zavestno sodeluje po veri. Božja sodba je drugi eshatološki element. Z njo je povezan Kristusov prihod. Najprej zgodovinski kot utelešena Beseda ali Beseda resnice, ki jo vsebuje evangelij. Nato pa še kot Beseda-Sodba, kar pomeni, da »Oče nikogar ne sodi, ampak je vso sodbo izročil Sinu. Zaradi učlovečenja in odrešenja bo ta sodba po Besedi postala nekakšna sodba človeka in človeštva "nad samim seboj"«. (65-67) Človek torej pozna resnico učlovečenja in odrešenja, ki jo je razodel Kristus. Glede na svobodni odziv do te resnice bo človek sodil sam sebe.

Ločevati moramo med skrivnostjo in težavo ali nasprotjem. Skrivnost je tisto, kar presega naše razumevanje. Je tisto, kar je za mejo našega razumevanja. Lahko pa je skrivnost vseeno usmerjena k nam. Tako nam ostaja razumevanje do meje, naprej od nje pa vprašanje o skrivnosti. »Skrivnost pri izvirnem grehu je in ostaja odnos med svobodno voljo in milostjo, pa tudi odnos med večno Božjo modrostjo in ljubeznijo do stvarjenja.« (161) Na podlagi zgodbe izvirnega greha lažje spoznamo, da je Bog človeku dal življenje na presežni (nadčloveški) ravni, na kateri človek lahko hodi v odnos z Bogom. Človekov greh pa čaka učlovečenje in odrešenje Jezusa Kristusa. Osnovno merilo je odnos in bivanje v Bogu, v Modrosti in Ljubezni. (164-165)

Ko govorimo o človekovem osebnem grehu, moramo vzeti v zakup stanje "padle narave", ki je posledica izvirnega greha. Volja je glede na stanje nagnjena bolj k hudemu, a to ne pomeni, da je dobro onemogočeno. Človek lahko greši in zapade celo v

¹⁰ "Pot križa" je sinonim za "pot sprejemanja trpljenja".

smrtni greh. »Življenje je čas, ko se odloča človekovo zveličanje ali pogubljenje.« (165) Zaradi različnega deleža milosti, ki je dan človeku, njegove volje (dobre ali slabe), razločevanja, jasnosti vesti, podedovanega značaja od prednikov, človeka lahko sodi samo Bog. Človekova osebna odgovornost pri Božji sodbi pa nikakor ni nična. Pred očmi moramo vedno imeti Božjo postavo, zapovedi in skrivnost opravičenja v Kristusu. Deset zapovedi je bil namreč prvi poseg v stanje padle človeške narave, ki mu je lahko luč pri človekovi vesti. V Novi zavezi pa je Kristus sam razodel prvo vseh zapovedi, to je zapoved ljubezni. Na vsako točko postave torej gledamo z vidika prve in najvišje. (165)

Sveti Janez Pavel II. gleda odnos in bivanje v Bogu kot osnovno merilo življenja. Svetnik meni, da bo Božji dar človeku vrnjen le po poti križa. Sedaj nam postane jasno, zakaj smo vključili v temo trpljenja tudi izvirni greh, greh in razmerje med dobrim in hudim. Življenje je boj. Vse od stanja padle narave mora človek za pridobitev odnosa z Bogom vstopati na pot križa, kjer se preko boja prebije skozi strmo pot s križem do Ljubezni. Zgodba izvirnega greha je za stanje človeka zelo pomenljiva in se iz nje lahko o trpljenju veliko naučimo. Predvsem pa nam da upanja, da trpljenje ni brez-pomensko, ker je to pot nazaj v "Edenski vrt" (polni odnos z Bogom).

2.2.1 Svetopisemsko ozadje zgodbe izvirnega greha

Zgodbo izvirnega greha smo sprva predstavili vezano na misel Janeza Pavla II. Dodajmo ji še osnovno svetopisemsko podlago, ki nam pomaga pri razumevanju papeževe misli. Vsebino povzemamo po knjigi Krašovca z naslovom *Nagrada, kazen in odpuščanje*.¹¹

Pripoved o padcu in posledicah (1 Mz 2,4b-3,24) nam govori predvsem o razmerju med kaznijo in usmiljenjem. Pravilno razumevanje razmerja med njima je ključno za dojetje prave podobe Boga, sprva podobe Stvarnika in zatem po padcu prvega človeka še podobe Rešitelja (Odrešenika). Pripoved je razdeljena v dva dela. Prvi del (1 Mz 2,4b-25) govori o predvsem o Bogu, drugi (1 Mz 3,1-24) pa govori o Bogu in človeku. Ključno je, da človek ni ustvarjen sam, zato tudi v grehu ni prisoten sam. V obeh primerih je v skupnosti z ženo. Ko Bog poskrbi za ustrezno okolje, ustvari

¹¹ Navedene svetopisemske navedke navaja tudi avtor.

v njem človeka. Postavi ga v poseben vrt, v katerem rastejo raznovrstna drevesa. Od vseh sme jesti, razen z drevesa spoznanja dobrega in hudega mu je zapovedano, naj ne je. Človeku Bog ustvari družico, ki mu je primerna. Kot moža in ženo ju ustvari. Oba grešita pod vplivom kače in Bog ju pokliče na zagovor. Vsi dobijo svojo kazen in človek je iz raja izgnan. Pripoved poteka po vzorcu »prepoved – prestopek – kazen«. (Krašovec 1999, 68) Ta vzorec pa ne poteka na nevtralnem področju, ampak na področju odnosov med Bogom in človekom. Izhodišče razmerja tega odnosa je nakazano v 1 Mz 2,16-17: »Z vseh dreves v vrtu smeš jesti, le z drevesa spoznanja dobrega in hudega nikar ne jej! Kajti na dan, ko bi jedel z njega, boš gotovo umrl.« (68-69)

Postavi se nam vprašanje o pomenu drevesa spoznanja dobrega in hudega. Med različnimi teorijami prevlada tista, ki pomen drevesa razlaga z moralnim pomenom. Spoznanje torej pomeni razlikovanje med dobrim in slabim. Hitro se zapletemo v vprašanje, zakaj prepoved obstoji za ceno življenja. Napačno lahko sklepamo, da Bog od človeka zahteva pokoritev brez primerne razloga. V tem kontekstu moramo zreti po "višji racionalnosti", ki prizna nedoumljivost Božjega delovanja, a se s tem ne odreče svoji racionalnosti. Takšno racionalnost venomer iščejo hebrejski teologi. Višja racionalnost »ni več v celoti dostopna omejenim človeškim spoznavnim in izraznim kategorijam. Svetopisemski človek je pripravljen upoštevati zahtevo popolne pokorščine šele, ko razčisti temeljno vprašanje o Bogu.« (69) Bog mora v očeh človeka tako jasno postati nesporni gospodar sveta in življenja. Za našo razlago je taka postavka nujna in v zgoraj omenjenem besedilu očitna. V tem smislu prepoved, ki se dotika razmerja življenja in smrti, to razmerje postavlja v okvir odnosa med Bogom in človekom. (69)

V hebrejskem Svetem pismu imamo glede izrazov "dobro" in "hudo" zadostno podlago, da lahko sklepamo, da ta par pomeni v takratnem smislu izražanja "vse". »Poznavanje dobrega in hudega torej pomeni vsevednost v najširšem pomenu besede.« (69-70) Ko tako pojmuje dobro in hudo, dobimo jasnejšo sliko smiselnosti prepovedi in usodnosti prestopka. Sedaj razumemo, na čem je slonela razlaga kače v 1 Mz 3,5: »V resnici Bog ve, da bi se vama tisti dan, ko bi jedla z njega, odprle oči in bi postala kakor Bog, poznala bi dobro in hudo.« Prizadevanje po prestopanju teh meja, kakor so bile postavljene od Boga, je usoden greh človeka. Opozorilo glede drevesa spoznanja je ob

stvarjenju človeka in daru svobode zelo na mestu. Bog želi opozoriti na nevarnost svobode, ki je bila izročena človeku v last. Človek obstaja v okviru teh meja. Če jih prestopi, zapusti mejo njegovega namena in torej mejo odnosa z Bogom. Ko jo prestopi, izpodkopava človek sam sebe in se odloča za smrt. Bog pa je za prestop Adama in Eve odredil milejšo kazen. Milejšo kazen lahko razložimo zato, ker vidimo, da je grožnja smrti bila relativna in ne absolutna. Človek bo umrl le tedaj, ko se bo zavestno in s polno zavestjo uprl Bogu. Če človek popolnoma odpade, poti nazaj ni več in grožnja smrti se tedaj uresniči. Ob padcu Adama in Eve pa je razvidno, da sta bila zapeljana. Njun padec ni bil popolni odklon Boga iz zakrknjenosti hudobije, ampak prej sad njune slabosti. Žena je v tem smislu žrtev kače, mož pa ji sledi. Ko sta storila krivdo, se Adamu in Evi oglasi občutek sramu in pekoča vest. V odnosu do Boga se zaradi sramu skrivata. Verjetno sta se oba kesala. Adam takoj prenaša krivdo in Eva prav tako. Pripoved se v izogibanju krivde ujema s psiho sodobnega človeka, saj je v današnjem svetu ob krivdi človeka njegova reakcija podobna. Teži greha ustreza teža kazni. Neposredno sta kaznovani kača in zemlja. Kača postane prekleta: »Ker si to storila, bodi prekleta med vsemi zvermi in vsemi poljskimi živalmi...« (70-71)

Lahko bi rekli, da je kača (satan) prekleta med vsemi bitji. V prekletstvu kače namreč odseva misel, da pekel ni bil narejen za človeka, ampak za kačo oz. satana. Če je človek grešil pod vplivom kače, ki je storila polni odklon od Boga, človek pa le delnega, je torej kača prva poslana v "pekel", ki je stanje nekoga, ki se prikrajša za Boga. Človek pa ima tedaj možnost dveh poti. Ali bo sledil kači ali pa se bo vrnil k Bogu. Na tem razpotju mu preostane temeljna odločitev in hoja po njeni usmeritvi.

Ženi je Bog naložil trpljenje in bolečino v nosečnosti in hrepenenje po možu, ki ji bo gospodoval. Tudi v medsebojnem odnosu med možem in ženo lahko usmerimo pogled v človeško psiho, kjer je ženska bolj podvržena čutnemu dožemanju, samemu hrepenenju, kot pa je moški. Adamu pa je bila dodeljena kazen, v kateri je bila zaradi njega prekleta zemlja. Napovedano mu je bilo, da bo odslej jedel od nje s trdom, saj bodo v njej prisotne anomalije, kot sta trnje in osat. (71) Človeku v splošnem je bilo torej odslej napovedano trpljenje. Za našo osnovno tematiko trpljenja je ta napoved po padcu človeka izjemnega pomena. Trpljenje je odslej pot človeka, dokler se ne vrne v zemljo, od koder je bil vzet.

Kazen je težka, a ni neznosna. Z ženo je povezana obljuba zmage, ki bo strl glavo kači, ona pa mu bo prežala na peto (1 Mz 3,15). Hkrati je Bog človeka oblekel (1 Mz 3,21) in jima pokazal prihodnost. Človeka je odposlal z naročilom, naj obdeluje zemljo (1 Mz 3,23). To naročilo vsebuje sprejemanje napora oziroma trpljenja. Bog človeka zaradi prestopka ne izniči, ampak mu raje pokaže smisel življenja in smernice za prihodnost. »V tem se kaže Božje usmiljenje do slabotnega človeka.« (72) Bog na tej podlagi ostane absoluten gospodar. Njegova napoved zmage nad kačjim zarodom najde svoj odmev predvsem v krščanskem izročilu v Mariji in njenem Sinu Kristusu. Marija je namreč v popolni predanosti Božji volji spočela in rodila Sina, on pa je premagal smrt in vstal, nam vsem pa pokazal pot do Očeta. (71-72)¹²

Ugotovili smo, da je vzorec "prepoved – prestopok – kazen" postavljen v okvir odnosov med človekom in Bogom. Trpljenje človeka spada v ta vzorec, saj se pojavi po prestopku. Torej tudi trpljenje samo spada v območje odnosa med Bogom in človekom. Je kazen, a ne negativna. Sprejemanje naloženega trpljenja je pot nazaj k Bogu. Je pot nazaj v prvotni odnos.

2.2.2 Osvetlitev trpljenja in podobe Boga

Znotraj obravnavane tematike so vidni trije "procesi" trpljenja. Preko teh procesov lažje razumemo trpljenje v odrešenjskem delovanju Boga, iz katerega se hkrati zrcali njegova pravilna podoba. Verujoči se namreč pogosto ravno na podlagi podobe Boga odloča o svoji poti življenja, sprejemanja ali zavračanja trpljenja. Trije procesi si sledijo po vrstnem redu: trpljenje kot Božja kazen za greh – trpljenje kot vzgojni proces – trpljenje kot pot spreobrnjenja. Dodali jim bomo še četrti proces, ki prikaže trpljenje kot preizkušnjo. Ta proces namreč ni posledica Božje kazni, zato nam bo služil za boljše dojetje trpljenja pravičnega, ki ga bomo obravnavali v zgodbi Joba.¹³ V nadaljevanju o teh procesih razmišljajmo s pomočjo avtorjev, ki niso zgolj teologi. Tako bomo podano lažje dojeli s preprostega človeškega vidika.

12 Preden se Kristus pokaže kot novi Adam, se Marija pokaže kot nova Eva, ki se v polnosti preda Božji volji in tako ji "kača" ne pride do živega (Raz 12).

13 Glej 2.3.

2.2.2.1 Trpljenje kot Božja kazen za greh

Proces trpljenja kot posledico Božje kazni za greh smo že omenili v razlagi izvirnega greha pri Krašovcu. Trpljenje osvetlimo še z drugimi avtorji. Ena najpogostejših reakcij na trpljenje je, da je to Božja kazen za greh. Ko razmislimo globlje, uvidimo, da je to precej nepremišljena trditev. Ob njej se začnemo smiliti sami sebi in prositi Boga za pomoč. Naprej razmišljamo, kaj smo zagrešili, da se nam dogaja hudo. Kmalu se spomnimo svojih pregreh in si predstavljamo reakcijo Boga, ki nas je za vse skupaj kaznoval. (Jones 1994, 51-52)

Ko ljudje uideмо tragediji, pogosto izrečemo, da nas je gotovo varoval Bog sam ali pa naš angel varuh. Zavedati se moramo, da obenem nekatere nesreča vseeno zadene. Jones razmišljanje predstavi s primerom, v katerem skupaj z ladjo potone večina potnikov, rešijo pa se le nekateri posamezniki.¹⁴ Ob primeru se spopademo z globljim vprašanjem. Ali to morda pomeni, da je Bog na strani nekaterih, na strani drugih pa ne? Če bi bilo tako, to ne pojasni, zakaj umirajo dobri mladi in zakaj trpi toliko nedolžnih otrok. Iz primera moremo torej izpeljati, da je Bog na strani vseh ljudi, ne le na strani nekaterih. Rečemo lahko, da je Bog na strani trpečih kot tudi na strani tistih, ki trpljenju ubežijo. Bog namreč ne deluje tako, da podpira le en del ljudi, druge pa zavrže (53).

V nadaljnjem razmisleku se nam bo zastavilo zelo pomembno vprašanje, in sicer zakaj pravični trpijo. S tem vprašanjem se bolj podrobno ukvarja Kushner. Trdi, da se vprašanje, zakaj pravični trpijo, ali zakaj se hudo dogaja dobrim ljudem, ne omejuje le na mučence in svetnike, temveč se dotika tudi običajnih ljudi, kakršni smo mi. Trditev ponazori s parom srednjih let, ki ob smrti hčere krivdo nesreče prelega nase. Tako razmišljanje pri paru sproži jezo na Boga, a si tega zaradi strahu pred novo kaznijo ne upa priznati.¹⁵ Ljudje pogosto želimo utemeljiti trpljenje s prepričanjem, da smo si

14 »Nekega sobotnega večera v marcu leta 1987 je trajekt The Herald of Free Enterprise zapuščal pristanišče v Zeebrugge na belgijski obali. V temi se je prevrnil. Skoraj dvesto potnikov je utonilo. Naslednji dan je bil na televiziji pogovor z nekim mornarjem. Zaradi spremembe na seznamu članov posadke prejšnjo noč ni bil v službi. Potrla ga je smrt tolikih njegovih tovarišev, vsega pa ga je prevzelo olajšanje, da je bil zaradi spremembe na seznamu, v zadnjem hipu izvedene, ušel tragediji. Ko je tako poskušal najti besede, da bi opisal svoj občutek olajšanja in sreče, je dodal: "Mislim, da je bil Bog z menoj." Toda če je bil Bog na strani tega mornarja in vseh tistih, ki so jih rešili, ali to pomeni, da se je postavil proti tistim, ki so našli smrt v valovih?« (Jones 1994, 53)

15 Kushner razlaga: »Par srednjih let je imel hčerko, bistro devetnajstletno dekle, ki je bila brucka na kolidžu. Nekega jutra, ko sta bila ravno pri zajtrku, so ju poklicali iz bolnišnice. "Slabe novice imamo za vas. Vaša hči je danes zjutraj, ko je šla na predavanje, omedlela. Počila ji je žilica v možganih.

zaslužili, kar smo dobili, ker je nesreča kazen za naš prestop. Mikavno je verjeti, da je Bog pravičen Sodnik, ki dobro plačuje in hudo kaznuje. Tako ohranimo verovanje v dobrega, skrbnega, vsemogočnega in predvsem pravičnega Boga. Pri taki pravičnosti Boga nam nekaj manjka. V njej ni tolažbe za trpečega. Če se jezimo na Boga, ker je pravično odrezal svoj delež, se to lahko bojimo priznati zaradi strahu pred novo kaznijo. V tem smislu se od Boga začnemo odmikati. Ideja, da Bog vrne tisto, kar si človek zasluži, je privlačna rešitev vprašanja zla, a mora biti pravilno razumljena. Posledica napačnega dojemanja ideje "zob za zob" je, da ljudje, ki tako dojemajo Božjo pravičnost, začnejo ob tragediji sovražiti Boga in sebe. Danes se ob vseh virih obveščanja ne moremo več sprijazniti s tezo, da Bog da ljudem, kar si zaslužijo. Kako bi namreč lahko to trdil nekdo, ki pozna ime "Auschwitz". Tamkajšnjega hudega trpljenja si mnogi ljudje niso zaslužili. Pri tej misli se na kratko ustavimo pri Ps 92, ki ga omenja rabin Kushner.¹⁶ »Dvaindevetdeseti psalm na primer poveljuje Boga, ker nam je dal čudovit, popolnoma pravičen svet. Namigne, da se zdi neumnim pomanjkljiv, ker so nepotrpežljivi in ne dajo Bogu časa, da bi lahko dokazal svojo pravičnost ... Psalmist želi povedati, da zlo na svetu nikakor ne zmanjšuje Božje pravičnosti in poštenosti. Zlobne ljudi primerja s travo, poštene pa s palmo in cedro. Če na isti dan zasejemo travo in palmo, bo trava veliko hitreje pognala. Človek, ki ne bi popolnoma ničesar vedel o naravi, bi lahko napačno sklepal, da bo trava nazadnje zrastle višje in bo močnejša od palme, ker hitreje zraste. Toda izkušen opazovalec bo vedel, da je začetna rast trave samo začasna, da bo v nekaj mesecih ovenela in odmrla, medtem ko bo palma rasla počasi, vendar visoko in pokončno, in bo preživela več generacij.« (1996, 24) Kushner dopušča možnost, da se zlobnim prej ali slej vrne, skeptičen pa je glede tega, da »pravični uspevajo kot palmovo drevo«. Avtor meni, da nas psalmist skuša prepričati,

Umrla je, preden smo lahko kar koli storili. Zelo nam je žal." Zbegana starša sta prosila soseda, naj jima svetuje, kaj naj storita. Soseda me je poklicala in še isti dan sem ju obiskal. Počutil sem se nelagodno, saj nisem vedel, kako naj jima olajšam bolečino. Predvideval sem, da bosta jezna, pretresena, žalostna, nisem pa pričakoval tistega, kar sta rekla, takoj ko sem vstopil: "Veste, rabin, nisva se postila ob jom kipurju (jom kipur je največji judovski praznik)." Zakaj sta to rekla? Zakaj sta menila, da sta sama kriva za tragedijo, ki ju je doletela? Kdo ju je učil naj verujeta v Boga, ki bo brez opozorila udaril privlačno, nadarjeno mlado žensko za kazen, ker je nekdo drug prekršil verske obrede?" (1996, 20-21)

- 16 »Kako veličastna so tvoja dela, Gospod, kako globoke so tvoje misli. Nespametnež ne spozna, neumnež tega ne razume. Naj cveto brezbožni ko trava, in blestijo vsi, ki delajo hudo, določeni so za večni pogin ... Pravični bo cvetel kot palma, kakor cedra na Libanonu bo rasel ... da bodo oznanjali, kako pravičen je Gospod, moja skala, in da ni v njem krivice. (Psalm 92,6-8.13.16)« (Kushner 1996, 23)

da bodo po določenem času pravični dosegli ali prekosili zlobne za časa življenja. Kot nasprotno pozicijo omenja, da nekateri dobri ljudje ne umrejo neizpolnjeni, drugi prav tako dobri pa ugotovijo, da je starost prej kazen kot nagrada. Zaključek je v tem, da svet ni tako urejen, kot pričuje psalmist. (22-24)

Razmišljajmo še drugače. Pot pravičnega lahko gledamo kot pot z Bogom, pot krivičnega pa kot pot brez Boga. Osebno rast človeka si tako predstavljamo takrat, ko je človek bližje Bogu. Tu gre rast, ki je gotova in trdna, preko materialnega sveta v svet odnosov. V tem smislu se lahko strinjamo s psalmistom, da namreč pravični uspevajo kakor palma. Pravičnik, ki bo gradil odnos z Bogom in bližnjim, mu bo načelo ljubezen. Posledično bo rasel v Božjih očeh in bo solidaren v dobrem. V tem okviru lahko na koncu potrdimo obstoj pravičnosti in dobrote, o katerih govori Ps 92.

Zaključimo z naslednjim primerom Kushnerja: Deček Jonathan se je pripeljal z izleta, nakar ga je ob prečkanju ceste povozil do smrti avtobus. Kako to razložiti njegovim sošolcem? Je bila to kazen? Vemo, da Jonathana ni povozil avtobus, ker bi bil poreden. Zaslužil si je, da bi živel, se igral in se zabaval. A zgodila se je nesreča. (1996, 88-89)

Vidimo, da na podlagi našega razmišljanja trpljenje ne more biti zgolj kazen za greh. Trpljenje se namreč zgodi tudi tistim, ki so lahko boljši od drugih, in celo nedolžnim otrokom. Iskanje odgovora na vprašanja o pojavu trpljenja moramo torej iskati drugje. Teme trpljenja pravičnega se bomo globlje lotili s pomočjo zgodbe Joba v naslednjem delu poglavja. Pod zgodbo izvirnega greha smo proces kazni navedli zato, ker naslednjih dveh procesov brez tega prvega ni mogoče razumeti. Vzgojni proces in spreobrnjenje sta namreč pravilno razumljena le s pomočjo trpljenja kot kazni.

2.2.2.2 Trpljenje kot vzgojni proces

Kot smo nekoliko že nakazali, trpljenje nima smisla le kot kazen za greh, ampak ima globlji pomen. Poleg drugih poudarkov v kazni, ki je posledica človeškega greha, je tudi vzgojni vidik. Za izhodišče navedimo misel Janeza Pavla II. V trpljenju, ki se dotika izvoljenega ljudstva, je vsebovano povabilo Božjega usmiljenja, ki "udari" zato, da bi vodilo k spreobrnitvi. (SD 12) V papeževem razmišljanju trpljenje kot vzgojni

proces človeka jasno vabi k spreobrnjenju. Ta dva procesa bomo torej tudi mi jemali v medsebojni povezavi. Najprej opišimo trpljenje kot vzgojni proces.

Avtor Jones navaja v knjigi *Zakaj ljudje trpijo* primer, ko oče v imenu ljubezni svoja otroka izolira od zunanjega sveta in prijateljev, da bi ju "zavaroval" pred trpljenjem.¹⁷ Vprašajmo se, ali je bil ta vzgojni namen očeta ljubezen ali tiranija? Ljubezen v svojem pravem pomenu pušča ljudem svobodo. Svoboda pomeni, da se lahko ljubljena oseba odloči, da te ljubezni ne bo vračala in bo odšla po svoji lastni poti. Z ljubeznijo je torej povezano tveganje. Takšno "tveganje" je Bog dopustil, ker nas ljubi in ker želi, da bi mi ljubili v svobodi. Zanimivo je, kako hitro se ob razmisleku o trpljenju srečamo z ljubeznijo. Povezava stopi v ospredje že ob primeru vsakdanjega odnosa med staršem in otrokom. Če sprejmemo, da smo ljudje ustvarjeni po Božji podobi, moramo sprejeti tudi to, da so naši odnosi odsev odnosov, ki se dogajajo v Sveti Trojici. Če pa je Bog Ljubezen, pomeni, da je v njem polnost svobode. To svobodo želi podariti tudi nam. Na tem mestu pa se jasno srečamo z mislijo sv. Avgušтина, ki pravi, da Bog ne more nečesa dati v polne roke.¹⁸ (Jones 1994, 55; Lewis 2005, 83).

Z Lewisovo mislijo o vzgojnem procesu se navežimo na zgodbo izvirnega greha. Vzgojni proces Božjega delovanja sega v izvorni greh Adama. Ko je prvi človek sledil Božji volji, je izpolnil tudi lastno željo. Izpolnitev je bila mogoča zato, ker je bila človeška volja v milostnem stanju še v polnosti včlenjena v Božjo. Po drugi strani pa je bilo služenje Bogu za človeka tedaj veliko veselje, brez katerega bi bil ves obstoj zanj meglen. Vprašanja samopodaritve si potemtakem človek sploh ni zastavljal, saj je bilo početje reči zaradi Boga hkrati tisto, kar mu je bilo tudi všeč. »Užitek je bil tedaj sprejemljiv dar Bogu, ker je bilo darovanje užitek.« (Lewis 2005, 85) Človek v nemilostni situaciji po izvirnem grehu pa gleda drugače. Če se želja človeka sklada z

17 Zgodba govori o tem, kako je neki oče govoril, kako rad ima njegova otroka in kako močno ju "ljubi". Vedno ga je vznemirjal vpliv zla v svetu, zato se je odločil, da bo svoja otroka zavaroval. Bal se je namreč, da bosta padla pod vpliv ljudi in zašla na kriva pota. Želel je poskrbeti, da ne bi nikoli trpela. Takšna je bila njegova "ljubezen" do njiju. Sklenil je, da ju bo vsak dan spremil v šolo in po pouku prišel po njiju. Ko so prišli domov, je zaklenil vrata. Nista se smela družiti s prijatelji ali gledati televizije. Otroka sta se upirala, oče pa jima je zatrjeval, kako vse to dela iz ljubezni. (Jones 1994, 55)

18 Sam sem to izkusil na drugem koncu sveta, v Braziliji. Ob bivanju med tamkajšnjimi ljudmi človek spozna, da trpljenje prebudi čut za polnejše življenje. Življenje v revščini iz človeka izbije napuh, željo po moči in manipulaciji. Kolikor več je v okolici lakote, revščine in trpljenja, toliko bolj preprosti ljudje znajo ceniti življenje in toliko bolj z odprtimi rokami v pesmi in plesu častijo Gospoda. Tam zjutraj človeka ne prebudi poštar na motorju, ampak topot konjskih kopit, ki v jutru drvi po ulicah osiromašenega predmestja. Če pa se človek rodi v preobilju, na žalost ne vidi luči, ki ga želi doseči noč in dan. Človek mora torej biti opomnjen na nezadostnost, da lahko zaživi bolj polno.

željo Boga, je to ponavadi le srečno naključje, saj se izmikamo misli, da bi svojo srečo darovali Bogu. Izmikamo se ji zato, ker vemo, da popolna predaja zahteva sprejetje bolečine. Popolna predaja samih sebe drugemu in Drugemu torej vsebuje bolečino. Ker pa Božja volja sprejme le resnično dobro, je bolečina najboljši možni način vzgojnega procesa. Bog z bolečino človeka spodbudi, da prisluhne. S poslušnostjo namreč človek stopi nazaj v odnos z Bogom in »zasuče dejanje, s katerim smo padli, v nasprotno smer, odpleše Adamov ples nazaj in se vrne«. (85-87)

Če bolečina včasih razbije človekovo samozadostnost, je že to eden od razlogov, zakaj je prisotna. Po storjenem izvirnem grehu se namreč človek vrača k Bogu po poti trpljenja. Človeku je bilo rečeno: »V potu svojega obraza boš jedel kruh.« (1 Mz 3,19) In prav to je božji vzgojni proces, to je ljubezen Očeta do njegovih sinov in hčera, ki jih želi spet imeti v svojem objemu. Trpljenje je učni proces, v katerem človek spoznava svoje napake, kakor sta jih ob padcu spoznala Adam in Eva. Napake povzročijo trpljenje in tako se je človek primoran odzvati. Bog preko vzgojnega procesa sproži spreobrnjenje v človeku. Trpljenje kot vzgojni proces je tako prva od dveh stopenj spreobrnjenja. Je iniciativa Boga, ki predrami človeka. Če se odzove, lahko začne drugo stopnjo, to je pot spreobrnjenja.

2.2.2.3 Trpljenje kot pot spreobrnjenja

Za uvod poglavja o trpljenju kot poti spreobrnjenja se oprimo na besede Janeza Pavla II. Če smo se prej spraševali o trpljenju kot kazni¹⁹, ji zdaj lahko dodamo nov vidik. V ospredje stopi osebna razsežnost kazni. Kazen dobi smisel, vendar ne zaradi tega, da bi poplačala objektivno zlo nekega prestopka z drugim zlom, ampak zato, »ker ustvarja možnost za obnovitev dobrega v trpeči osebi« (SD 12). Obnovitev dobrega v osebi je izjemno pomemben vidik trpljenja. Korenine le-tega namreč najdemo tako v stari zavezi, kot tudi v novi. »Trpljenje naj služi spreobrnitvi, to se pravi obnovitvi dobrega v človeku, ki more v tem klicu k pokori spoznati Božje usmiljenje. Pokora ima za svoj cilj zmago nad zlom, ki v različnih oblikah tiči v človeku, in utrditev dobrega v njem samem kakor tudi v njegovih odnosih do soljudi in predvsem do Boga.« (SD 12) Papež podaja misel, da je trpljenje na svetu tudi zaradi tega, da bi ljudje uzrli svojo

¹⁹ Glej 2.2.2.1.

grešnost in se obrnili na pravo pot. Možnost spreobrnjenja ob trpljenju je potrebno vzeti v zakup, saj poznamo mnoge ljudi, ki se ob težavah spreobrnejo in začnejo verovati.

Za ilustracijo povedanega navajamo zgodbo o poti spreobrnjenja, ki jo navaja Sammut, v izvorniku pa jo je po pripovedovanju menihov napisal sveti Sofronij leta 522. »Oče Zosim se je odpravil v puščavo, v upanju, da bo tam našel moža, ki ga bo vodil k svetosti. Hodil je dvajset dni in ni srečal žive duše. Nato je neko popoldne le zagledal "nekoga", ki pa se je spustil v beg pred njim. Zosim je stekel za njim in ko se mu je dovolj približal, je zaklical: "Zakaj bežiš pred starcem in grešnikom? Suženj pravega Boga, kdor koli že si, počakaj me, za božjo voljo!" - "Odpusti mi, oče Zosim, toda ne morem se obrniti k tebi in ti pokazati svojega obraza. Ženska sem in še gola. Vrzi mi svoj plašč, da pokrijem svojo goloto, pa se bom obrnila k tebi in te prosila za blagoslov." Zosim se je prestrašil, ker ga je poklicala po imenu, vendar ji je vseeno vrgel svoj stari ponošeni plašč, kakor ga je prosila. Po daljšem prigovarjanju mu je ženska začela pripovedovati svojo zgodbo. "Moja rodna dežela, sveti oče, je Egipt. Ko mi je bilo komaj dvanajst let in sem še imela starše, sem zavrgla njihovo ljubezen in odšla v Aleksandrijo. Sram me je, če samo pomislim, kako sem se tam najprej odpovedala svojemu devištvu, nato pa se nebrzdano in nenasitno predajala pohoti. Tako sem živorila sedemnajst let. Bila sem kot ogenj javnega razvrata, ki je požiral vse okoli sebe. Tega nisem počela zaradi dobička – čista resnica. Ko so mi hoteli plačati, denarja pogosto nisem vzela. V meni je bilo nenasitno poželenje in neobvladljiva želja po valjanju v blatu. V tem sem videla življenje. Nekega dne sem videla množico, ki je odhajala proti пристanišču, da bi se vkrcala na ladjo v Jeruzalem. Povedali so mi, da se bliža 'praznik povišanja predragocenega in oživljajočega križa'. Odločila sem se oditi samo zato, da bi se vdajala razvratu. Ker nisem imela denarja, sem za ladijski prevoz spet plačala s telesom. Tudi v Jeruzalemu sem živela kot dotlej. Ko je prišel omenjeni praznik, sem se z množico odpravila v cerkev. Tam pa se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Ko sem skušala vstopiti skozi cerkvena vrata, mi je neka sila to preprečila. Napela sem vse moči in se s komolci poskušala zriniti noter, vendar zaman. Kot da bi med vrati stala četa vojakov in me odrivala ven. Vsa izmučena sem ostala zunaj. Tedaj se je mojih oči in srca nežno dotaknila beseda odrešenja in mi razodela, da mi je vstop v cerkev preprečila moja nečistost. Oblile so me solze in prvič v življenju sem občutila globoko kesanje nad svojimi grehi. Začela sem se trkati po prsih in

vzdihovati iz dna srca. Ko sem tako jokala, sem nad seboj zagledala ikono brezmadežne Device Marije. Prosila sem jo: 'Mati božja, vem, da ti ni v čast in slavo, kadar gleda tvojo ikono taka nečistnica in pokvarjenka, kot sem jaz. Toda slišala sem, da se je Bog, ki si ga rodila, učlovečil prav zato, da bi klical grešnike k pokori. Zato mi pomagaj, ker mi nihče drug ne more. Pomagaj mi vstopiti v cerkev in videti častivredno Drevo. Bodi mi zvesta priča pred tvojim Sinom, da ne bom nikoli več onečastila svojega telesa z nečistovanjem.' Bil je trenutek milosti. Spet sem šla proti cerkvi in tokrat brez težav vstopila. Vrgla sem se z obrazom na posvečena tla in jih drgetaje poljubila ter počastila. Po navdihu, ki sem ga prejela od Device Marije, sem iz cerkve odšla v puščavo. Na začetku mi je bilo strašno težko. Verjemi mi, oče, da sem se v tej puščavi sedemnajst let bojevala z divjimi zvermi – norimi poželenji in strastmi. Lakota, žeja, mraz vročina so bili moji stalni spremljevalci. A še hujši od teh so bili notranji sovražniki. Nora želja po razuzdanih pesmih in misli, ki so me vabile k nečistovanju ... Nemogoče je to izraziti z besedami, oče. V mojem bednem srcu je besnel plamen, ki me je hotel vso požreti in v meni obuditi žejo po objemih. Takoj, ko sem začutila takšno poželenje, sem se vrgla na zemljo in jo močila s solzami. Včasih sem tako ležala ves dan in vso noč, dokler me ni razsvetlila nežna in prijetna svetloba, ki je od mene odgnala te nesrečne misli." Kdo je bil njen skrivni zaveznik? "Božja Mati mi v vsem pomaga in me tako rekoč vodi za roko." Ko jo je Zosim srečal, je bila v puščavi že sedeminštirideset let. Imela pa je zanj prošnjo: "Prihodnje leto, natanko ob uri, ko je naš Gospod nahrnil svoje učence s svojo božansko večerjo, položi, prosim, njegovo oživljajoče telo in kri v sveto posodo, ki je vredna nositi takšne skrivnosti, in mi ju prinesi sem ... Po njima hrepenim z neustavljivo ljubeznijo." Po teh besedah je izginila v prostranstvu puščave. Zosim se je čez leto dni zares vrnil in jo obhajal pod obema podobama. Ko pa je naslednje leto znova prišel, jo je našel mrtvo. Po običaju so bile njene roke prekržane na prsih, glava pa obrnjena proti vzhodu. Pisalo se je leto 522.« (2016, 43-47)

V obravnavanju trpljenja kot poti spreobrnjenja tiči zanka za človeka. V prej navedenem primeru o mladi ženski, ki ji je počila žilica in je umrla, vidimo, da trpljenje lahko povzroči tudi odklon od Boga.²⁰ Po smrti bližnjega smo lahko nanj samo še bolj jezni, sami pa postanemo zajedljivi in naveličani. Ravno zaradi tega je naša predstava o Bogu izrednega pomena. Ko nastopi trpljenje, se ta predstava namreč vtisne v naše

20 Glej opombo v 2.2.2.1.

življenje. Zgodba o prostitutki pa je pomenljiva, ker v njej pride do drugačnega pogleda. Na spreobrnjenje lahko gledamo kot proces dveh stopenj. Prva je tisto, kar sproži spreobrnjenje (vzgojni proces), druga pa pot, ki jo je treba prehoditi, da očistimo svoje srce. Šele takrat namreč lahko rečemo, da smo spreobrnjeni. Preko "kazni", ki vključuje vzgojni proces, spreobrnjenje vedno sproži Bog. Druga stopnja pa je odvisna od nas in našega boja.

Lewis v svoji knjigi *Vprašanje bolečine* dopušča možnost, da lahko bolečina, ki vzbudi v slabem človeku zavedanje, da ni vse v redu, pripelje do končnega in neskezanega upora. Poleg te misli Lewis navaja zanimiv komentar: »Božje prizadevanje za odrešitev sveta ne more biti prepričano v uspeh glede vsake posamezne duše. Nekateri ne želijo biti odrešeni.« (2005, 103) Ob izkoriščanju sveta za moč, zlorabi človeškega življenja, splavah, genetskimi mutacijami, trgovini s človeškimi organi in drugih stranpoteh, se zdi, da je ta trditev še zelo resnična. Pot spreobrnjenja čaka tiste, ki so jo pripravljene hoditi.

2.2.2.4 Trpljenje kot preizkušnja

Preizkušnja predstavlja tisti del trpljenja, ki ni kazen za greh. Trpljenje kot preizkušnja se torej dotika tudi pravičnih ljudi. Temo navajamo kot vezni člen med trpljenjem kot kazen za greh in trpljenjem pravičnega.

Trpljenje kot preizkušnja je lahko za nekatere temeljni kamen, na katerem zgradijo svoje življenje, za druge pa je lahko skala, ki jih zmečka pod svojo težo. Trpljenje je v tem smislu skrivnost. »Eno pa je gotovo – trpljenje brez Boga je pekel.« (Sammut 2016, 15)

Stara zaveza nam glede trpljenja pod vidikom preizkušnje razkrije mnoge modrosti. Med drugimi je močna v misli Izaija: »Glej, pretopil sem te, pa ne v srebro, v topilnici trpljenja sem te preizkusil.« (Iz 48,10) Rečemo lahko, da trpljenje človeku sname masko in razkrije njegovo jedro. Človek se v stiski čuti razorožen. Na plano pride njegov odnos do sveta in do Boga in prav zato lahko rečemo, da je trpljenje kot preizkušnja pomembno. Razkrije naše bistvo, da si ne mečemo peska v oči. Le tako lahko človek uvidi resnico in prepreči nadaljevanje poti, ki bi ga lahko speljala v greh.

Kako sprejmemo preizkušnjo, je pogosto odvisno od naše podobe o Bogu in odnosa do njega. Nekdo lahko ob trpljenju Boga zasovraži, drugi pa trpljenje napolni z ljubeznijo in na njem gradi. Misel o ljubezni lepše ponazorimo s citatom iz pisma apostola Pavla: »Sicer pa vemo, da njim, ki ljubijo Boga, vse pripomore k dobremu, namreč njim, ki so bili poklicani po njegovem načrtu.« (Rim 8,28) Sveti Peter pa Pavlove besede dopolni s temo preizkušnje: »Ljubi, ne čudite se požaru, ki prihaja nad vas, da vas preizkusi, kakor da bi se vam dogajalo kaj nenavadnega. Nasprotno, kolikor ste soudeleženi pri Kristusovem trpljenju, bodite veseli, da se boste veselili in radovali tudi, ko se bo razodelo njegovo veličastvo.« (1 Pt 4,12-13) V Pavlovi in Petrovi misli vidimo smisel preizkušnje in trpljenja. Jezus je namreč preko preizkušnje Getsemanija in trpljenja Golgote odrešil svet, premagal smrt in vstal.²¹ Trpljenje kot preizkušnja sega na področje zaupanja Bogu in tako kliče po odgovoru, zakaj pravični trpi. Preizkušnja namreč ni posledica kazni, ki človeka preko vzgojnega procesa spodbudi k spreobrnjenju. V tem smislu trpljenje kot preizkušnja kliče po odgovoru na trpljenje pravičnega. Sprva delni odgovor da zgodba Joba²², v večji polnosti pa zatem trpljenje Kristusa²³.

Zaključimo lahko z mislima svetega Janeza od Križa, ki jih navaja avtor Sammut: »Kakšna škoda je, da na večino svojih preizkušenj gledamo kot na neuspeh in se pritožujemo, medtem ko nas želi naš Ljubi prav z njimi pritegniti k sebi, da bi nam dal okusiti popolno veselje ... Vedno imej pred očmi, da vse, karkoli se ti zgodi – prijetno in neprijetno – prihaja od Boga; tako se ne boš prevzel v blaginji in ne boš obupal v preizkušnji.« (2016, 19.16) Na podlagi tega vidimo, da nas preizkušnja naravnava na zaupanje Bogu in ljubezen do Boga. Preko nje spoznamo, da trpljenje ni zgolj kazen za greh. Trpljenje je namreč v primeru preizkušnje tisto stanje, ki ob sprejetju in zaupanju vodi do globljega odnosa z Bogom. Ta podoba trpljenja nas zato jasneje približa temi sprejemanje trpljenja.

21 Kristusovo trpljenje opisujemo v petem poglavju.

22 Glej 2.3.

23 Glej 5.1-5.3.

2.3 Jobova zgodba po Janezu Pavlu II.

V prejšnjem poglavju smo razmišljali o kazni kot posledici izvirnega greha in jo osvetlili z zamislimi različnih avtorjev. Kazen za zlo je trpljenje, ki je vzgojni proces za človeka. Vzgojni proces vabi k spreobrnjenju in nazaj v odnos z Bogom. Pot je prehojena ob sprejemanju trpljenja. V Jobovi zgodbi pa se srečamo predvsem z vprašanjem o smislu trpljenja pravičnega. V ospredje stopa trpljenje kot preizkušnja in pa smisel sprejemanja trpljenja sploh. Razmislek o tem je izrednega pomena, saj najpolnejši odgovor nanj da Kristusov križ, ki je v središču naše glavne teme. Poglavje povzemamo po Janezu Pavlu II., čigar misel bomo osvetlili s Krašovcem.²⁴

Človeku, ki doživlja trpljenje, se pojavi vprašanje "zakaj". Žival trpljenje doživlja, a vprašanja ne zastavi. Človek na vprašanje išče zadovoljiv odgovor. Vprašanja ne postavlja svetu, v katerem trpljenje doživlja, ampak predvsem Bogu kot Stvarniku sveta. S postavitvijo vprašanja "zakaj", v odnosu lahko pride do človekove jeze in celo zatajitve Boga. Prav to dejstvo pa nam zapoveduje, da se moramo temeljito lotiti tega vprašanja. Znana nam je zgodba o pravičnem možu Jobu, ki je bil preskušan v hudem trpljenju. Na njem ni bilo lastne krivde. V Jobovi knjigi jasno izstopa vprašanje "zakaj" trpljenje Joba. Pravični Job že na začetku pripovedi izgubi svoje imetje in družino. Zatem tudi njega zadane huda bolezen in prekrijejo ga uljesi od podplatov do temena (Job 2,7). V tem stanju ga obiščejo trije prijatelji, ki sprva z njim žalujejo, nato pa ga skušajo. Vsak uporabi drugačne besede z namenom, da bi Joba prepričali o njegovi krivdi. Skušajo mu predstaviti bolezen kot posledico krivde. Jasno se vidi, kakšno podobo o Bogu imajo Jobovi prijatelji. Trpljenje dojemajo zgolj kot Božjo kazen za greh. Jobovi prijatelji so s tem skušali opravičiti moralno zlo, hkrati pa so zagovarjali tudi smisel moralnega trpljenja. Trpljenje ima z vidika njegovih prijateljev smisel le kot kazen za greh, ki je vključen v Božjo pravičnost. Bog je v tem smislu zgolj sodnik, ki dobro plačuje in hudo kaznuje. (SD 9-10)

Jobovi prijatelji se sklicujejo na nauk drugih knjig Stare zaveze. Nekatere tako podajajo trpljenje kot Božjo kazen za grehe ljudi. Bog je v tem merilu absolutni zakonodajalec in sodnik, ki sega preko zemeljskih avtoritet. Od njega kot Stvarnika prihaja tudi bistvo stvarstva, ki je dobro (1 Mz 1,31). Zavesten in v svobodi storjen greh

²⁴ Mnenji teh dveh avtorjev o zgodbi Joba se medsebojno povezujeta.

je zato ne le prestopok postave, ampak predvsem žalitev Stvarnika. Taka žalitev je greh v svetopisemskem in teološkem pomenu besede. »Moralnemu zlu greha ustreza kazen, ki vzpostavlja moralni red v tistem presežnem (transcendentnem) smislu, v kakršnem je ta red vzpostavila volja Stvarnika in najvišjega zakonodajalca.« (SD 10) Od tu izvajamo prej navedeno trditev o Bogu kot pravičnem sodniku, ki za dobro vrne dobro, in za hudo vrne hudo (zlo z zlim). »Gospodove sodbe so resnica, vse skupaj pravične.« (Ps 19,10; podobno v Dan 3,27-28; Ps 36,7; Ps 48,12; Ps 51,6; Ps 119,75; Mt 3,16-21; Mr 10,31; Lk 17,34; Jn 5,30; Rim 2,2; idr.) V argumentih Jobovih prijateljev pa se kaže tudi prepričanje, ki ga vsebuje človeška moralna zavest: da je namreč za prestopke potrebna kazen. Na podlagi tega stališča je trpljenje "upravičeno zlo". Razlaga trpljenja kot kazni za greh, ki svojo oporo išče v redu pravičnosti, izraža tudi Jobov prijatelj Elifaz Temanec: »Kakor sem videl: kateri snujejo zlo in sejejo trpljenje, ga tudi žanjejo.« (Job 4,8) Navedli smo torej lik Boga kot absolutnega in pravičnega Sodnika. Grehu oziroma žalitvi Boga in rušenju dobrega stvarstva, ki ga je ustvaril, mora slediti odziv, ki ga postavi nazaj v ravnovesje. Ob tem sledi vprašanje: Ali je trpljenje in kazen za greh eno in isto? Ali je načelo, ki enači trpljenje s kaznijo za greh, upravičeno? Job namreč zavrača pravilnost tega načela. To naredi na podlagi lastne izkušnje (Job 6,26), saj je namreč vedel, da je pravičen in si tega ni "prislužil". Kot protiargument Job pokaže na dobro, ki ga je v življenju naredil. Bog na koncu pripovedi graja Jobove prijatelje in potrdi, da trpeči Job ni kriv. Njegovo trpljenje je potrebno sprejeti kot skrivnost Boga, ki jo človek zgolj z razumom v celoti ne more dojeti. (SD 10-11) K temu moramo dodati, da je celo trpljenje pravičnega povezano z grešno situacijo okolice (in človeštva).²⁵

Treba je poudariti, da Jobova knjiga ne izpodbija temeljev presežnega moralnega reda, ki je osnovan na pravičnosti. To je podano v zgoraj navedenih staro in novozaveznih primerih, ki potrjujejo pravičnost Gospodovih sodb. Prav Jobova knjiga pa nam močno poudarja, da teh načel moralnega reda ne smemo dojemati lahkomiselno in površno. Trpljenje ima sicer smisel kot kazen takrat, ko je to povezano s krivdo in ima zdravilni namen. A vendar ne drži, da je trpljenje vsakič posledica krivde trpečega. Krivda in trpljenje se torej prekrivata le v določenem delu. Pravični Job je dokaz za to izpeljavo. Na tem mestu Sveto pismo izpostavlja vprašanje o trpljenju nedolžnega, na katerem ni krivde. Trpljenje Joba ni bila kazen. Bila pa je trda preizkušnja. V uvodu

25 To bo še bolj jasno izstopilo na primeru trpljenja Kristusa v petem poglavju.

zgodbe je jasno nakazano, da Bog tako preizkušnjo dovoli zaradi izziva satana, ki je pred Bogom izpodbijal Jobovo pravičnost: »Mar se Job zastonj boji Boga? Mar ne varuješ ti njega, njegove hiše in vsega, kar je njegovega naokrog? ... Samo iztegni svojo roko in se dotakni vsega, kar ima, resnično, v obraz te bo preklinjal!« (Job 1,10.11) Satanu se zdi Jobov odnos do Boga preračunljiv. V svoji zakrknjenosti satan odnosa ne zna videti v drugačni luči. Preračunljiv odnos je v nasprotju s svetopisemsko logiko, ki zahteva brezpogojno človekovo zvestobo Bogu. Satan v svoji upornosti vidi Boga, ki je pokoren, človekov služabnik. Po mnenju satana ravna Bog po načelu "daj-dam", kar pomeni neizogibni izziv za Joba in Boga. Navedeno načelo za Boga ne drži, ker je že samo človeško življenje brezpogojni dar. Bog privoli v preizkušnjo Joba zato, da dokaže njegovo pravičnost. Oba odgovarjata na izziv satana, vendar Bog odgovori šele, ko Job obmolkne. S tem kaže svojo absolutno moč in presežnost. Trpljenje, kot je v zgodbi Joba, ima torej naravo preizkušnje. (SD 11; Krašovec 1999, 691-692)

Zgodba Joba je starozavezna priča o vprašanju "zakaj" trpljenje. Sveto pismo pa se na tem mestu ne ustavi, saj zgodba Joba že nakazuje na zgodbo Kristusa, ki je v pravem pomenu besede pravični brez krivde, ki je preizkušen v trpljenju. Kristusovo trpljenje že kaže presežno naravo teme in jo odgovarja tako še bolj polno. Kljub temu pa že zgodba Joba v zadostni meri nakaže, da »vprašanja o smislu trpljenja ne smemo omejevati zgolj na moralni red, ki temelji na pravičnosti«. (SD 11) Zdi se, da ima tak odgovor osnovno utemeljitev in veljavnost. V globljem uvidu pa je nezadovoljiv. Kot tak se izkaže na primerih, kot je Jobov, in celo »zožuje in izpraznjuje pojem pravičnosti, kakršnega najdemo v razodetju«. (SD 11)

Papeževo misel sedaj osvetlimo še s Krašovcem. Nauk zgodbe pravi, da je Stvarnik vesolja popolnoma svoboden in vzvišen nad vsemi merili človekovega uma. Od njega je torej odvisna obsodba nad človekom (kazen ali odpuščanje; trpljenje ali blaginja). Samo v tem kontekstu Jobu vrne njegovo srečo in blaginjo. Job se tega zaveda, zato po Božjem posegu obmolkne in sprejme svoje trpljenje brezpogojno. Šele ob tem se Bog v svoji absolutni svobodi odloči, da mu blaginjo vrne in celo pomnoži. Če bi vzeli le Jobovo stališče in Božji odziv kot utemeljitev navedenega nauka, bi se ta zdel kot odgovor upanja, ki pa sicer v sebi nima tehtnega premisleka. Ker pa je zgodba razdelana od problema trpljenja nedolžnega, mimo vseh ugovorov Jobovih prijateljev in preko mnenja njega samega do odgovora Boga. Šele s tem odgovorom nauk zgodbe

pridobi na teži. Šele takrat, ko odpove človeška logika, posreduje Bog. Cela zgodba je negativna priprava na pozitiven odgovor. »Božji odgovor je pozitiven samo za tistega, ki je tako kakor Job in njegovi prijatelji preizkusil vse druge razlage in spoznal njihovo zagato.« (Krašovec 1999, 698-701) Zadnjo besedo ima Bog sam.

Izkušnja bližine smrti v Jobu ponovno prebudi temeljno vprašanje. Njegova izkušnja trpljenja mu postavlja izziv, ali bo nad Bogom obupal ali pa bo popolnoma zaupal v Stvarnika. Popoln obup ni človekov naravni odziv. Naravni odziv na to temeljno vprašanje je upanje. Tedaj se torej razkrije, ali je človek do te preizkušnje živel v svoji "poti z Bogom" dovolj iskreno ali ne. Padeč v brezno (greh) ne pomeni sam po sebi odločilnega boja in vzgiba za ponovni vzpon. Odločilni vzgib je poznavanje obzorja nad breznom.²⁶ To poznavanje nas vabi v odgovor na klic Boga, ki trpečega človeka kliče k samopreseganju. »Izkušnja brezna samo bolj razločno pokaže veličino nad njim. Čudovitost Božjega stvarstva pomeni, da ima v njem tudi trpljenje pozitivno vlogo. Gordijski voz "upanja" je razrešen: upanju vsepresegajoče transcendentne umnosti stoji nasproti totransko človekovo bitje in njegovo omejeno razumevanje. Rešitev je v spoju človeške in Božje razumnosti v veri, ki kljub bolečini vodi v srečo, k češčenju brez prisile, v neskončno ljubezen.« (701-702)

Povzamemo lahko, da ima torej trpljenje lahko pozitivno vlogo. Spoznanje vloge trpljenja v stvarstvu je tako za njegovo sprejemanje nujna. Sveto pismo nam razodene, da trpljenje ni zgolj kazen za greh, ki bi vrnila hudo s hudim, ampak je predvsem vzgojni proces in klic po spreobrnjenju. Temu doda še razsežnost trpljenja kot preizkušnjo zaupanja. Trpljenje postavi človeka pred izbiro popolnega zaupanja Bogu, ki izključuje preračunljivost. Vprašanje "zakaj" tedaj ni več na mestu. Bog človeku vprašanje vrne in ga postavi pred izbiro zaupanja, ki je temeljna sestavina ljubezni v odnosu. Ljubezen da najboljši odgovor na vprašanje po smislu trpljenja, ki bo za človekov um ostalo skrivnost. V to skrivnost pa nam pomaga vstopati Kristus s svojim učlovečenjem in križem in tako pomaga sprejeti globino Božje ljubezni. (SD 13)

²⁶ Poznavanje obzorja pomeni vedenje o tem, kakšno milost prinese odnos z Bogom.

2.4 Trpljenje kot dvom o vseomogočnosti Boga

»Vera trdi, da je Bog vseomogočen. Zakaj tedaj ni izločil in zakaj ne izloči trpljenja s sveta, ki ga je ustvaril?« (Janez Pavel II. 1994, 89) To je vprašanje, ki ga je Messori zastavil papežu v knjigi *Prestopiti prag upanja*. Sprva si pogledjmo njegov odgovor, nato pa pojem vseomogočnosti v odnosu do trpljenja še dodatno osvetlimo s pomočjo drugih avtorjev.

V zvezi z Božjo vseomogočnostjo sv. Janez Pavel II. pravi, da se je Bog vpricho človeške svobode želel narediti nemočnega. On nekako plačuje za dar, ki ga je ponudil človeku kot bitju, ki je ustvarjeno po Božji podobi. S tem darom je sedaj povezan, koherenten. Posledično se Bog da soditi človeku na njegovem sodišču, ki Jezusa venomer sprašuje, ali je on res kralj. Izzivamo ga, če je resnično vse, kar se je zgodilo v zgodovini, odvisno od njega. Kristusov odgovor nam je vsem dobro poznan v odgovoru Pilatu na sodišču: »Jaz sem zato rojen in sem zato prišel na svet, da pričujem za resnico.« (Jn 18,37) V nadaljevanju pa se lahko vprašamo: »Kaj je resnica?« (Jn 18,38) Tu se zaključí sodni postopek, ko si Pilat umije roke. Reče, da ne vidi na Jezusu nobene krivde, obenem pa ga izroči nasilni množici in vemo, kako se sojenje konča. Človeška obsodba ne temelji na resnici, ampak domišljavosti o lastni moči in zaroti. To pa je žal resnica naše dobe, ki se ponavlja na mnogih sodiščih totalitarnih režimov nasilja in demokratičnih parlamentih, ki sprejemajo zakone, po katerih na smrt obsodijo nerogene otroke. »Bog je vedno na strani trpečih.« (90) Njegova vseomogočnost se razkriva prav takrat, ko je svobodno sprejel trpljenje. Imel je možnost, da bi ob izzivu »... stopi s križa, da bomo videli in verovali« (Mr 15,32), ta izziv sprejel. A ni. Izbral je raje pot križa in kot vsi trpeči izdahní besede: »Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?« (Mr 15,34) To je njegov najmočnejši argument vseomogočnosti. Če tega ne bi bilo, bi beseda o ljubezni obvisela v praznem. Prav s križem je Jezus »izkazal ljubezen do konca« (Jn 13,1). »Človek bolečin je razodetje te ljubezni, ki "vse prenese" (1 Kor 13,7), ljubezni, ki je "največja" (1 Kor 13,13). Je razodetje, da je Bog ne le ljubezen, marveč da je "Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu" (Rim 5,5).« (91) Nazadnje včlenjenost človeka v Kristusov križ in odrešenje prevlada nad človeškim zagrizenim obsojanjem Božjega načina delovanja. »Sodba o Bogu postane sodba o človeku.« (91)

Pot dobrega oznanila gre skozi trpljenje Kristusa na goro trpljenja, Golgota. Problem Golgote je tako silovit, da je Bog sam želel opozoriti apostole na izziv hoje za Kristusom z napovedjo izdajstva Juda in omembo Zaharijeve prerokbe o ovcah, ki se bodo razkropile, ko bo pastir udarjen (Zah 13,7; Mt 26,31). »Dokončno sporočilo velikega petka je naslednje: Človek, ti, ki sodiš Boga, ki mu ukazuješ, naj se opravičuje pred tvojim sodiščem, misli nase, ali nisi ti kriv smrti tega obsojenca, ali ni sodba o Bogu v resnici sodba o tebi. Razmisli, ali niso ta sodba in njene posledice – križ in potem vstajenje – zate edina pot v odrešenje.« (92) Papež nato osvetli dejstvo, da je Golgota sicer zgodovinski dogodek, ki pa hkrati ni omejen v času in prostoru. V sebi zajema celotno odrešenjsko delovanje Boga, ki zajema vse ljudi. Za papeža je tako Kristus pričakovanje in dopolnitev: »V nikomer drugem ni odrešenja; zakaj pod nebom ljudem ni dano nobeno drugo ime, po katerem naj bi se mi rešili.« (Apd 4,12) Za človeka je torej nujno, da se ustavi pri Kristusovem križu, če želi biti deležen odrešenja, ki ga je Jezus izvršil s prevlado nad smrtjo in zlom in s tem odprl pot v nebesa. (89-92)

Nekateri trpljenje sprejmejo le tako, da hkrati zavrnejo vsemogočnost Boga. Eden od tako mislečih je Kushner, ki smo ga v nalogi že omenili. Svojo misel o trpljenju zaključuje v tem, da Bog preprosto ne more ustaviti trpljenja in torej ni vsemogočen. Tovrstna misel se prepozna iz navedkov knjige *Ko se hude stvari zgodijo dobrim ljudem*.²⁷ Avtorjev pristop se o tej podobi Boga zdi napačen. O stvareh, ki jih ne moremo dokončno utemeljiti, ne moremo tako hitro podati svoje sodbe. To v svoji misli jasno nakaže Janez Pavel II. Sodba Boga obenem postane sodba človeka. Bog vendar ostaja skrivnost, ki jo lahko raziskujemo celo življenje. Vanjo pa vstopimo le preko Kristusovega križa. Tudi na podlagi Svetega pisma bi težko izpodbijali vsemogočnost Boga. Bog vendar človeka povsod in vedno presega. Bog pa kljub temu, koliko o njem povemo in koliko o njem molčimo, ostaja skrivnost. Pri razmišljanju o skrivnosti

27 Navedimo nekaj misli Kushnerja: »Lažje častim Boga, ki ne mara trpljenja, vendar ga ne more preprečiti, kot pa Boga, ki se iz kakršnega koli povečujočega razloga odloči, da bodo otroci trpeli in umirali.« (1996, 112) V zadnjem odstavku knjige pa pravi: »Ste sposobni odpustiti in ljubiti Boga, čeprav ste spoznali, da ni popoln, čeprav vas je razočaral in pustil na cedilu, ker na svojem svetu dopušča nesrečo, bolezen in neusmiljenje, in ker je dovolil, da se je nekaj izmed teh tegob zgrnilo tudi nad vas? Se lahko naučite, da mu boste tako kot Job odpustili in ga kljub njegovim omejitvam ljubili, tako kot ste se nekoč učili odpuščati in ljubiti svoje starše, čeprav niso bili tako pametni, tako močni ali tako popolni, kot ste si želeli? Če boste zmogli vse to, boste spoznali, da je sposobnost odpuščati in ljubiti orožje, ki nam ga je dal Bog, da bi nam omogočil polno, pogumno in pomenljivo življenje na svetu, ki nikakor ni popoln.« (122)

odmevajo besede Boga iz Joba: »Kje si bil, ko sem utemeljeval zemljo?« (Job 38,4). Boga si lahko predstavljamo le kot popolnega in vsemogočnega.

Božje vsemogočnosti na podlagi povedanega ne moremo kar tako ovreči. Izrednega pomena je naše pravilno dojetje vsemogočnosti. Bog vsemogočnost izkazuje prav s tem, da je človeku podaril svobodno voljo. Ni mu želel vladati kakor despot, ki vlada s povzročanjem strahu in zaslužnjevanjem, ampak želi človeku biti Oče, ki so mu sinovi blizu. Oče ljubi človeštvo, zato mu je podaril svobodo odločanja. Ta svoboda je izraz Božje ljubezni do človeka, saj je medsebojna ljubezen lahko izražena le v svobodi. Božja vsemogočnost v misli Janeza Pavla II. dosega vrh v Kristusovem sprejemanju trpljenja, ki je izraz ljubezni. Kristus bi lahko stopil s križa, a je trpljenje sprejel in tako »izkazal ljubezen do konca« (Jn 13,1). To je njegov najmočnejši argument vsemogočnosti. S podobo Boga ljubezni zaključujemo svoje razmišljanje o podobi Boga, ki pa jo bomo upoštevali v nadaljnjih poglavjih.

Drugo poglavje lahko sklenemo s trditvijo, da podobe Stvarnika, Kaznovalca, Sodnika, Vladarja in Rešitelja vse držijo, a jih je treba dojeti skozi vidik Božje ljubezni, ki je vedno prva izmed podob. Za sklep poglavja povzemimo podobo Boga v povezavi s trpljenjem z vidika ljubezni.²⁸ Bog se ob zgodbi izvirnega greha razkrije kot Stvarnik, ki človeku da življenje kot absolutni dar. Ta dar ni toliko dar Boga Vladarja, kot je podarjen iz čiste ljubezni. Čista ljubezen pa se brez svobode ne more uresničiti, zato je bila človeku dana tudi svobodna volja. Svoboda pa tvega tudi odklon od Boga (dopušča greh). Po prvem grehu in torej človekovi prekinitvi odnosa z Bogom, v katerem je bil ustvarjen, se Bog hkrati kot Sodnik in Rešitelj ponovno odzove človeku zdravilno. Njegovo delovanje se obrne iz stvarjenjskega v odrešenjsko. Človek sprva prejme trpljenje kot pravično kazen za svoj prestopok. Hkrati pa je preko te kazni ponovno usmerjen v odnos z Bogom. Odnos, v katerem je človek poklican k samopreseganju in izpolnitvi namena, je za človeka dober. Kazen torej ni zgolj izpolnitev pravičnosti, ampak je akt ljubezni, ki človeka preko trpljenja vzgaja za pot spreobrnjenja. Hkrati je v svetu prisotno trpljenje nedolžnega, ki ostaja skrivnost. Zagotovo pa je trpljenje nedolžnega povezano z grešnim stanjem sveta, saj smo ljudje kot bitja odnosov medsebojno povezani. Greh nekoga lahko vpliva na trpljenje drugega. Skrivnost trpljenja nedolžnega nam delno razkriva Jobova zgodba, v globljem pomenu pa se bomo

²⁸ Tako namreč Božjo podobo vidi sveti Janez Pavel II.

te skrivnosti približali z razmišljanjem o Kristusovem križu. Trpljenje nedolžnega vabi v popolno zaupanje v Boga, kateremu človek z zaupanjem svobodno vrača ljubezen. Trpljenje kot preizkušnja je opomin na hudo, ki ga povzroči odklon od Boga. Poleg prisotnosti trpljenja, ki je resnični kažipot v odnos z Bogom, nam to smer nakazujejo tudi zapovedi. Najvišja izmed njih pa je ljubezen, ki je vsem prva. Kakor je prva izmed Božjih zapovedi ljubezen, pa je ta v misli Janeza Pavla II. tudi prva podoba Boga. Zaključili smo z mislijo, da je Bog torej predvsem Ljubezen, brez katere bi Božja vsemogočnost "obvisela v praznem". Ljubezen je prvi akt Boga v vsakem načinu delovanja. V Ljubezni človek izpolni svoje hrepenenje in namen. Samo skozi "leče" ljubezni je torej trpljenje možno pravilno zreti in sprejeti.

3. ČLOVEŠKA SVOBODA IN TRPLJENJE

Govorili smo o sporočilu pripovedi o izvirnem grehu in o Jobu. V njem so razvidni štiri "procesi" trpljenja, ki smo jih uporabili za lažjo povezavo teme s konkretnim življenjem. Preko teh procesov smo razmišljali tudi o podobi Boga in zaključili z razodetjem, da je Bog ljubezen. Ob tej podobi Boga se namreč pri sprejemanju trpljenja ustavi tudi Janez Pavel II. Najmočnejši izraz Božje podobe najde prav v križu. Poleg teh misli vključimo v naš razmislek še lik človeka. Vprašajmo se, ali je za trpljenje kriv človek sam. Logika človeka rada prevale krivdo na druge. Za tem stoji njegova šibkost in grešnost, pri čemer človek v svobodi lahko rani sebe in bližnje.

Kot uvod v tretje poglavje bomo navedli misel Janeza Pavla II. o človeški svobodi. V nadaljevanju bomo razmišljali o temeljni odločitvi človeka, ki se zgodi znotraj njegove svobode. Pri razmisleku o temeljni odločitvi bomo uporabili tudi analogijo poti, ki nam bo pomagala razumeti temeljno izbiro v povezavi s sprejemanjem trpljenja. Zatem se bomo lotili še dveh poti življenja, kakor jih razume Janez Pavel II. To sta izbira med "široko potjo" greha, ki vključuje poželenje in "ozko potjo" ljubezni, ki vključuje križ.

3.1 Človeška svoboda in možnost izbire

Človek je bil ustvarjen po Božji podobi, katere najodličnejši odsev je človekova svoboda. Ta se uresniči tedaj, ko živi v odnosu z Bogom in bližnjim. Ima pa tudi možnost, ki odtava stran od njenega namena. To je bilo jasno vidno že v zgodbi izvirnega greha. Vsebinsko povzemamo po Janezu Pavlu II.²⁹

Najprej se pri človeški svobodi ozrimo na sporočilo o izvirnem grehu. Prva Mojzesova knjiga pravi: »Gospod Bog je človeku zapovedal in rekel: "Z vseh dreves v vrtu smeš jesti, le z drevesa spoznanja dobrega in hudega nikar ne jej! Kajti na dan, ko bi jedel z njega, boš gotovo umrl."« (1 Mz 2,16-17) Ta podoba nas uči, da o dobrem in

²⁹ Snov papeža povzemamo iz okrožnic *Veritatis splendor (Sijaj resnice)* in *Redemptoris missio (Odrešenikovo poslanstvo)*.

zlem odloča v absolutni meri samo Bog sam. Človek je svoboden od trenutka, ko zna razumeti in sprejeti naročilo Boga. Človeku je dana velika svoboda, saj sme jesti "z vseh dreves v vrtu". Ni pa neomejena, saj ji je zapovedano, naj se ustavi pred "drevesom spoznanja dobrega in hudega". Človeška svoboda je namreč človeku dana skupaj z Božjim naročilom. V sprejemanju tega naročila se človeška svoboda uresniči v polnosti. Edino Bog namreč resnično pozna za človeka dobro, ki mu ga v naročilu posreduje zaradi svoje ljubezni do njega. Bog je človeku dal "resnično svobodo", ki je "odlično znamenje bogopodobnosti": »Bog je hotel človeka pustiti 'v roki njegovega lastnega odločanja', da bi tako sam od sebe iskal svojega Stvarnika, se ga svobodno oklepal in prišel na ta način do dovršene in blažene popolnosti.« (VS 38) Besede povezujejo človeško svobodo z deležnostjo pri Božjem gospostvu, h katerem je človek poklican: »Napolnita zemljo in si jo podvrzita.« (1 Mz 1,28) Ni pa samo svet zaupan človeški skrbi, ampak tudi človek sam in njegova notranjost. Bog »je na začetku ustvaril človeka in ga pustil oblasti lastne odločitve« (Sir 15,14), da bi Stvarnika iskal in ljubil v svobodi. Tako bi človek dosegel popolnost. »Z izvrševanjem nravno dobrih dejanj človek potrjuje, razvija in utrjuje v sebi sličnost z Bogom.« (VS 35.38-39)

Pri temi sprejemanja trpljenja je treba upoštevati človekovo svobodo. Vera v Kristusa je namreč ponudba človekovi svobodi, na katero človek odgovori. Nedvomno pa vera vključuje tudi sprejetje križa, ki je izraz ljubezni. Papež Janez Pavel II. misel o svobodi in samopodarjanju v ljubezni poda takole: »Ljubezen je, ki ne le da ustvarja dobro, temveč omogoča deležnost pri božjem življenju Očeta, Sina in Svetega Duha.³⁰ Kajti, kdor ljubi, želi podarjati sam sebe." Bog ponuja človeku to življenjsko novost. "Ali moremo odkloniti Kristusa in vse tisto, kar je prinesel v človeško zgodovino? Moremo, prav gotovo." Človek je svoboden. Človek more reči Bogu ne. Ostane pa temeljno vprašanje: "Je to dovoljeno storiti in v imenu česa je to dovoljeno?"« (RM 1991, 7)

Človeška svoboda ima torej možnost izbire med odnosom z Bogom in odklonom od njega. Svoboda ima možnost te izbire že od samega začetka dalje. Odklon od Boga pomeni greh, ki je prekinitev odnosa z Bogom in zavrnitev njegove milosti. Odnos z Bogom pa pomeni včlenitev svojega lastnega življenja vanj, ki je ljubezen. Ker pa je človek od izvirnega greha dalje v stanju med milostjo in grehom, vključitev v Božjo

30 »Kdor ima izkustvo ljubezni, ima tudi izkustvo svobode.« (Janez Pavel II. 2014, 24)

ljubezen vključuje tudi sprejetje križa, najprej zase, nato pa v samodarovanju za druge. Brez solidarnosti namreč ni svobode (Janez Pavel II. 2014, 18). Pot križa nam je pokazal sam Jezus, ko je dal svoje življenje za nas. S tem nam je odprl ozka vrata k Bogu.

3.2 Temeljna odločitev in pot sprejemanja trpljenja

Opisali smo človekovo svobodo in njene možnosti. Razmislimo sedaj o temeljni svobodi in temeljni odločitvi človeka. Povežimo jo z možnostjo izbire med "potjo greha (jarem sužnosti)" in "potjo ljubezni (uresničitev svobode)". Vsebino povzemamo po misli papeža.

Mnogi strokovnjaki teoloških in drugih ved danes preučujejo dinamiko in naravo svobodne volje. Papež pravi, da upravičeno poudarjajo, da svoboda ne pomeni le izbirati med različnimi dejanji. Svoboda je tudi »odločanje glede sebe in razpolaganje glede zastavitve lastnega življenja za dobro ali proti njemu, za ali zoper resnico, navsezadnje za ali zoper Boga. Upravičeno poudarjajo izredno pomembnost nekaterih izbir, ki dajejo s tem "podobo" celotnemu nravnemu človekovemu življenju, tako da so kakor rečna struga, v kateri morejo najti prostor in razvoj tudi druge vsakodnevne posamezne izbire«. (VS 65)

Kar bo povedano v tem odstavku, se nekoliko odmakne od mišljenja papeža, a je za razumevanje njegove misli koristno. Nekateri avtorji predlagajo radikalnejši pogled v razmerje med osebo in njenimi dejanji. Govorijo o tako imenovani "temeljni svobodi". Ta je globlja od zgolj svobode izbiranja. Ključna vloga gre tako "temeljni odločitvi" (*optio fundamentalis*), ki je izvršena na podlagi temeljne svobode človeka. Odločitev se ne zgodi zavestno na ravni osnovnega človeškega delovanja, ampak jo človeška svoboda izvrši na transcendentni način.³¹ Posamezna dejanja so tako le poskusi izraza te temeljne odločitve. Dejanja so le znamenja te odločitve, ki je že določena. Neposredni predmet dejanj pa ni nikoli absolutno dobro, temveč so to le delci dobrega,

31 Temeljna odločitev v radikalni misli nastane na nivoju duhovnega stanja človeka. Tam človeška svoboda s temeljno odločitvijo začrta smer odnosa z Bogom ali ločenosti od Boga – izbire med dobrim ali zlim.

delne dobrine. Nobene od teh dejanj ne določi v celoti človekove svobode, po drugi strani pa lahko človek to svobodo izrazi le tako, da na podlagi temeljne odločitve ta dejanja izvrši oz. uresniči. Tako je navedena razlika in delna ločitev med temeljno odločitvijo in svobodnimi izbirami konkretnega ravnanja. Temeljna odločitev se tako deli na izbiro med dobrim in zlim, posamezna konkretna dejanja človeka na podlagi te odločitve pa so lahko bolj ali manj "pravilna" ali "zmotna". Tako pridemo do trditve, da je osnovno moralno kvalificiranje človekovih dejanj odvisno le od temeljne odločitve, ki je izvršena na presežni ravni človekove svobode. Kakšna pa je pot uresničenja te odločitve, pa je le delno pomembno ali sploh nepomembno. (VS 65)

Papež nasprotno zgornjemu razmišljanju pravi, da Sveto pismo ne ločuje temeljne odločitve in posameznih dejanj. V svetopisemskih koreninah ima temeljna odločitev veliko vlogo. Gre za pokorščino in odločitev vere, v kateri se človek popolnoma izroči Bogu. Le njemu preda svoj razum in voljo, da tako lahko hodi po poti za njim. Taka vera izhaja iz jedra človeka in »deluje po ljubezni« (Gal 5,6). Poklicana je, da po svojem delovanju obrodi sad (Mt 12,33-35; Lk 6,43-45; Rim 8,5-8; Gal 5,22). Na čelu zapovedi v dekalogu stoji temeljni stavek: »Jaz sem Gospod, tvoj Bog...« (2 Mz 20,2) Ta stavek vsem zapovedim da prvotni smisel in pomen. Izbira Izraela se torej nanaša na to temeljno odločitev, da bodo služili enemu in edinemu Bogu. Tudi v Novi zavezi imamo Jezusov poziv, ki pravi, naj »hodimo za njim«. Jezus tako povabi mladeniča: »Če hočeš biti popoln ... Pridi in hodi za menoj.« (Mt 19,21)³² Radikalna odločitev pritrditve Jezusovemu povabilu pomeni najvišje uresničenje človekove svobode. Poudarimo besede sv. Pavla: »"Vi ste namreč bili poklicani k svobodi, bratje." (Gal 5,13) Toda apostol takoj dodaja resen opomin: "Le da vam svoboda ne bo pretveza za življenje po mesu". V tem opominu odmevajo njegove prejšnje besede: "Kristus nas je osvobodil, da bi ostali svobodni. Zatorej stojte trdno in se ne dajte ponovno vpreči v jarem sužnosti" (Gal 5,1).« (VS 66)³³

32 "Hoja za Kristusom" v polnem pomenu besede pomeni iz ljubezni v samožrtvovanju sprejeti tudi križ, torej trpljenje.

33 Jarem sužnosti je povezan z grehom in trojnim poželenjem (1 Jn 2,16), ki ga papež poudarja kot napačno pot življenja (pojem trojnega poželenja bomo osvetlili na podlagi Jezusovih skušnjav v točki 4.3.2). Druga pot je ljubezen, v kateri se človek v celoti preda Božji volji. Pomen popolne predaje kaže Kristus in njegovo sprejemanje trpljenja zaradi naših grehov. "Pot križa" Kristusa je samožrtvovalno dejanje ljubezni do Očeta in človeštva.

Po razmisleku vidimo, da radikalnim tezam o temeljni odločitvi iz začetnega dela poglavja papež nasproti postavlja svetopisemsko misel. Papež na podlagi svetopisemskega izročila takoj poudari, da je treba temeljno svobodo in posamezna konkretna dejanja jemati v neločljivi povezanosti. »Na podlagi temeljne odločitve je človek usposobljen za to, da sledeč Božjemu cilju usmerja svoje življenje in s pomočjo milosti teži k svojemu cilju. Toda ta usposobljenost se dejansko uveljavlja v posameznih izbirah določenih dejanj, na podlagi katerih se človek premišljeno usklajuje z Božjo voljo, Božjo modrostjo in Božjo postavo.« (VS 67) Tako se temeljna odločitev kaže samo v svoji uresničitvi v konkretnih zavestnih dejanjih in nikoli ločeno od njih. Ni se mogoče namreč nekaj odločiti in delati nekaj drugega. To je protislovno in bi torej pomenilo, da odločitev ni bila pristna. »Prav zato je ta temeljna odločitev preklicana tedaj, ko človek v nravno pomembni stvari zastavlja svojo svobodo z zavestnimi, temeljni odločitvi nasprotujočimi izbirami.« (VS 67) Potrebno je poudariti, da po temeljni odločitvi "boj" človeka za Boga ni dokončan. Odvija se naprej pri gradnji vesti, gradnji osebnega odnosa do Boga ter odločitvi in izvršitvi vsakega konkretnega dejanja. Skušnjave hudiča so ob odločitvi človeka za hojo poti z Bogom vedno prisotne.

Dodajmo še papežev pastoralni premislek, ki ga bomo v zaključku odstavka povezali s Krašovčevim razmislekom. Človek bi po logiki radikalne teze iz prvega odstavka mogel pod pretvezo temeljne odločitve ostati zvest Bogu kljub temu, če se njegova dejanja ne bi skladala s konkretnimi Božjimi zapovedmi. Papež se s tem ne strinja. Človek namreč z vsakim premišljeno storjenim grehom žali Boga, ki mu je omogočil izbiro in mu podaril postavo. Potrditev za papeževo misel najdemo pri sv. Pavlu, ki opominja, naj »svoboda ne bo pretveza za življenje po mesu« (Gal 5,13). Ob premišljeno storjenem grehu človeka torej velja: »V resnici se človek izgubi ne samo zaradi nezvestobe do one temeljne odločitve, s katero se "svobodno vsega izroči Bogu". Z vsakim premišljeno storjenim grehom žali Boga, ki mu je podaril postavo, in se torej pregreši zoper celotno postavo (Jak 2,8-11); čeprav ostane v veri, izgubi "posvečujočo milost", "ljubezen" in "večno blaženost".« (VS 68) To tezo potrjuje Tridentinski koncil še globlje, ko pravi, da se "prejeta milost opravičenja" ne izgubi zgolj z nevero, ampak z vsakim smrtnim grehom, ki je storjen. Dojemanje temeljne odločitve kot absolutne odločitve ob pomenu smrtnega greha ne obstoji. Človek namreč s smrtnim grehom, torej z odmikom od Božje postave in Božjih zapovedi stori odklon od ljubezni Očeta.

Nasprotovanje Božji postavi, ki povzroči izgubo posvečujoče milosti, je sad dejanja, ki prizadeva osebo v njeni celoti. Velikost greha pa je vedno potrebno meriti ne le po vsebini dejanja, ampak tudi po moči svobode, v kateri je bilo to izvršeno. Tudi Bog namreč ne sodi človeka po absolutnih merilih.³⁴ Človek je omejeno bitje, njegova nepopolnost pa je zanj na sodnem stolu olajševalna okoliščina. Odločilno je torej, v kolikšni meri sta bila pri človeku v grešnem dejanju prisotna njegovo spoznanje in volja. (VS 68-70; Krašovec 1999, 838-839) Ne glede na to je človek zato dolžan vse življenje graditi svojo vest in biti buden in trezen.

Za lažjo predstavo temeljne odločitve pod vidikom trpljenja podajmo analogijo poti. Rečemo lahko, da se človek pri odločitvah znajde pred "temeljno izbiro" med dvema potema. Ena od teh je "ozka" in vodi strmo navzgor. Na tej poti je trnje in ostre skale, ki jih človek prebrodi le s težavo in naporom. Za oči ta pot ni nič kaj prijetna, še manj pa so ostre skale prijetne na dotik. To je pot bližine z Bogom. Ta vodi nazaj v milostno stanje, ki ga je človek izgubil z izvirnim grehom. To pot se da prehoditi le s križem na ramah. To pot nam je omogočil Kristus, ki jo je prehodil prvi in sedaj visi na križu na robu vrha tako, da ga lahko uzremo od spodaj. Druga pot je "široka" in vodi navzdol. Je preprosta in pot užitka. Ob njej je videti mnogotere lepote, ki predstavljajo pašo za oči in so mehke na dotik. Občutje na tej poti je neizmerno prijetno. Med potema pa obstaja tudi "vmesna" izbira, ko človek obstane pred tema potema in se ne premakne. Ta vmesna možnost torej ni zares pot v pravem pomenu besede. To je bivanje v stagniranju brez napredka. Ob takem bivanju lahko pomislimo na zakopan talent, ki ga nato vrnemo Tistemu, ki nam ga je dal, ne da bi ga uporabili (Mt 25,14-30). Od takega bivanja ni koristi. Ko pa človek enkrat začne hoditi po eni izmed dveh poti, nazaj ne more več. Preteklosti se namreč ne da spremeniti. Ko hodi po lahki poti navzdol, se smeje ljudem, ki hodijo v smeri križa. To se mu zdi ob vseh ugodnostih, ki jih doživlja, norost. A vendar, koga kdaj zanima, kaj je na tistem vrhu za križem. Če želi vmes preiti na zgornjo pot, mora prehoditi še trikrat strmejšo pot, ki ti dve med seboj ločuje. To je pot spreobrnjenja. Ta pot je narejena iz spolzke skale, na kateri človeku hitro uide korak. Ta pot je toliko daljša, kolikor je človek že prehodil spodnje poti, saj je med spodnjo in zgornjo potjo vedno večji razmik. Ta pot spreobrnjenja je pot skušnjav in npora, ki se

34 Spomnimo se na kazen ob izvirnem grehu (glej 2.2.1).

včasih zdi neznosen. To pot je prehodila prostitutka iz zgodbe Sofronija.³⁵ Ko pa človek hodi po zgornji poti, želi hoditi k Bogu. Pri tem so mu opora bližnji in tisti, ki so pot že prehodili pred njim. To je storila vrsta mučencev in svetnikov, pa tudi Jezusova mati.³⁶ Ti so tisti, ki človeka bodrijo, ko bi ta najraje spustil križ in se po spolzki skali spustil na spodnjo pot. Takrat, ko se ozka strma pot zdi neznosna, trpeči pogleda proti vrhu in uvidi križ, na katerem visi Kristus, ki ga gleda in čaka. On trpi s trpečim na vrhu Golgote. Vendar se glede te poti zdi, da za križem čaka nekaj, česar človek zaradi preobremenjenosti s svojim bremenom pogosto ne more uzreti. Nahaja se za robom gore, zato tega ne vidi in ne občuti, pa vendar verjame, da je tam. Breme trpečega torej nikoli ne sme biti zazrto vase, ampak usmerjeno v križ Kristusa, ki trpi z njim. Zdi se namreč, da je odsev skrivnosti za robom povezan z žrtvovanjem sočloveka, ki si za trenutek opre moj križ. Bolečina je tako znosnejša. Samožrtvovanje je odsev ljubezni Sina in Očeta. Sprejemanje trpljenja najde svoj smisel v te ljubezni. Isti Kristus, za katerim nosimo križ, je hkrati kažipot vstajenja. V tem sleherni nosilec trpljenja po vstopu v Očetovo ljubezen uzre upanje: "Kristus je že vstal".

Na podlagi razmisleka o temeljni odločitvi lahko izpeljemo: Temeljna odločitev se ne sme nikoli ločevati od posameznih konkretnih dejanj človeka; ob premišljeno storjenem grehu je prizadeta človeška celota in torej posledično vprašljiva njegova temeljna odločitev za Boga; smrtni greh je »tisto dejanje, s katerim človek svobodno in zavestno odkloni Boga, njegov zakon, zavezo ljubezni, ki mu jo Bog ponuja, ter se raje obrne sam k sebi, k temu ali onemu ustvarjenemu in končnemu bitju, k čemu, kar je v nasprotju z božjo voljo«. (VS 70) Sedaj razumemo, da mora človek ob izbiri popolne predaje Bogu to izbiro venomer potrjevati s svojim življenjem. Takoj ko človek stori smrtni greh, ta izbira dejansko propade, ker jo je človek v odnosu do zaveze z Bogom zlorabil. Brez kesanja je v tem primeru človek na poti pogube.

³⁵ Glej 2.2.2.3.

³⁶ Glej 5.3.2.4.5.

3.3 Dve poti življenja in postanek na razpotju

Preko temeljne izbire in analogije poti smo povedali, da ima človeška svoboda prosto pot pri usmeritvi življenja. Janez Pavel II. poudarja Jezusove besede, po katerih je človek postavljen pred izbiro "široke in ozke poti" življenja (SD 25). Jezusov klic se glasi: »Vstopite skozi ozka vrata, kajti široka so vrata in prostorna je pot, ki vodi v pogubo, in veliko jih je, ki vstopajo po njej. Kako ozka so vrata in kako tesna je pot, ki vodi v življenje, in malo jih je, ki jo najdejo.« (Mt 7,13-14) Jezus že z besedo "vstopite" vabi na ozko pot, ki vključuje sprejemanje trpljenja. Človeku pa ravno zaradi bolečine pogosto manjka poguma, da bi storil korak naprej in doumel njen smisel. Stagniranje nastopi, ko človek obstane pred izbiro na razpotju in se zapre vase.

Preden se lotimo papeževega dojetanja ozke in široke poti, osvetlimo vmesno možnost – stagniranje na "razpotju". Pri tej možnosti se papež ne ustavlja, a je pomembna za razumevanje položaja sodobnega človeka, ki se pogosto znajde na tem vmesnem postanku pred temeljno odločitvijo. Če človek želi prečkati težavo ali vstopiti v skrivnost, se mora težave lotiti ali o skrivnosti premišljevati. Če tega ne stori, je enak planincu, ki se zabija v veliko skalo, ki mu je na poti, in tarna, zakaj ga boli, namesto da bi skalo preplezal. Ko nas življenje rani, smo ljudje nagnjeni k temu, da situacijo še poslabšamo in se dodatno prizadenemo. Nismo le žrtev okoliščin, ampak žrtev samih sebe. Tako odvrnemo ljudi, ki bi nam lahko priskočili na pomoč. V bolečini se nagonsko pogosto napačno odzovemo. V mislih imamo, da smo si vse skupaj sami nakopali. V tem stanju se zapremo vase in se samopomilujemo. Obdaja nas občutek krivde in samote in ne iščemo izhoda, ker imamo pogled zazrt vase in v svojo ranjenost (Kushner 1996, 79). Človek se mora na neki točki nehati spraševati o preteklosti in bolečini. Nehati mora postavljati vprašanje "zakaj". Prej ali slej se mora obrniti na vprašanje, kaj lahko glede tega stori. Kushner navaja Dorothee Soelle, ki vprašanje »od kod prihaja nesreča« preusmeri v vprašanje, »kam vodi«. (114) Odgovor na to vprašanje usmerimo v papeževo misel o dveh poteh: Nesreča nas takrat, ko premagamo stanje stagniranja, postavi pred temeljno izbiro med široko in ozko potjo.³⁷ Vmesna možnost je stanje med zgoraj in spodaj. Samo po sebi to stanje ni pot, ker stagniramo, postanemo nemi in zaprti sami vase. Lahko bi rekli, da je vmesna možnost pravzaprav "postanek na

³⁷ Široka pot navzdol je pot pogube, ozka pot navzgor pa je pot večnega življenja.

razpotju". Žal pa nekateri izberejo tak način življenja in delovanja, ki predolgo "miruje" in ne raste. Pomeni biti ne "vroč" in ne "mrzel", kakor je pisano v Svetem pismu: »Vem za tvoja dela, da nisi ne vroč in ne mrzel.« (Raz 3,15) Pomeni zapreti se pred življenjem in zakopati talent (Mt 25,14-30). Pomeni zabijati se v skalo na poti in nato pred njo omagati, obnemeti in se usidrati, dokler življenje ne mine. Pomeni živeti brez napredka. To ni življenje.

Stanje stagniranja je torej treba premagati. Papež Janez Pavel II. velikokrat spodbuja, naj se človek sooči s pristnim življenjem.³⁸ Vso papeževo misel sprejemanja trpljenja zato lahko soočimo z Jezusovim izzivom: »Vstopite skozi ozka vrata.« (Mt 7,13)³⁹ Ta izziv nas v konkretnem življenju postavlja pred odločitev za pot. Hoja po ozki poti je v bistvu prisposoba za dejanja, s katerimi človek potrjuje temeljno odločitev vere v Boga. Ko govorimo o sprejemanju trpljenja, ta proces vedno dojemamo kot boj za polni odnos z Bogom. Na podlagi Jezusove zapovedi ljubezni so na ozki poti zato izvršena dejanja, ki v svet prinašajo dobro.⁴⁰ Hoja po široki poti pa je prisposoba za dejanja, s katerimi človek potrjuje temeljno odločitev za greh in odklon od Boga. S temi dejanji človek v svet spušča zlo. Na tej poti je vse dovoljeno, saj ta pot nima Boga, ki bi jo usmerjal. Dovoljeno je tako zlo kot dobro.⁴¹ Ko človek dalj časa hodi v smeri široke poti, kmalu ne razloči več med dobrim in hudim. Široka pot »vodi v pogubo« (Mt 7,14).

Ozko in široko pot, ki ju papež poudari v okrožnici *SD*, bomo v nadaljevanju razčlenili s pomočjo njegovih osebnih zapiskov. Ozka pot je "pot križa", ki je včlenjena v "Kristusovo ljubezen" in v človeku goji usmiljenje. Široka pot pa je "pot greha", ki stopnjuje "poželenje". Ti dve poti bomo predstavili z dvema dvojicama, ki sta v medsebojni povezanosti: Prva dvojica je greh in križ; druga dvojica je poželenje in ljubezen. Znotraj dvojice o grehu in križu bomo za boljše razumevanje globlje izrazili le tematiko greha.

38 Že samo papeževanje Janeza Pavla II. se je začelo z vzklikom »Ne bojte se!« (Janez Pavel II. 1994 - Prestopiti, 225) Vzklik zlahka razumemo tudi v našem kontekstu, ki spodbuja k vstopu na ozko pot življenja.

39 Stanje stagniranja kot trajno stanje "življenja" v misli papeža sploh ni na razpolago; pri sodobnem človeku pa se tako stanje lahko pojavi za več let ali celo do konca življenja.

40 Prva zapoved te poti je ljubezen.

41 Spomnimo se na besede kače pri skušanju prvega človeka: »Bosta kakor bogova.« V teh besedah se skriva past za človeka, ki želi pod pretvezo svobode delati "vse". Brez postave ljubezni hitro zapade v greh, pot pogube. Satan se tega dobro zaveda.

3.3.1 Greh in križ

Prva dvojica "temeljne izbire" med široko in ozko potjo se kaže v grehu in križu. Janez Pavel II. greh človeka dojema v neločljivi povezanosti s križem, zato ti dve tematiki kot različni poti obravnavajmo skupaj. Greh je široka pot navzdol, križ pa vstopa v to situacijo greha in območje zla obrača v območje milosti. Poglavje povzemamo po papeževih osebnih zapiskih iz knjige *Ves sem v Božjih rokah*.

Ko analiziramo greh Adama in Eve v 1 Mz 3, ugotovimo, da greh tiči v predvsem v notranji drži človeka.⁴² Skušnjavec vzbudi v človeku dvom o dobroti Boga: »Nikakor ne bosta umrla! V resnici Bog ve, da bi se vama tisti dan, ko bi jedla z njega, odprle oči in bi postala kakor Bog.« (1 Mz 3,4-5) Kot da bi bil lahko Bog ljubosumen na človeka. Tako nas greh, katerega storimo sami, "odtuji" od Boga. Zaradi zlorabe svobode nastane zlo, ki je prezir in žalitev Boga. Vsak lahko greši, Bog pa to nezvestobo zna uporabiti za dobro. Povod za nezvestobo Izraelskega ljudstva je bil v občutku samozadostnosti. Posledica nezvestobe je bil nato lažen občutek pravičnosti. Bog pa se je ljudstva usmilil. Na njegovo nezvestobo je odgovoril z Božjo dobroto. Njegova dobrota se nasproti skušnjavi satana kaže v varovanju pred grehom in odpuščanju tem, ki so grešili. V situacijo sestopi Kristus kot križani, novi Adam. Ko ta sprejme krivdo sveta nase, je odprto zedinjenje vsega v Kristusu. Križ je tako kažipot vrednot, ki si jih je zamislil Stvarnik. Sv. Pavel pravi: »Kakor so zaradi neposlušnosti enega vsi postali grešniki, imajo zaradi poslušnosti Enega vsi dostop do opravičenja.« (Janez Pavel II. 2015, 252.526.499)

Da bi temeljiteje prodrli v skrivnost greha, je potrebna luč vere. Kjer namreč izgine vera, izgine tudi zavest o grehu. Greh pomeni upor in "neubogljivost" namena, ki je bil dan človeku ob stvarjenju. Posledica je duhovna smrt, v katero vodi pot greha. Človek se je znašel v situaciji med grehom in milostjo. Greh se vse od izvirnega padca upira stanju posvečujoče milosti, ki je bila človeku odvzeta. Greh je v tem smislu bolezen in smrt duše. Kristus se venomer zaveda, da bo greh sveta padel nanj. Kljub temu pa ostaja njegov odnos do grešnikov poln ljubezni. Grešnika nikoli ne zavrne. Jasno se to vidi na primeru prešuštnice, ki jo zaščiti in ji hkrati pravi, naj ne greši več. Križ je odgovor na greh, ki ga Jezus zavrača. Mi vsi nosimo odgovornost za križanje

42 Spomnimo se na greh Adama in Eve (glej 2.2 in 2.2.1).

Odrešenika, ker je bil ves človeški "ne" Bogu pribit na les. Križ je tako poleg kažipotat človeštvu tudi daritev Kristusa in izničenje greha. Pokazal je resnico, da ni večje ljubezni kot umreti za brate. Protipričevanje tej ljubezni pa je greh, ki nasprotuje resnici in je v nasprotju z namenom človeka.⁴³ Greh odpre poro zlu in s tem, ko rani skupnost, postane solidaren. Odrešenje pa to zlo predpostavlja. Zlo greha, ki obstaja, "čaka" Kristusa Odrešenika. V tem smislu ni mogoče razumeti križa brez greha in obratno. (286.432.505.67.174.379-380)

Sv. Peter se je imel za grešnega človeka: »Ker sem grešen človek.« (49) Tako se mora dojeti tudi vsak izmed nas. Znebiti se moramo občutka samozadostnosti in takšni stopiti pred Kristusov križ. Zbrani smo pod križem, da lahko zavzamemo držo sovraštva do greha. Tako moramo venomer ločevati dobro od zla. Če hočemo napredovati v modrosti in ljubezni, moramo križe sprejeti in ne izgubiti poguma. Ravno v tem se kaže norost ali "nеспamet" križa. (49)

Navedimo še papeževo misel o grehu in križu v povezavi s sodobnim človekom. Božjemu načrtu je človek zoperstavil svojega. Ironija sodobne družbe je v tem, da izraža veliko občutljivost za trpljenje in obenem podpira neobčutljivost za greh. V takem okolju se rodijo vprašanja po uskladitvi obstoja zla (trpljenja) in dobrega Boga. Neobčutljivost za greh otežuje odgovor na ta vprašanja. Na tej podlagi nastajajo prazne teze opravičevanja Boga. Odgovor po mnenju Janeza Pavla II. lahko da le teologija, ki je rojena v molitvi. Taka teologija v človeku spodbudi občutljivost za greh. V Pismu Rimljanom beremo, da je zaradi greha prišla na svet smrt. Smrt je "plačilo" za greh. Sodobna družba pa pozablja greh, zato torej tudi smrt nima smisla. Posledično družba smrt odriva in pozablja na njen prvotni pomen. Nanjo pozablja predvsem s splavom in evtanazijo. Delujemo po logiki sveta, ki poudarja kot problem časno trpljenje in obenem pozablja na smrt. Vera v večno življenje odpre okno v skrivnost trpljenja. Zavrnitev vere je po mnenju Janeza Pavla II. korenina greha. Zmago nad svetom predstavlja prav vera, ki temelji na zrenju križa Kristusa. Križ namreč vstopi v situacijo greha in premaga zlo, posledično pa naredi prostor milosti. Odgovor na trpljenje je dal Kristus s tem, ko je nase vzel križ in tako nosil naše trpljenje. Po njem trpljenje ni več "pohujšanje", ampak "skrivnost". Pot nam odpre Kristus kot veliki "Klic" v skrivnost sprejemanja trpljenja. »Če s Kristusom umiramo, bomo z njim tudi živeli.« (520) To dobro povzame v zadnjih

43 Janez Pavel II. navaja misel Bernanosa, ki nezmožnost ljubezni enači s peklom. (2015, 286)

mesecih lastnega smrtnega boja sv. Terezija Deteta Jezusa: »Ne umiram, vstopam v Ljubezen.« (533.403-406.520).

Povzamemo lahko, da je križ odgovor na greh, ki ga povzroči človeška svoboda. Ko stori odklon od Boga, se začne odrešenjsko delovanje Boga, ki doseže vrhunec v učlovečenju Kristusa. On sprejme trpljenje in začrta pot človeku, ki se sedaj lahko usmeri v izvorni odnos z Bogom. Milostno stanje se na svet vrača preko križa, ki premaga greh. Odrešenje predpostavlja zlo, ki premaga sprejetje križa. Zlo greha tako čaka Kristusa Odrešenika. Kristus ljubi grešnika, a sovraži greh. Tako držo naj bi zavzel tudi človek na poti križa. Obrnitev grešnika v smer križa namreč hkrati predstavlja vstop v ljubezen samodarovanja za Boga in bližnjega. Križ in greh sta torej v misli papeža neločljivo povezana. Nasproti si stojita kot dve poti življenja. Uporabimo ju lahko kot sopomenko za ozko in široko pot.

3.3.1.1 Grehu naj sledi pot spreobrnjenja

Po misli papeža smo obravnavali tematiko greha in križa kot dve možni poti življenja. Pot greha je široka pot navzdol, medtem ko pot križa vodi do Boga. Osvetlimo zdaj še posledice greha in jih povežimo s potjo spreobrnjenja. Razlago povzemamo po buli Janeza Pavla II. z naslovom *Incarnationis mysterium*.⁴⁴

Greh je žalitev Božje svetosti in pravičnosti. V svojem bistvu je zavračanje prijateljstva, ki ga je Bog namenil človeku. Ima dvojno posledico. Sprva gre za duhovno smrt, ki človeka »oropa občestva z Bogom in ga izključi od udeležbe na večnem življenju«. (IM 10) Kljub temu Bog vedno ob iskrenem kesanju grešnika podarja odpuščanje "smrtnega greha" in oprostitev "večne kazni" (večnega trpljenja). Kot drugo pa ima vsak greh za posledico negativno navezanost na stvari. To je navezanost, ki potrebuje očiščenje bodisi na tem svetu, bodisi v posmrtnem življenju (stanje očiščevanja; vice). Očiščevanje osvobodi od "časne kazni" za greh. Ko nam je ta kazen odpuščena, je ovira med nami in občestvom (ter Bogom) izničena. (IM 10)

Kristjan pa na poti spreobrnjenja ni sam. Po Kristusu je njegovo telo namreč včlenjeno v življenje vseh kristjanov. Tako si verniki lahko stojijo kot medsebojna opora v edinosti s skrivnostnim telesom. »Tako se med verniki obnavlja čudovita izmenjava

⁴⁴ *Incarnationis mysterium (IM) – Skrivnost učlovečenja.*

duhovnih dobrin, v moči te izmenjave pa svetost enega podpira svetost drugih, celo prek škode, ki jo je greh enega povzročil drugim. Nekateri osebe pustijo za seboj nekaj presežek ljubezni, prestanega trpljenja, čistosti in resnice, ki zadolžuje in podpira druge. Gre za resničnost "namestništva", na katerem je utemeljena celotna Kristusova skrivnost. Njegova preobilna milost odrešuje vse ljudi. Nič manjši ni delež neskončne Kristusove ljubezni, ki ne dovoljuje, da bi bili ljudje pasivni sprejemalci, marveč nas vključuje v svoje odrešilno delo, zlasti v svoje trpljenje.« (IM 10) To potrjuje sv. Pavel: »Zdaj se veselim, ko trpim za vas ter s svoje strani dopolnjujem v svojem mesu, kar primanjkuje Kristusovim bratostim, in to v prid njegovemu telesu, ki je Cerkev.« (1 Kol 1,24)

S svojimi lastnimi močmi človek nikoli ne more popraviti zla, ki ga greh prizadene človeku in družbi. To človeka spodbudi k ponižnosti, da namreč potrebuje pomoč, ki jo je tudi vedno dolžan nuditi bližnjemu. Kristjan mora iskati pogum in ponižnost za priznanje napak. Jezus namreč v samem začetku delovanja pravi: »Spreobrnite se in verujte evangeliju.« (Mr 15,1) Klic k spreobrnjenju je hkrati sad milosti, ki jo je prinesel Kristus. Po besedah papeža moramo imeti pred seboj sledeče: »Vsi so grešili in nihče ni pravičen pred Bogom (1 Kr 8,46). Brez strahu moramo ponavljati: "Grešili smo!" (Jer 3,25), vendar moramo ohraniti gotovost, da "kjer se je pomnožil greh, se je veliko bolj pomnožila milost" (Rim 5,20).« (IM 10-11)

V teh mislih Janeza Pavla II. jasno vidimo povezavo med "kaznijo za greh" in "potjo spreobrnjenja". Oba procesa vključujeta trpljenje, a nobeden od njiju negativno. Papež poda tako vsebino greha, ki je odklon od Boga, kot tudi negativni posledici greha, ki sta duhovna smrt in poželenje (negativna navezanost na stvari). Trpljenje kot kazen za greh pripravi človeka na pot spreobrnjenja in pot sprejemanja trpljenja, ki ga pridruži Kristusovemu skrivnostnemu telesu. Pot spreobrnjenja tako poteka naravnost skozi križ. Preko te včlenitve človek s Kristusom udejanja odrešilno delo, po katerem se pomnoži milost.

3.3.1.2 Solidarnost v grehu in trpljenju - zgodba Davida

Pri pojmu greha se navežimo še na solidarnostno razsežnost greha. Delo usmiljenja iz ljubezni do sočloveka obrodi dober sad, ki vpliva na okolico. Podobno tudi greh pusti v okolici sled zla, ki pa na okolico vpliva negativno. Kot se torej širi ljubezen, se lahko širi tudi greh. Tudi zgodba o stvarjenju nam izpostavi občestveno naravo stvarjenja in greha. Del zgodbe priča o tem, kako je Bog videl, da človeku ni dobro samemu biti, in mu je ustvaril družico, ki bo njemu primerna. Človek torej ni ustvarjen sam, ampak v skupnosti z ženo. Tudi sam greh, ki se zgodi po stvarjenju, ni delovanje ene osebe, temveč obeh (Krašovec 1999, 68).

Tudi v vsakdanjem življenju vidimo, da je človek v svojem delovanju in življenju nenehno v interakciji s sočlovekom. Tega dejstva pa se premalo zavedamo, zato v sodobni družbi ni več občutka za greh, ki ima tudi družbeno razsežnost. V sodobni družbi, zlasti zahodni, je poudarek na posamezniku (individumu). Človek pravi: "Jaz moram biti zdrav, moram uspeti." Obenem pozabi na to, kako bodo njegova dejanja vplivala na bližnje. V interakciji s sočlovekom namreč človek gradi in ruši odnose, ljubi in greši; drugega prizadene, kar povzroči pri drugem trpljenje. Posledično rani svoj odnos do Boga in rani sebe. Verižno reakcijo in družbeno razsežnost greha bomo razložili na primeru starozavezne Davidove zgodbe (2 Sam 11-12). Ta namreč ni zgodba posameznika, ampak zgodba vsakega človeka – je paradigmatična pripoved. Povzemamo jo po lastnih zapiskih predavanja Turnška.⁴⁵

V 2 Sam 10 izvemo o smrti kralja Amónceev. David pošlje delegacijo odposlancev, da izrazijo sožalje v njegovem imenu. Novi kralj Amónceev je mislil, da se kralj David iz njega norčuje in je delegacijo poslal zgolj z namenom, da poizve o moči tamkajšnjega kraljestva, ki bi ga kasneje rad zavzel. Odposlanca Davida je zato kralj Amónceev napol obril (kar je pomenilo močno sramoto) in jih zasramovane odposlal domov. David dejanje dojame kot žalitev, zato meni, da mora sramoto odpraviti. Novemu kralju Amónceev napove vojno. Vprašanje ostaja, ali je David tu bil nedolžen. Možnost ostaja, da je kljub sožalju resnično poizvedoval o moči novega kralja. David v tem stanju ni bil več v polnem odnosu in harmoniji z Bogom, čeprav je iz preteklih

45 Ta predavanja so bila izvedena na Teološki fakulteti v Ljubljani v študijskem letu 2015/16 pri predmetu *Teološka antropologija: Človek v odrešenjski in stvarjenjski razsežnosti*.

dogodkov zgodbe jasno, da ga je na mesto kralja postavil prav Bog. David si privošči, da ga v času vojne ni na bojnem polju, da bi bodril može. To je sicer vloga vsakega kralja. David si to dovoli, ker ima močno vojsko. A prav na tem mestu se začne njegov greh – ni namreč tam, kjer bi moral biti po svoji dolžnosti. Naenkrat ni več kralj kot drugi kralji. Zanimarja svojo vlogo. To se dogaja pogosto tudi nam v vsakdanjem življenju. Drugi kralji namreč branijo svoje vojake in jim stojijo ob strani, on pa ne. S tem potepta čast celi vrsti ljudi. Sprva čast svojih služabnikov, ki jih pošlje kot izvidnico za ženo, ki si jo poželi, zatem pa še vrsti ljudi, ki sledijo v verigi njegove zablode.

V tem dogajanju se začne odvijati nova zgodba (2 Sam 11). David po sprostivti s kraljeve terase vidi Batšébo, ženo vojaka Urijája, ki se je kopala. To je bilo zanjo obredno umivanje, ki je bilo pri starozaveznem ljudstvu navada po mesečnem menstrualnem ciklu ženske. Po takratnem pojmovanju je namreč človek nečist, ko pride v stik s krvjo. Ta podatek da vedeti, da torej žena ni bila noseča, kaj kmalu pa bo v plodni dobi. Golota, v kateri jo je videl David, je razodevala njeno lepoto. Ta lepota je od Boga. David se dobro zaveda, da je tudi on postaven in lep. Ker je tudi kralj in ima posledično moč oblasti, situacijo lahko zlahka izkoristi. Prej smo govorili o nevarnosti človeške moči, ki se tu se zopet pokaže. Kralj David brutalno pohodi postavo. Čeprav ve, da je to narobe, ker je ženska žena drugega (vojskovodja Urijája), ki bi jo moral po postavi kot kralj varovati, ga prevzame strast, poželenje in želja po nadvladi. To je v bistvu samoprevara. V sebičnosti namreč kralj sam začne krojiti svoja pravila. Greh je v neki točki, ki jo doseže, samoprevara. V tem trenutku se jasneje začne krojiti dinamika greha. Ko je v zagledanosti vase določil, da mu prešuštvo odgovarja in je torej sam določil, kaj je zanj dobro in kaj slabo, je naredil naslednji korak. Od takrat naprej je v medosebnih odnosih Batšébo popredmetil. Med Davidom in Batšébo se tu ne odraža odnos, ampak jo David v svojem egoizmu popredmeti.⁴⁶ Od tu naprej pa do konca tega dela pripovedi, dokler namreč Batšéba ne postane legitimna Davidova žena, se ne naslavlja več po imenu. David je ob občevanju z ženo nosil v sebi greh. Batšéba je tedaj spočela in to spočetje je bilo posledica greha, ki ga je David zagrešil. Ta greh se stopnjuje vse do Urijájrove smrti. David je namreč želel greh skriti. To je čisto psihološki odziv človeka na greh, ko se ga zaveda. Nepopravljivo dejstvo greha je nosečnost

⁴⁶ Batšéba je verjetno imela svoj delež krivde; a moramo glede na status žensk v tistem času reči, da je imel glavno krivdo David (sploh zaradi dejstva, ker je bil kralj in je posledično moral biti upoštevan). Osredotočeni bomo ostali na greh Davida in njegove posledice.

Batšébe, ki je spremenilo njeno duhovno stanje. V paradigmi lahko rečemo, da je postala noseča z grehom. Greha pa ni mogoče prikriti. Če je namreč žena noseča, bo rodila. David želi posledice greha skriti, čeprav to ni možno. Kaj torej naredi? Moža Batšébe, vojaka Urijája pokliče z bojnega polja, da bi se ta doma združil s svojo ženo. Tako je želel podtakniti svojega otroka drugemu. David je želel greh zadržati na ravni njega in Batšébe – a to ni možno. Greh gre vedno dlje od tega, kar grešnik hoče.

David pokliče Urijája in od njega poizveduje o vojnem stanju, ki ga v resnici ne zanima. Urijá je bil tujec, ki je postal Izraelec. Za Izraelce pa velja, da se za časa vojne na bojnem polju ne smejo združiti z ženo v spolnem odnosu. To je del postave. David je sklepal, da se Urijá ne bo mogel upreti spolnosti, ko bo doma z ženo. Urijá pa je ostal zvest postavi in Bogu tako, da je prespal v šotorih na polju z ostalimi hlapci in ni šel spat k svoji ženi. David ga zato pokliče k sebi in ga opijani, zatem pa pošlje domov. Urijá tako spoštuje Boga, da mu še v pijanosti ostane zvest in se ne pregreši zoper odnos do Boga. Zopet je odšel spat na svoje ležišče ob ostalih hlapcih. Zlo melje svoje kolesje naprej.

David še vedno ne prizna krivde pred Urijajem. Namesto tega po njem pošlje smrtno obsodbo. Generalu naroči nadaljnje posredovanje glede Urijája. V greh tu David potegne še generala, ki zaupa kralju. Poleg Urijája v brezupen spopad pošlje še nekaj drugih bojevnikov. Tudi nanje razvleče zlo in trpljenje. To se širi kot kuga in vedno bolj preplavlja okolico Davidovega greha. Sprevrženost greha je tu na vrhuncu. Prej bi David namreč še lahko izstopil. Sedaj pa je stvar že tako daleč, da je izstop psihološko praktično nemogoč. Tudi Davidu ne uspe. Joáb posreduje Davidu informacije o izpeljani akciji, ki jo je naročil. Doda še, da naj kralju v primeru zaskrbljenosti pove, da je Urijá mrtev. Davidu je bila zadosti prva informacija. Batšéba žaluje in kralj čaka, da se žalovanje konča, zatem pa jo poroči. Konec enajstega poglavja se konča z jasno sliko, da Davidovo početje Bogu ni bilo všeč.

Kaj je bil najhujši presek tega cikla dogodkov? Ko se David odloči, da otroka ne bo priznal za svojega. Ko naredi vse, da bi se otroka znebil, s tem pokaže, da se mu je odpovedal. Otroek je v tej norosti edini, ki se ne more upreti. Nedoržen je, ker na situacijo ni imel nikakršnega vpliva. David se odreče očetovstvu in na simbolični ravni umori otroka.

Greh se nikoli ne izplača. Ko David že misli, da je vse urejeno, nastopi Bog. Ta je usmiljen, zato si ne želi pogube kralja Davida. Kljub njegovim dejanjem ga želi odrešiti. Naslednji odlomek pripoveduje, kako Natán pove Davidu zgodbo o edini ovčki reveža, ki mu jo je bogataš odvezel (2 Sam 12,1-6). David se nato razsrdi nad bogatašem iz zgodbe, nakar mu Natán razkrije, da je ta bogataš kralj sam. Izpriča mu vse blagoslove, ki jih je David prejel, in tako pokaže Božjo dobroto. Nato pa temu nasproti pokaže Davidovo nezvestobo in razkrije resnico njegove zablode glede Batšébe. David svojo krivdo prizna pred Bogom. Do tedaj je bil namreč zaslepljen od zla. Natán mu zagotovi, da mu je Bog odpustil, a ga hkrati opomni, da bodo posledice greha ostale. Ker je David zaničeval Gospodove nasprotnike (Amónce), bo njegov otrok umrl (2 Sam 12,14).⁴⁷ David se ogrne v raševino in se posuje s pepelom, ki je znamenje smrti. Kot tak se posti in leži na tleh. Tako David anticipira smrt svojega otroka in upa, da se bo vse vendarle dobro izteklo. A smrt rodi smrt. Otrok umre in David živi dalje. Šele od tega trenutka dalje se nadaljuje odnos z Batšébo. Iz njunega novega odnosa se rodi Salomon, ki je prestolonaslednik, kralj za ljudstvo. A nekaj posledic greha Davida je vseeno napovedano – njegovo krivdo bodo namreč čutili tudi drugi. Sinovi se mu bodo uprli. Čeprav je Bog sodeloval z Davidom, so nekatere posledice greha ostale. Greh se nikoli ne izplača. Del milostnega stanja, ki bi se v primeru, če greha ne bi bilo, razvil, je zapravljen.

Pomemben nauk zgodbe pod tem teološkim vidikom je, da se greh nikoli ne izplača. Greh odvzame delček dobrega, ki bi se sicer razvilo. Greh je zanikanje Ljubezni, ki se zaradi človeške svobode v primeru izbire greha "umakne". Človek trpi izgubo v tolikšni meri, kolikšni vztraja v grehu. Greh omogoči vstop zlu in trpljenju v dogajanje. Zlo pa lahko priključi zraven tudi druge ljudi. To je jasno razvidno iz zgodbe. Če želi človek nato vstati iz greha, bo trpel posledice le-tega sorazmerno s tem, kako globoko je šel. Sprejemanje trpljenja je odločitev za popravo stanja človeka, ki se je pogreznil z grehom v zlo. Držo spreobrnjenja je treba zavzeti čim prej, sicer se človek pogreza v grehu vse globlje. V stanju greha je človek v nevarnosti, da se nikoli ne reši zla, ki ga začne obdajati. Edina možnost rešitve je zanj križ, ki je zlo premagal.

⁴⁷ Spomnimo se, da se je greh Davida dejansko začel v tem, da ni bil prisoten pri vojski, da bi jo bodril. To je bila namreč njegova kraljeva dolžnost.

3.3.2 Ljubezen in poželenje

Opišimo še drugo dvojico "temeljne izbire" v misli Janeza Pavla II. Papež meni, da si kot dve poti življenja nasprotujeta ljubezen in poželenje. To dvojico lahko razumemo v tesni povezavi z dvojico greha in križa. Greh je usmerjen v poželenje, kot je sprejemanje križa usmerjeno v ljubezen. Greh stopnjuje poželenje, ki predstavlja negativno navezanost na stvari, medtem ko sprejemanje križa spodbuja ljubezen do bližnjega, kar je sočutje in usmiljenje. Poželenje stremi po napuhu in sebičnosti, medtem ko polnost ljubezni vključuje samodarovanje in sprejemanje trpljenja. Temo povzemamo po papeževih osebnih zapiskih iz knjige *Ves sem v Božjih rokah*.

V osebnih zapiskih papež izraža, kako globoko doživlja pomen Božje ljubezni, ki jo tolikokrat opisuje v okrožnicah in drugih spisih. Prav ta je zagotovo središče njegovega doživljanja Boga. Njej se zoperstavlja poželenje kot druga pot. V tem smislu papež citira 1 Jn 2,15-17: »Če kdo ljubi svet, v njem ni Očetove ljubezni, kajti vse, kar je v svetu – poželenje mesa, poželenje oči in napuh življenja – ni od Očeta, ampak od sveta. Svet in njegovo poželenje mineta; kdor pa izpolnjuje Božjo voljo, ostane vekomaj.« (Janez Pavel II. 2015, 85) Na podlagi tega papež razlaga, da je od Očeta tudi človeški "jaz"; to je osebno dostojanstvo človeka, njegovo telo in vse materialne dobrine. Od Boga je tudi celotni red stvarstva in njegove potrebe, ki jim dane dobrine ustrezajo. Bog Oče zagotavlja dobrot (dobro v sebi) vsega ustvarjenega. Izpolnjevanje resničnih potreb torej človeku ne jemlje vrednosti. Jemlje pa mu jo poželenje, ki mu vrednost človeškega "jaza" zamegli. Človek tako izgubi čut za resnične potrebe in prioritete.⁴⁸ S sprejetjem poželenja se v človeških očeh zmanjša prava vrednost stvari. To vrednost odslej išče "na slepo". Ker je zaslepljen, vidi vrednost v napačnih stvareh in posledično napačno izbira. V poželenju človek po temi tava vedno globlje (po široki poti navzdol). Gre za to, da človek ni več zmožen gledati na stvarstvo iz Božjega vidika, temveč vidika svojega trojnega poželenja (kakor je v 1 Jn 2,16 – "poželenje mesa, oči in napuh življenja")⁴⁹. Ta je od "sveta".⁵⁰ Trojno poželenje papež omenja večkrat. Zanj

48 V situacijo vstopi satan, ki lažno vrednoto predstavi kot dobro (glej 4.2). Človek je na hudem udaru, da bo v stanju grešnosti laž sprejel za svojo.

49 Glej 4.3 in 4.3.2.

50 "Svet" je v tem kontekstu papeža uporabljen v negativnem smislu. "Svet" poželenja namreč spodbuja "vladar sveta" (Jn 12,31; 14,30; 16,11), to je hudič.

meni, da ga ni mogoče zreducirati na zgolj psihološko kategorijo "poželenja mesa" niti enačiti z "napuhom življenja", ki hlepi po občutku pomembnosti. Na tej podlagi Janez Pavel II. sooča Boga in svet. Ljubezen je od Boga, poželenje pa od "sveta". Dobro v vsaki stvari po njenih ciljih in potrebah je zato včlenjeno v Božjo ljubezen. Poželenje pa zmanjša to dobro (samo v sebi) človeka in ostalih stvari. Če bi bilo v svetu samo poželenje, bi bil tako obsojen na "samouničenje" lastne vrednosti. Odrešenjsko delo Boga rešuje zablode poželenja. V to delo želi papež vključiti celotno Cerkev in sebe: »Svojo nalogo razumem kot udeležbo pri odrešenjskem delu, ki temelji na uresničevanju njegovih značilnosti v meni in v drugih.« (85-89.90)

Ljubezen predstavlja stalno povezanost z osebo v dobrem. Poželenje pa je pomanjkanje te ljubezni, brez katere človek ne more živeti. Papež pravi, da mora ljubezen najprej služiti.⁵¹ To je namreč njen najboljši dokaz in izraz, ker je služenje nasprotje trojnega poželenja. Služenje hkrati pomeni žrtvovanje, ki trpljenja ne izključuje. Druga naloga ljubezni pa je odpuščanje. Zgled za to je usmiljenje Boga Očeta. O tej ljubezni ogromno piše evangelist Janez. Ljubezen se pri njem odpira in vnema druge. Je torej solidarna. Najprej se vnema pri Srcu Jezusovem, nato pa vodi k Njemu sebe in druge. Sv. Janez evangelist je bil edini apostol, ki je bil prisoten ob križu Jezusa na Kalvariji. Papež ga verjetno prav zato tolikokrat omenja. Janez namreč povezuje križ, ki mu je bil priča, z ljubeznijo, ki jo je uzrl preko križa. Vse dobro namreč izvira iz Kristusove daritve na križu. Križ je torej za človeka veliki plus (merilec), ki ga vodi v Ljubezen. Bog je Ljubezen, iz katere izvira stvarjenje, odrešenje in posvečenje. Ta skrivnost se torej uresničuje skozi celotno zgodovino, predvsem pa v Odrešenikovem trpljenju. Pogled se nam torej ne sme ustaviti na križu, ampak na resničnosti, ki jo kontempliramo onkraj križa. Onkraj pa je Božja ljubezen. V tem kontekstu Janez Pavel II. navaja škofa Lozinskega: »Ne molite, da bi ozdravel, ampak molite, da ne bi zapravljal milosti trpljenja.« (129) Na to se navezuje misel: »Gospod, ki si mi dal milost, da sem Te našel, nakloni mi strah, da Te ne izgubim.« Popolna predanost Bogu tako zahteva brezpogojno sprejemanje trpljenja. »Kdor išče Boga z ljubeznijo, mu je predan tudi v trpljenju.« (205) Kot smo že opisali, človeško trpljenje najde v včlenitvi v Kristusovo svoj izraz in smisel. Čeprav je biološka struktura

51 »V ljubezni človek presega samega sebe, se odpove sebi, ker mu gre za drugega, ker hoče, da življenje drugega uspe.« (Janez Pavel II. 2014, 25)

zapisana smrti in se trpljenju izogiba, se ji duhovna bit upira, ker živi za ljubezen. (48-49.60.295.316.205.273)

Razmišljanje o svobodni izbiri med različnimi potmi lahko zaključimo z mislijo Janeza Pavla II. iz knjige *Spomin in istovetnost*: »Največja svetloba je zapoved ljubezni do Boga in do bližnjega. V tem človekova svoboda najde najbolj popolno uresničenje. Svoboda je za ljubezen: njeno uresničenje s pomočjo ljubezni lahko doseže tudi junaško stopnjo. Kristus govori o "darovanju življenja" za brata, za drugo človeško bitje.« (2005, 48) Taka ljubezen je bila že izpričana od mnogih ljudi in predvsem mučencev, ki so darovali življenje zato, da so sledili Kristusovemu zgledu. Človeška svoboda je torej v najvišji meri izpolnjena prav v darovanjski ljubezni. Usmerjenost v to držo ljubezni spodbuja papež sam.

Poželenje in ljubezen sta tako dve poti, ki sta človeku dani na izbiro. Jezus te dve poti opisuje kot široko in ozko. Če je poželenje tisto, kar človek zaradi svoje padle narave lažje sprejme, pa je ljubezen tisto, v čemer človek doseže svoj namen in izpolni bistvo. Ljubezen pa je dosežena z vstopom v križ Odrešenika. Papež svojo pot jasno začrta v smer ljubezni z besedami sv. Janeza od Križa, ki jih v svojih osebnih zapiskih tudi mnogokrat omeni: »Na koncu svojega življenja boš sojen po ljubezni.« (2015, 297)

4. VLOGA ZLA PRI TRPLJENJU

Razmislek o podobi Boga ob trpljenju in vplivu človeške svobode na sprejemanje trpljenja nas pripelje do vprašanja o zlu. Zlo smo v nalogi večkrat omenili v povezavi z grehom, zato bomo v četrtem poglavju še nekoliko poglobili to tematiko. Najprej razmislimo, kaj je zlo v objektivnem smislu, nato pa se dotaknimo še njegovega subjektivnega vidika. S pomočjo te razlage bomo lažje razumeli zlo v povezanosti s trpljenjem. Tema je pomembna, ker je pogosto prisotna tudi v misli Janeza Pavla II.

4.1 Objektivno zlo

Jedro razlage objektivnega zla povzemamo po Janezu Pavlu II. iz okrožnice *SD*, ki jasno poveže zlo z izkustvom trpljenja pri človeku. Zlo je po krščanskem pojmovanju umanjkanje dobrega in je tako od dobrega odvisno. Človek trpi zato, ker je sam sebe "oropal" dobrine, ki bi jo sicer moral imeti. Misel papeža dalje poglobljamo tudi z mislijo Tomaža Akvinskega.

Iz vseh navedenih stvari lahko vidimo, da obstaja za človeka zelo veliko situacij, ki so zanj lahko bolj ali manj boleče. Človek namreč trpi, kadar izkuša zlo. V jeziku stare zaveze sta trpljenje in zlo istovetna, saj je starozavezna govorica vse, kar je spadalo k trpljenju, imenovala zlo. Šele grščina in nova zaveza prinese glagol "pasho", kar pomeni "prizadet sem od" ali "občutim, trpim". Na taki podlagi besede "trpljenje" ne moremo več neposredno enačiti z objektivnim zlom. Trpljenje je namreč stanje ali položaj, v katerem se znajde človek, ko izkuša zlo. Človek tako postane nosilec trpljenja. Človekovo stanje celo takrat, ko si sam prizadene trpljenje, ostane v metafizičnem bistvu pasivno, trpno. V ozadju je vedno izkustvo zla, ki ga človek trpi. »Vendar to ne pomeni, da trpljenje v psihološkem smislu nima v sebi neke posebne "aktivnosti". To je tista mnogovrstna in subjektivno različna "aktivnost" (dejavnost) bolečine, žalosti, razočaranja, potrnosti ali celo obupavanja, odvisno od jakosti in globine trpljenja in posredno tudi od celotnega stanja trpeče osebe in njene posebne

občutljivosti. V jedru teh psiholoških oblik trpljenja pa je vedno izkustvo zla, zaradi katerega človek trpi.« (SD 7)

»Kaj je zlo?« Tega vprašanja ne moremo ločiti od teme trpljenja. Krščanski odgovor je različen od tistih, ki pojmujejo že samo eksistenco oziroma bivanje kot nekaj zlega. Tega "bivanja" oziroma "zla" naj bi se osvobodili. Krščanstvo nam pravi, da je eksistenca oziroma bivanje nekaj v osnovi dobrega, kakor je dobro vse, kar biva. Krščanstvo zagovarja dobroto Stvarnika, ki je svet ustvaril tako, da je bilo dobro. »Človek trpi zaradi zla, ki je neka pomanjkljivost, omejenost ali popačenost dobrega. Mogli bi reči: človek trpi zaradi neke dobrine, katere ni deležen, od katere je v nekem smislu izključen ali si jo je sam sebi "oropal". Predvsem trpi tedaj, če bi normalno "moral" biti deležen te dobrine, a je vendarle ni deležen. Po krščanskem pojmovanju torej razlagamo resničnost trpljenja z zlom, ki je na neki način vedno v odnosu do dobrega.« (SD 7)

V opisu objektivnega zla smo ugotovili, da je zlo v odvisnosti od dobrega. Zaradi tega dejstva je tudi človek, ki je v osnovi ustvarjen kot dober, le tisti, ki trpljenje nosi zaradi zla, ki ga izkuša. Papeževo misel za lažje razumevanje poglobimo s Tomažem Akvinskim. Človek je bil ustvarjen poleg ostalih stvari kot »prav dobro«, ker izhaja od Boga. Njegov namen je posledično usmerjen v dobro, zlo pa ga pri tem ovira.

Konec vseh stvari je dobro. V primeru stvari je to jasno razvidno. Vsaka stvar ima neki namen. Če pa tega namena ne doseže, ni uspela. Kot primer navedimo športnika, ki se s športom ukvarja zaradi zdravja. Lahko se poškoduje in ne doseže namena, lahko pa se uspešno ukvarja s svojim izbranim športom in je zdrav. Dejansko ni razlike, ali je stvar, ki je nagnjena k nekemu koncu, misleče bitje ali ne: Tarča je na primer končni cilj tako za lokostrelca kot tudi za puščico. Dalje lahko rečemo, da je vse nagnjeno k nekemu končnemu namenu, glavnemu cilju. V bistvu se neka dejavnost lahko zaključi v nečem, kar je narejeno: Grajenje se zaključi, ko je hiša zgrajena; zdravljenje se konča, ko je doseženo zdravje. Včasih pa se aktivnost ne zaključi, kot se na primer lahko zgodi pri razumevanju ali zaznavanju. Če aktivnost nima zaključka, je torej že samo delovanje njen namen. Torej ima vsak subjekt (in vsaka stvar) neki namen oz. končni cilj. Včasih v aktivnosti sami, včasih pa v stvari, ki je narejena po aktivnosti. (Tomaž Akvinski b.l., 2)

Vse ustvarjeno je po ustvarjeni naravi usmerjeno v končno dobro, ker je bistvo vsega ustvarjenega dobro. Kar se dogaja v naravi, se razvija v smeri dobrega: Listi pri rastlini in telesni organi pri živali so razporejeni tako, da sta ti kar najboljše zaščiteni. To je za rastlino in žival koristno (dobro). Ta dva primera se pojavita pri vseh ali skoraj vseh živalih in rastlinah v naravi. Dober raspored listov in organov torej ni le srečno naključje, ampak splošno dejstvo. Žival in rastlina se prilagajata glede na okolje tako, da je zanju dobro. Njun razvoj je usmerjen v dobro. Tudi človek je ustvarjen kot dobro. Tudi on je v dobro usmerjen. Usmerjenost v dobro ponazorimo na primeru odnosov, ki so za človeka nujno potrebni. Dojenček potrebuje starše, da zanj skrbijo, sicer bi umrl. Vsak človek potrebuje nekoga, ki mu lahko zaupa in se nanj zanese. Odnos mu pomaga pri osebni rasti. S pomočjo odnosov človek doseže svoj namen. Odnosi so torej za človeka nujni, saj je z njimi usmerjen v izpolnitev svojega namena, torej v dobro. Končno stanje izpolnitve odnosa pa je tisto stanje, kjer človek najde svoj počitek.⁵² (3)

Iz povedanega je razvidno, da se zlo pojavi ločeno od končnega namena stvari (in subjektov). Končni namen je dober. Zlo pa subjektu (človeku, živali, rastlini) škodi, ker ovira doseganje končnega namena. Zlo je torej ločeno od končnega namena in drugačno od dobrega, ki ga vsak subjekt namerava. Anomalija (defekt) se pojavi takrat, ko nastane stranpot v načelih delovanja. Kot primer lahko damo rojstvo otroka brez noge. Ta je rezultat neke okvare v semenu. Tak človek deluje v skladu z aktivnimi močmi, ki jih ima in ne v skladu s pomanjkljivostjo anomalije, ki je na njem prisotna. Glede na to, kako deluje, ima neki končni cilj. Končni cilj namerava glede na njegovo zmogljivost, njegovo moč. Kar bo rezultat anomalije, bo torej ločeno od namena tega človeka. Tako je z zlom. Ločeno je od namena. (4)

Bistvo subjekta dojemamo kot tisto, kar je po naravi ustvarjeno (in torej dobro). Zlo pa nima svojega bistva. Zlo v ontološkem pojmovanju je "pomanjkljivost"⁵³ ali pokvarjenost nečesa, kar bi subjekt moral imeti po svojem izvoru.⁵⁴ Ta pomanjkljivost ali pokvarjenost nima bistva, ampak je raje negacija v substanci. Zlo je odvisno od substance oz. nečesa, kar bistvo ima. Zlo samo na sebi ne obstane in ni mogoče, ker

52 V "splošnem" smislu človek tak počitek najde v odnosu z življenjskim partnerjem (vez med možem in ženo), v absolutnem smislu pa v odnosu z Bogom.

53 Če človek nima noge, je to v ontološkem pojmovanju zanj zlo, ker mu po naravni poti pripadata obe nogi. Če pa nima kril, to zanj ni zlo, ker mu krila po naravi ne pripadajo.

54 Pri moralnem zlu pa ni tako. Moralno zlo je lahko "izvršeno" samo s svobodno voljo subjekta – npr. človeka. Moralno zlo in dobro se venomer dojemata glede na odnos do Boga.

nima bistva. Nobeno bistvo torej samo v sebi ni zlo. Vse stvari vsebujejo bivanje v skladu s svojim bistvom. To, da stvar poseduje bivanje, je nekaj dobrega (bivanje je dano samo od Boga). Če je dobro to, po čemer vse hrepeni, je torej bivanje samo po sebi dobro, ker si vse želi bivati. Sklenemo lahko, da je zlo nebivanje, nebivajoče. Dobro in zlo sta nasprotji. (6-7)

Nič ni po naravi nagnjeno k lastnemu nasprotju, saj vsaka stvar želi to, kar je primerno zanjo. Vsako bitje po stvarjenjski naravi torej namerava dobro, ko deluje. Zlo nikoli ne more biti čisti produkt dobrega, ker nobeno bitje kot bitje ni po sebi zlo.⁵⁵ Zlo je lahko povzročeno le kot negacija dobrega. Zlo ne more biti vzrok, saj bi to pomenilo, da bi moral biti končni namen takega delovanja čisto zlo. To pa ni mogoče, kot smo navedli na primeru dogajanja v naravi (ki se razvija k dobremu). Tudi dobro nikoli ni čisti vzrok zla, ker sta dobro in zlo nasprotji. Lahko pa se zlo iz dobrega pojavi "nenamerno" ali "namerno". "Nenamerno" zlo razložimo na primeru, ko človek pri delu zaradi nesreče izgubi roko. Odslej deluje brez roke in je zato njegovo delo manj učinkovito. Vseeno pa je on človek zaradi vseh organov, ki jih ima in ne zaradi tistih, za katere je prikrajšan. Če ne bi imel nobenega telesnega dela, namreč sploh ne bi mogel delovati. Zlo je torej povzročeno "nenamerno" v tistem delu, za katerega je človek prikrajšan. Nesrečno dogajanje bi lahko označili kot "zlo", a ne namerno. Drugače je pri moralni kategoriji dobrega in zla. Moralna krivda ni posledica anomalije ali pomanjkanja moči. Šibkost namreč zmanjša, ali pa sploh izniči moralno krivdo. Šibkost ne zasluži moralne kazni, ampak prej usmiljenje in odpuščanje.⁵⁶ Da je dosežena moralna krivda, mora biti grešno dejanje storjeno namerno. Vsako moralno zlo je torej rezultat prostovoljno in zavestno storjenega dejanja. Dober primer moralnega zla je prešuštvo. Mož si poželi ženo drugega in zaradi poželenja z njo prešuštuje. Poželenje ima v tem primeru negativno konotacijo, saj se nanaša na povzročitev prešuštva. Zlo prešuštva se ne zgodi nenamerno (po naključju). To je zavestno storjen greh, katerega rezultat je moralno zlo.⁵⁷ V takem grehu se zgodi odklon od dobrega. Človek z grehom torej kvari svoje bistvo, ki je po naravi dobro. Moralna krivda je razpoznana samo v

55 Dejstvo, da je vse ustvarjeno dobro, potrjuje Sveto pismo: »Bog je videl vse, kar je naredil, in glej, bilo je zelo dobro.« (1 Mz 1,31)

56 Če se na primer človeku z eno roko po nesreči prevrne pladenj s kozarci, je to treba razumeti in mu odpustiti.

57 Dobro in zlo spadata pod moralno kategorijo takrat, ko sta odvisna od svobodne volje. (Tomaž Akvinski b.l., 9)

delovanju subjekta, ne pa tudi iz posledic njegovega delovanja. Možna je torej zaradi svobodne volje subjekta. Izpeljemo lahko, da svobodna volja pri moralnem zlu igra veliko vlogo. Moralno zlo torej ni v odnosu do posledice greha, ampak le kot rezultat delovanja subjekta. Na tej podlagi lahko razumemo, da četudi je človek ustvarjen kot dober, zlo njegovemu delovanju ni preprečeno. Moralno zlo tako ne izhaja iz vzroka (iz dobrega samega), temveč je zlo zgolj rezultat delovanja subjekta, ki je sicer po stvarjenjski naravi dober. Vse ustvarjeno mora imeti končni namen. Zlo pa nima končnega namena, ker je, kot smo že dejali, konec vsega dobro. Zlo torej parazitira na prvotnem dobrem. (6.10)

Zlo ne more obstajati samo od sebe, ker nima bistva, kot smo že prikazali. Zlo mora torej biti kot parazit v nekem subjektu. Vsak subjekt je neke vrste substanca z bistvom, ki je dobro. Torej je vsako zlo znotraj dobre stvari. Na podlagi povedanega lahko rečemo, da ne glede na to, koliko je zlo pomnoženo, ne more nikoli popolnoma uničiti dobrega. Če želi zlo vzdržati, mora vedno najti subjekt, na katerem se hrani oziroma znotraj katerega obstaja. (11-12) Konec vsega je torej dobro. Če vsak delujoči subjekt deluje zavoljo dobrega, kot je bilo rečeno, sledi, da je konec vsega bivanja dobro. Vsako bitje je namreč usmerjeno k svojemu končnemu cilju, ki je dobro. Kako je torej možno, da je subjekt, ki je ustvarjen kot dobro in je po naravi k dobremu usmerjen, zmožen moralne krivde? Odgovor je v svobodni volji, kateri je dopuščena "sodba dobrega (in zlega)" in torej svobodna izbira. Ob tem razmišljanju manjka člen, ki svobodni volji vsili izbiro zla. S tem členom, "subjektivnim zlom", se bomo ukvarjali v naslednjem poglavju.

Kot sklep razmisleka o objektivnem zlu združimo misel papeža Janeza Pavla II. in Tomaža Akvinskega. Bog je dober in vse, kar je ustvaril, je dobro. Človek kot subjekt je do trpljenja kot njegov nosilec pasiven, ker trpi zaradi zla, ki dobro popači. Ko zlo popači dobro, se rodi trpljenje. To jasno vidimo pri zgodbi izvirnega greha. Po svobodni volji so se ljudje zmožni "obrniti v stran" od svojega stvarjenjskega namena. Ta akt sproži proces trpljenja, saj človek z odklonom od Boga stopi v območje objektivnega zla. Bog želi proces obrniti nazaj v smer dobrega, ki je namen človeka. Bog ne želi trpljenja človeka, ampak ga želi obrniti od bežanja iz odnosa nazaj v odnos s seboj. V dejanju odklona od Boga človek hkrati zavrne svoj namen, ki doseže uresničitev samo v edinosti z Bogom. Odklon oziroma zlo je torej le negacija dobrega (namena), zato ne

more obstajati ločeno od njega. Jasna je končna prevlada dobrega, ker zlo samo na sebi sploh ne obstane. Zlo samo na sebi nima moči, ki bi se lahko postavljala proti Božji moči. Zlo obstaja kot možnost, ki jo Bog vedno presega. Bog vse ustvarja kot dobro. Torej je vzrok vsega Bog sam, ki je dober. V misli Tomaža Akvinskega je moralno zlo lahko izraženo samo iz delovanja subjekta in nikoli iz ustvarjanja. Ker je človek ustvarjen po Božji podobi, ima svobodno voljo, ki je usmerjena v dobro in se uresničuje v dobrem. Svobodna volja pa ne bi bila svobodna, če ne bi imela možnost odklona od dobrega. Zlo torej nikoli ni bilo ustvarjeno, ampak zaradi svobodne volje zgolj dopuščeno kot možnost. Za opredelitev moralnega dobrega in zla moramo torej vedno gledati na odnos z Bogom.⁵⁸ Kar je ločeno od namena, se torej ločuje iz odnosa z Bogom. Človeško doživljanje stanja ločenosti od Boga dejansko pomeni izkušati moralno zlo. To izkustvo sproži moralno trpljenje, ki je dejansko vabilo k vračanju v odnos z Bogom.

4.2 Subjektivno zlo

Globlje v razmisleku o zlu se srečamo s "subjektom" oziroma "ponudnikom" zla, saj mora zlo imeti neki vzrok ali gonilo, ki ga poganja. Na podlagi prejšnje misli sv. Janeza Pavla II. sklepamo, da subjekt zla lahko le "kvari" dobro. Delovanje zla je usmerjeno v "pačenje" Božje podobe in njegovega stvarstva. "Kvarjenje" dobrega rodi trpljenje, zato je tudi pri tej temi potreben razmislek. Uvodni odstavek nam bo nakazal navezavo na objektivno zlo in pokazal odgovor na to, zakaj vrednote propadejo. Propad vrednot omogoči vstop zlu. Dalje bomo opisali povezavo med sprejemanjem trpljenja in zlom ter navedli ključno sporočilo o subjektivnem zlu in njegovem delovanju. Navedeno povzemamo po misli Janeza Pavla II. Dalje bomo v podpoglavjih iz dogmatične perspektive osvetlili pojem "satana" in njegovega delovanja po Turnšku.

Janez Pavel II. v *Apostolskem pismu vsem mladim sveta* pravi: »Samo Bog je dober, kar pomeni: samo v njem imajo vse vrednote svoj izvor in svojo dokončno dopolnitev. On je "Alfa in Omega, začetek in konec" (Raz 21,6).« (1985, 9) Brez Boga

58 Kot se moralno trpljenje zdi globlje zasidrano v človeku kot telesno, seže moralno zlo globlje od zgolj "fizičnega" zla (pomanjkanja).

in odnosa do njega ves svet vrednot obvisi v praznem.⁵⁹ Ko izgine svet vrednot, nastopi zlo, ki se nam lahko predstavi kot dobro. Dobro tedaj izgubi svoje prave obrise in zlo odslej za človeka brez vrednot ni več razpoznavno. Ko je namreč Bog postavljen na stran, celotni svet začne padati v kaos in nemir. Iz tega nemira izhajajo vprašanja po smislu življenja še posebej takrat, ko »je mladost preizkušena v osebnem trpljenju ali pa jo do globin bitja pretresa zavest tujega trpljenja; ali če se močno vznemirja zaradi zla, ki v raznih oblikah preplavlja svet; in končno, ko je soočena s skrivnostjo greha, s človeško hudobijo. Kristusov odgovor na vse to se glasi: "Samo Bog je dober, samo Bog je ljubezen."« (9) Ta Kristusov odgovor imejmo stalno pred očmi pri preučevanju subjektivnega zla.

Papež v pismu mladim izpostavlja tudi vprašanje mladeniča iz evangelija: »Kaj naj storim, da dosežem večno življenje?« Papež kot uvod v odgovor navaja stanje sveta, v katerem je prisotno zelo veliko lakote, krivic, groženj in trpljenja nasploh. Pravi, da mladi upravičeno vprašajo prejšnje generacije, kako je sploh do tega prišlo. Ko tedaj vprašamo Jezusa, kaj lahko storimo, nam on odgovarja, kakor je že mladim v apostolskih časih: »Pišem vam mladi, ker ste premagali hudiča. Vam, otroci, sem pisal, ker ste spoznali Očeta ... Vam mladi, sem pisal, ker ste močni in je Božja beseda v vas in ste premagali hudiča. Ne ljubite sveta in tudi ne tistega, kar je v svetu! Če kdo ljubi svet, v njem ni Očetove ljubezni, kajti vse, kar je v svetu – poželenje mesa, poželenje oči in napuh življenja – ni od Očeta, ampak od sveta. Svet in njegovo poželenje mineta; kdor pa izpolnjuje Božjo voljo, ostane vekomaj.« (1 Jn 2, 13-17)⁶⁰ Zmaga nad svetom je torej naša vera (1 Jn 5,4). Papež poudarja tudi moč, ki jo človek najde v spoznanju Očeta. »Močni ste, ker vam vliva v srca ljubezen, naklonjenost, spoštovanje do človeka, do njegovega življenja, dostojanstva, vesti, njegovih prepričanj in pravic ... Močni ste tudi za boj: ne za boj človeka proti človeku v imenu ideologije ali prakse ločene od samih korenin evangelija, ampak ste močni za boj proti zlu, proti pravemu zlu, proti vsemu, kar žali Boga, proti krivici in izkoriščanju, proti laži in prevari, proti žalitvi in poniževanju, proti vsemu, kar skrni človeško sožitje in človeške odnose, proti vsakemu zločinu, ki ogroža življenje.« (29-31) Človek se mora tako v boju vedno vračati h

⁵⁹ To velja tudi za sodobni svet, ki Boga marsikje odriva na stran.

⁶⁰ "Svet" je v tem svetopisemskem citatu prispodoba za "zlo".

koreninam zla in greha, kot je to storil Kristus in jih s sprejemanjem križa v velikonočni skrivnosti premagal.

Kot ključni del o subjektivnem zlu nam papež Janez Pavel II. sporoča: »Nikar se ne bojmo s pravim imenom klicati prvega tvorca zla: hudiča. Taktika, ki jo je on uporabljal, in jo še uporablja, je, da se noče razodeti in hoče, da bi se zlo, ki ga je od začetka zasejal, razvijalo po človeku samem, s pomočjo raznih sistemov in različnih medčloveških odnosov med razredi in narodi, da postane čedalje bolj greh struktur in se more čedalje manj prepoznati kot osebni greh. Gre mu zato, da bi se človek čim bolj čutil od greha osvobojenega in hkrati bil čedalje bolj vanj pogreznjen.« (32)

Naloga človeka je torej jasna. Z včlenjenostjo v Kristusa in posledično spoznanjem Očeta mora vstopati v svet zla, ki je v moči Kristusovega sprejemanja križa premagan prav v korenini. Bog, ki je ljubezen, je tako višji od vsakega zla. Taktika subjekta zla, ki je hudič, pa je izpodriniti misel o tem, da obstaja. Zatem čaka, da svet iz svoje kulture "odrine" Boga, nakar se poruši svet vrednot. V takem svetu ni več možno razločevati med dobrim in zlim. V kaosu hudič zlo predstavi kot dobro in človek je zaveden. Človek je torej jasno soočen z bojem za vrednote ljubezni, ki ga držijo v bližini Boga in dobrega.

4.2.1 Tri teološka dejstva o satanu

Beseda hudič ali satan se nam morda zdi pravljici. Zaradi primitivne podobe o zlu dobimo pred seboj sliko "hudiča" z iznakaženim obrazom in rogovi. V zgodovini Cerkve in Svetem pismu je izpričano, da je hudi duh duhovno bitje in zato sam po sebi nima telesne oblike. Lik hudega duha v nadaljevanju osvetljujemo s povzemanjem Turnška.

V dogmatski perspektivi izpostavimo o angelih predvsem tri teološka dejstva: »Obstoj angelov in njihova ustvarjenost«, »narava angelskih bitij« in »poklicanost angelov k blaženemu zrenju«. O obstoju angelov in njihovi ustvarjenosti lahko najprej rečemo, da so netelesna bitja. Kot pravi sv. Avguštin, je angel ime službe in ne narave. Po naravi je torej duh, po službi pa angel. Angeli so v osnovi Božji služabniki, kot tudi izpričuje Sveto pismo. V razvoju katoliškega nauka o angelih in demonih ima velik

pomen četrta lateranski koncil (leta 1208). Koncil je jasen odgovor zmoti katarov in albižanov, ki sta bazirali na dualizmu, v katerem sta kot dva različna enakovredna pola Bog in satan. Koncil jasno opredeli, da je Bog eno in edino počelo vsega, da je stvarnik tako vidnega kot nevidnega. Koncil sicer podrobneje obravnava demone, a to sloni na prvotni izpovedi vere o ustvarjenih duhovnih bitjih na splošno: »Bog je samo eno počelo vsega, stvarnik vsega vidnega in nevidnega, duhovnega in telesnega. S svojo vsemogočno močjo je v začetku časa iz nič ustvaril hkrati obojno stvarstvo, duhovno in telesno, to se pravi angelsko in zemeljsko; nato pa še človeka, ki obsega na neki način oboje, ker sestoji iz duha in telesa. Kajti hudič in drugi zli duhovi so ustvarjeni od Boga kot po svoji naravi dobri, a so sami od sebe postali zlobni.« (2003, 501) Iz tega lahko izpeljemo, da je stvarnik samo eden, da je Božje stvariteljsko delo iz nič, da je v stvarjenje vključeno tako vidno kot nevidno vesolje, da je tudi človek Božja ustvarjenina, da je prvi človek grešil pod zapeljivim vplivom zlih duhov in zato torej človek ne nosi izvora moralnega zla, ki je v našem svetu dejstvo. Glede angelske narave lahko rečemo, da so angeli »ustvarjena osebna duhovna bitja«. Najprej to pomeni, da niso podvrženi zakonom snovnega sveta, kakor je človek. Posledice te podvrženosti za človeka smo omenili že zgoraj. Angeli pa imajo na poseben način tudi stik s tem svetom. Iz duhovne narave angelov sklepamo, da so nesmrtni. Tako lahko rečemo tudi za človeškega duha. Ključnega pomena za razumevanje angelov je filozofski in teološki koncept dojemanja duha. »Duh je umno živo bitje, ki je po svoji naravi takšno, da ne potrebuje tvarnega počela.« (502) Angeli so potemtakem bitja, ki imajo samozavedanje pred Bogom, se lahko sama odločajo, imajo svoje hotenje in razumevanje, posledično pa torej lahko vstopijo v odnos z drugim osebnim bitjem. Pomembno za nas je omeniti tudi svobodno voljo angelov. Splošno prepričanje je, da se svobodno odgovorno odločajo v odnosu do predmeta svoje ljubezni in v odnosu do drugega bitja. Njihova ljubezen pa je drugače kot človeška povsem duhovna, saj si pri njih ne moremo zamisliti strasti ali čustev, kot jih dojema človek. Pomembno za nas je vedenje o tem, da angeli lahko vplivajo na materialni svet, »ampak samo preko človekovega duha, ki ga pritegnejo k določenim materialnim resničnostim, da se lahko odloči tako ali drugače, ne morejo pa direktno vplivati na človekovo inteligenco ali voljo«. (504) Pred Bogom pa so angeli kot vse ostale ustvarjenine in so torej odvisni od njega. Splošno prepričanje Cerkve je, da so angeli enako kot človek ustvarjeni za nadnaraven namen, »poklicani k

milosti in blaženemu zrenju«. Ker pa imajo svobodo, lahko ta namen zavrnejo in se mu uprejo. Tu vstopi v ospredje nauk o padlih angelih. (500-504)

Najpomembnejše dejstvo pri govoru o demonih je, da je Kristus že premagal zlo in hudiča za vselej. Demon se od tedaj postavlja kot ovira človeku, ki svojih upov ne postavlja v Kristusa. Ni cilj, ampak le ovira do Kristusove ljubezni in razodevanja. Cilj je vedno Jezus Kristus. Obstoja zla ni mogoče reducirati na človekov greh, hkrati pa se je človek brez Kristusove pomoči nezmožen postaviti po robu sili zla. Govor o hudem duhu tako za človeka ostaja kot zaupanje v Kristusa, ki ga je premagal. Spodbuja nas k treznosti in budnosti v hoji na poti k Bogu. Skrivnost zla pa je na koncu za nas dojemljiva le v luči križa. Kolikor smo združeni s Kristusom, toliko bolj ga razumemo. Hudič torej ostaja odprto vprašanje. (512-513)

Sklenemo lahko, da je angel ustvarjeno duhovno bitje, ki kakor človek doseže uresničitev v odnosu z Bogom. K tej uresničitvi je od svojega obstoja dalje vselej poklican. Satan je uporni angel, ki je storil polni odpad od Boga. Kljub njegovi svobodi in popolnemu zavedanju o moči Boga, mu je postal uporen. Hudi duh je torej še vedno pod Božjo oblastjo.

4.2.2 Osvetlitev pojma satana in njegovega delovanja

Ko smo orisali lik angela na splošno in posledično demona kot padlega angela, se osredotočimo na osebni značaj satana. Osvetlitev tega nam namreč lahko pomaga pri včlenitvi pomena hudobnega duha v trpljenje človeka.

Omenimo sprva pogled, ki ga Turnšek povzame po Rahnerju. Ta se osredotoči na to, da so zle sile, ki so personalnega tipa, ustvarjene, preklete pa so le po svoji krivdi. Torej v svetu obstaja zlo, ki ni niti absolutno niti identično s človekovim zlom. Nauk o demonih dobi svojo težo takrat, ko je človek prikazan kot tisti, ki izkuša osvoboditev, ki prihaja od Kristusa. Hudič je bil namreč premagan in človek osvobojen preko križa. Ko tako gledamo, vidimo, da demoni predstavljajo nekakšen izvor krivde in njeno nevarnost. Kaže nam položaj človeka, ki je od izvirnega greha podvržen duhovni smrti. Od tedaj skuša satan podvreči človeka, ga zaslužniti in obvladovati s svojo močjo. To zlo v svetu je premagano le v dejanju Boga v Jezusu Kristusu, v križu in vstajenju.

Rahner meni tudi, da nauk o hudem duhu ne more biti le mitološka personifikacija zla v svetu. Posledično torej obstoja satana ni mogoče zanikati, prav tako pa ne more biti pojmovan kot proti-pol Bogu v smislu dualizma, temveč kot ustvarjenina. Moč satana je torej vedno presežena in ovita z močjo in dobroto Boga. Nauk o hudem duhu v Svetem pismu in razodetju se tako pojavlja vedno znotraj nauka o zmagi Božje milosti v Kristusu in osvoboditvi človeka vsake moči demona. Stanja padlosti, ki je premagano z milostjo, torej ne gre pripisovati človekovi svobodi, ampak je to nad človekom in tako zanj pred-postavljeno. Na tej podlagi torej ni mogoče izključiti možnosti ustvarjenega zla samega v sebi. V pomoč pa je dejstvo, da tudi v zlu najti pozitivno vlogo v odnosu do ustvarjenega sveta. (Turnšek 2003, 515-516)

Osebnostnega vidika pri hudobnem duhu se dotakne Kasper. Ni mogoče mimo oznanil, ki pričajo o osebnem značaju pojmovanja zla. Paziti moramo, da ne pride do prevrednotenja pomena pojma osebe. Dejstvo svobode vključuje osebne strukture. »Dobrega in zla s teološkega vidika ni mogoče opredeliti zgolj v ontoloških pojmih kot pomanjkanje dobrega, ampak je treba izhajati iz odnosa z Bogom.« Zlo je namreč tista resničnost, ki v svoji svobodi zanika, da bi bila ustvarjena in tako hrepeni po tem, da bi bila enaka Bogu. Smisel svoje biti, ki je usmerjena proti Bogu, najde tako le v "ničū". S tem sama postaja "nihče". Ta "nihče" pa se razlikuje od "niča". Zlo je tako "nihče", ki obenem ni "nič". S tem osvetlimo pogled na zlo kot samo pokvarjenost, absurdnost in destruktivnost. V Novi zavezi je diaboličnost prikazana kot zmedenost in pomešanost "da-ja" in "ne-ja". Pokvarjenost v takem smislu lahko izhaja le iz svobodnega hotenja osebnega bitja. Samo oseba se namreč lahko odloči, ali bo svoj smisel pokvarila ali pa bo izpolnila namen oz. smisel, za katerega je bila ustvarjena. Zlim silam v tem pomenu ne moremo odreči osebnostne razsežnosti, a jo moramo vseeno poimenovati kot analogno in drugačno, kot je človeška osebnost. »Kasper se pri tem ujame z Ratzingerjem, ki pravi: "Hudobni duh ni neka personalna podoba, ampak ne-podoba, ki se razkroji v nekaj anonimnega in brezobličnega; je bitje, ki se spremeni v ne-bitje: oseba na način ne-osebe."« (516)

Zadnji pogled, ki ga bomo navedli, pa zagovarja Lehmann. Ta poudari, da je "problem načina obstoja" najtežje vprašanje o obstoju hudobnega duha. Ko se sprašujemo po pomenu osebe za čisto duhovno bitje, ne smemo vzeti za predispozicijo človekove izkušnje osebe. Lehmann pritrjuje, da je duhovno bitje oseba, če pod to

menimo njegovo individualnost in avtonomnost, pa tudi ustvarjeno bitje, ki ima svojo zavest in hotenje. Problem pojmovanja osebe pri hudem duhu se pojavi pri odnosu jaz-ti. »Satan je bitje, obdarjeno s sposobnostjo spoznanja in hotenja, toda njemu te sposobnosti ne služijo za spoznanje resničnega in hotenje dobrega (...) Moč teme se po svojem bistvu ne razodeva, ko se pojavlja (manifestira). Svojo resnično moč lahko razvije samo v temi (...) Ampak je (hudi duh) tudi čisto nasprotje tega, kar sodobni pojem osebe pojmuje kot "osebno". Če "oseba" v tem smislu pomeni neki odnos tipa jaz-ti, neko dialoško odnosnost, komunikacijo, odgovornost in, končno, tudi ljubezen, potem je hudobni duh neposredna negacija "osebe". Ti poudarki nakazujejo, da "biti osebno bitje" vsebuje, ko gre za hudobnega duha, skupnostne lastnosti, težnjo po zamaskiranju, namen zavajati in prav posebej anonimen značaj.« Lehmann se na tej podlagi sprašuje, če nebi bilo bolje pojma osebe pri hudem duhu izključiti. Opirajoč se na sv. Tomaža Akvinskega šele skupnost z Bogom vzpostavi pojem osebe. Zlo pa v svojem bitju obstoji v pomanjkanju osebnega odnosa z Bogom in posledično v pomanjkanju osebnega odnosa nasploh. (517-518)

Na podlagi povedanega lahko zlahka rečemo, da namen hudega duha ne more biti grajenje odnosov in dobrega. Njegovo vodilo je razdejanje in kaos, predvsem pa ločevanje in povzročanje trpljenja. Na podlagi "poglavja o objektivnem zlu" smo lahko ugledali ironijo hudiča. Ta je, da zlo ne more biti končno stanje stvari. Pogubi lahko človeka, a ne človeštvo. Na koncu ne more zmagati. Bog je vedno večji ("semper maior"). Čisti duh, ki se odloči, da ne bo bival v odnosu z Bogom, lahko tiste, ki imajo možnost tega bivanja, samo sovraži. To je človek. Zaključimo lahko, da je hudi duh ponudnik poti navzdol in kot tak skušnjavec za človeka. Če človek zahodi v tako pot, ga kratkoročno morda čaka ugodje, dolgoročno pa trpljenje in destrukcija tistega, za kar je bil ustvarjen. Povedano se že navezuje na misel Janeza Pavla II., ki skušnjave satana povezuje s stalnim bojem človeka.

4.3 Skušnjave hudiča in stalni duhovni boj

Sv. Janez Pavel II. se postavlja v pozicijo sovraštva do greha. Venomer moramo zavračati "satanska" vprašanja in se postaviti na stran Jezusa: »Poberi se, satan!« (Mt 4,10) V "situaciji greha" je človek jasno soočen z bojem. Papež meni, da je ta boj mogoč le v povezavi s Kristusom. (Janez Pavel II. 2015, 50) Opišimo torej duhovni boj in skušnjave iz njegovega vidika. Vso temo povzemamo po osebnih zapiskih iz knjige *Ves sem v Božjih rokah*.

Kakor smo že nakazali v drugem poglavju, so skušnjave satana prisotne skozi celotno Kristusovo delovanje od puščave do križa. Če je puščava kraj skušnjav, je hkrati tudi kraj milosti. S prihodom v puščavo je namreč Jezus vstopil v območje človeškega greha in šibkosti. Jezus prav tu stopi v zgodovino svojega ljudstva, kakor je Bog deloval v puščavi Izraelovega spreobrnjenja. Kot se je tedaj Bog v puščavi boril za Izraela, se danes v puščavi skušnjav bori za nas. Kliče nas k spreobrnjenju. Na podlagi Izraela vidimo, da moramo v vsem zaupati Bogu, ki se je vedno boril za nas. Vemo namreč, da je puščava pot v Obljubljeno deželo. Skušnjave ob koncu štiridesetih dni Jezusove puščave so podoba velikonočnega spreobrnjenja. Kristus dalje v puščavi (samoti) Getsemanija prosi, naj bedimo z njim. Želimo si, da ga ob človeški nemoči ne bi pustili samega. Hkrati ga prosimo, naj bo z nami, ko bomo preizkušani. Poziv Kristusa k čuječnosti je namenjen slehernemu kristjanu. To je namreč poziv, ki ga kasneje izraža sv. Pavel: »Nadenite si celotno Božjo bojno opremo, da se boste mogli upirati hudičevim zvižacem.« (Ef 6,11) Preizkušnji sledi boj, ki ga izraža Kalvarija. Ta predstavlja višek bojujočega krščanstva. Srečujemo se z dramatičnim bojem: »Kajti naš boj se ne bije proti krvi in mesu, ampak proti vladarstvu, proti oblastem, proti svetovnim gospodovalcem te mračnosti, proti zlohrotnim duhovnim silam v nebeških področjih.« (Ef 6,12) Križ pomeni zmago nad vladavino "mračnosti in zlohrotnih duhovnih sil". Papež vidi boj kot prizadevanje za čistost srca. Srce je namreč kraj srečanja in zaveze z Bogom.⁶¹ Iz srca pa hkrati prihaja nečistost. Ta se odraža v trojnem poželenju: »Poželenje mesa, poželenje oči in napuh življenja.« (1 Jn 2,16) V udih človeškega telesa tako obstaja še druga postava, ki se bojuje proti Božji postavi. Kristus pa nas je osvobodil te druge postave, ki je postava greha in smrti. Odprl nam je pot

⁶¹ »Blagor čistim v srcu, kajti Boga bodo gledali.« (Mt 5,8)

očiščevanja srca, ki greh sovraži. Proti postavi smrti in greha ima vsak pravico do boja. Sam proces pa je dolg in boleč. (335-336.443.408.106.455-456)

Pogoj za sprejem boja in vere je, da je človek najprej sin in šele nato suženj. Jezus pravi svojim obtoževalcem: »Če bi bil Bog vaš Oče, bi me ljubili, ker sem iz Boga izšel in prišel. Nisem prišel sam od sebe, temveč me je on poslal" ... "Vi pa ste od svojega očeta, hudiča, in hočete uresničevati njegove želje. On je bil od začetka morilec ljudi in ni obstal v resnici, ker v njem ni resnice. Kadar govori laž, govori iz svojega, ker je lažnivec in oče laži."« (Jn 8,42-44) »Ta laž rodi smrt. "Oče laži" je ubijalec.« (408) Nasprotno po veri v Jezusa Kristusa postanemo včlenjeni vanj, zato smo po njem Božji sinovi (Gal 3,26). Biti "Božji sin" pomeni hkrati biti suženj Ljubezni, ker je služenje najboljši dokaz ljubezni. "Oče laži" pa zastopa sovraštvo. Biti sin "očeta laži" pomeni biti suženj greha, ki ljubezni nasprotuje. "Božji sin" je tako najprej sin, ki je včlenjen v Kristusa, in šele nato suženj po tej svobodni predaji. Sin "očeta laži" pa je najprej suženj greha in strasti, ki nasprotujejo odnosu do Boga. Šele na podlagi naziva sužnja je sin "očeta laži". Postavljeni smo torej pred izbiro med Božjim sinovstvom in sinovstvom "očeta laži". (408.48)

Temeljno moč in pravilno držo za boj izraža papež s pomočjo sv. Pavla: »Da pa se zaradi vzvišenosti razodeti ne bi prevzel, mi je bil dan v meso trn, satanov sel, ki naj bi me tepel, da se ne bi prevzel. Trikrat sem prosil Gospoda, da bi ga umaknil od mene, a mi je rekel: "Dovolj ti je moja milost. Moč se dopolnjuje v slabotnosti."« (2 Kor 12,7.9) Naša moč je ponižnost. Jezus nam je to držo nakazal s samim učlovečenjem. Dejal nam je: »Sin človekov ni prišel, da bi mu stregli, ampak da bi stregel.« (Mt 20,28) Tako nam je nakazal smer zedinjenja z Bogom. Edina ovira je greh. Boj proti grehu se tako vrši v ponižnosti do Boga. Strah božji namreč spremlja zaupanje vanj. Strah božji prežene človeški strah in ga nadomesti z ljubeznijo do Boga. Izvirni greh je tako nasprotje strahu božjega, ki je popolno zaupanje. Zgled za to je Marija, ki po angelu brezpogojno privoli Bogu. Služenje Bogu pomeni hkrati kraljevanje. Jezus je kot človeško bitje postal služabnik, zato je vsak človek, ki je včlenjen vanj, Božji služabnik. Takšen je red stvarjenja. Hkrati je razodel drugačen pomen služenja. Po Kristusu namreč Bog služi človeku in odrešenju zanj. Tu je Jezus razodel drugi vidik služenja, ki je iz ljubezni. Služenje na podlagi pravičnosti je znamenje podrejenosti, služenje iz ljubezni pa je znamenje "kraljevske": »Služiti Bogu pomeni "kraljevati".« (473.459-

460.416.176-177.177) Ponižnost je tako jasno drža kristjana, ki jo zavzemamo v boju proti hudemu duhu. Brez Jezusa namreč ne moremo zmagati. Ko smo včlenjeni v njegov križ in z njim umremo v popolni predanosti Božji volji, lahko tudi z njim vstanemo. Takrat je satan premagan.

Dalje moramo imeti pred očmi Kristusovo molitev, ki jo poznamo le do neke mere, saj je gotovo molil predvsem v notranjosti srca. Kot smo že dejali, je srce kraj srečanja in zaveze z Bogom. Kristusove molitve v Getsemaniju in na križu jasno izražajo to zavezo in njegov smrtni boj, ki je hkrati vrhunec njegove skrivnosti. Ta Kristusova molitev mora postati naša. Molitev namreč nastane na podlagi tistega, kar imamo radi. Greh pa je stanje duše, ki nasprotuje in sovraži, zato molitev ugaša. Med molitvijo mora greh na stran. Tudi sama molitev "Oče naš" je prežeta s spravo z Očetom in bližnjimi. Preko besed te molitve vstopamo v "Sinov duh", v »"Sinovo življenje" ..., ki kliče v naših srcih: "Abba! Oče!"« (340) Ta molitev nas vključuje v pashalno dejanje Jezusa. To je osvoboditev od hudega, od greha in smrti. Molitev Oče naš tako povzema naš boj z grehom. To je molitev vseh, ki zaupajo v to, da smo Božji sinovi (z besedami "Oče naš"). Kdor jo moli, želi spolnjevati Božjo voljo s popolno vdanostjo: "Zgodi se tvoja volja." Hkrati prosi za odpuščanje Očeta in odpušča bližnjim: "Odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom." Končno prizna svoje slabosti in prosi za rešitev pred hudim, pred "knezom tega sveta": "Ne vpelji nas v skušnjavo, temveč reši nas hudega." (518-519.392.340.288) Molitev je tako pot sprave z Bogom, ki mu služimo.⁶² Je pot ljubezni do sočloveka, ki mora pustiti greh na strani. V ponižnosti do Boga nam daje moč za boj proti skušnjavam satana. V imenu Jezusa Kristusa tako lahko rečemo hudiču, naj odide.

Zavest o zlu, ki deluje, je hkrati zavest o križu oziroma odrešenju, ki zlo premaguje. Puščava skušnjav nas sooča z duhovnim bojem proti zlu. Bog nam je v tej puščavi blizu, kot je bil že tedaj v puščavi Izraela in prav tako v puščavi, Getsemaniju in Kalvariji Jezusa. Na podlagi Jezusovega klica ga sedaj lahko kličemo "Oče naš". Boja se torej lotimo v ponižnosti do našega Očeta, ki mu služimo v ljubezni. Z molitvijo srca izražamo trdno vez z njim in tako zavračamo greh, ki je tuj ljubezni. O tem, kaj pomeni opustitev tega boja, pričujejo narkomani in drugi. Vedno znova si moramo utirati pot

62 »Molitev daje moč za velike ideale ... Molitev daje pogum, da se ponovno dvignemo iz brezbriznosti, iz krivde, če smo na nesrečo podlegli skušnjavi in slabosti. Molitev daje luč, da dogodke svojega življenja in zgodovine vidimo z božjega vidika.« (Janez Pavel II. 2014, 84)

skozi puščavo sodobnosti. Postavljeni smo pred temeljno izbiro med "Božjim sinovstvom" in "sinovstvom očeta laži". "Oče laži" je po besedah Kristusa sovražnik. (379) A ima pravico do izbire vsak. Sprejemanje služenja in križa ni preprosto, a ima svoj smisel.

4.3.1 Novi Adam in skušnjave

Kristus je novi Adam, ki je obrnil dejanje izvirnega greha nazaj v polni odnos z Bogom. To delovanje Kristusa kažejo mnoge navedbe novozaveznih piscev. V Jezusu tako vidimo razplet loka, ki od stvarjenjskega delovanja vodi v odrešenjsko. Kristus je pravi Odrešenik človeštva, ki mu razkrije dokončno ljubezen in povleče iz smrti greha v vstajenje. Preden pa se odrešenje zgodi, mora Jezus v predaji Božji volji skozi vrsto skušnjav. V prehojeni poti skušnjav se Jezus kaže kot zgled človeku. Preko razmišljanja o Adamu in Kristusu nakažimo povezavo Kristusa s Staro zavezo in hkrati misel navežimo na pomen Jezusovih skušnjav.

Lik Kristusa kot novega Adama je povezan z Jezusovimi skušnjavami v puščavi. Pred Jezusovim javnim delovanjem skušnjave izzovejo njegovo notranjo poglobitev in zbranost, ki je nujna, če Jezus želi vstopiti v situacijo padlega človeka in ga dvigniti. Jezusov sestop v predpeklo namreč ni le dogodek smrti, ampak dogodek celotne njegove poti na zemlji. Sprejeti mora zgodovino od Adama, jo prehoditi, pretrpeti in naložiti na rame, da jo lahko preobrazi (odreši). Sestop dobro opiše prilika o izgubljeni ovci, za katero mora Jezus prehoditi dramo človeškega bivanja do zadnje globine, da jo lahko najde, naloži na rame in odnese nazaj k Očetu. O Jezusovem sestopu je zgovorno tudi pismo Hebrejcem: »Nimamo namreč velikega duhovnika, ki ne bi mogel sočustvovati z našimi slabostmi, marveč takega, ki je kakor mi preizkušan v vsem, vendar brez greha.« (Heb 4,15) »Ker je sam pretrpel preizkušnjo, lahko pomaga preizkušanim.« (Heb 2,18) Zgodba o skušnjavah v puščavi je tako povezana s krstom, v katerem je Kristus solidaren z grešniki. Ob tej skušnjavi nam dogajanje na Oljski gori še močneje izraža Jezusov boj za poslanstvo. Skušnjave so Jezusova resničnost v njegovem celotnem življenju, na celotni poti. Puščava je le uvajanje, v katero se jasneje poudari boj celotne poti. Marko v svojem poročilu o skušnjavah jasno poudari

vzporednico med Adamom in Kristusom. Adam v tem smislu predstavlja zgodbo človeške drame od padca dalje. Jezus je v to dramo vstopil z učlovečenjem. Veliko nam pove že uvod v skušnjave: »Bil je med zvermi in angeli so mu stregli.« (Mr 1,13) Puščavo v uvodu Kristusovih skušnjav takoj vidimo kot nasprotje vrta, v katerem je bil Adam pred padcem. Ta ista puščava postane kraj sprave in ozdravljenja.⁶³ Zveri, ki so bile v raju prijatelj človeku, na splošno po padcu predstavljajo človeku ogroženost in moč smrti. Ko pa Jezus biva v puščavi z zvermi, postanejo zveri zopet prijatelji. Tako je vzpostavljen tisti mir, ki je bil pri padcu Adama porušen. Mir za časa Mesija je napovedal že Izaija: »Volk bo prebival z jagnjetom in panter bo ležal s kozličkom.« (Iz 11,6) Ravnovesje stvarstva je vzpostavljeno tam, kjer je greh premagan. Tam ponovno vzklije prostor bližine Bogu in milostnega stanja. Kjer ni greha, bo po besedah Pavla kraj miru, po katerem hrepeni stvarstvo: »Kajti stvarstvo nestrpno hrepeni po razodetju Božjih sinov.« (Rim 8,19)⁶⁴ Oaze mirnih kotičkov sveta so tako predokus sprave stvarstva. (Ratzinger 2012, 49-51)

Tudi v očeh Janeza Pavla II. je Kristus novi Adam. Svetnik razvija misel, da je Kristus poleg prvega Adama tudi zadnji Adam. Poslušnost Kristusa lahko postavimo nasproti neposlušnosti, ki jo je zagrešil prvi človek. V Božjem načrtu je bil tako zadnji Adam (Jezus Kristus) pred prvim (ustvarjeni prvi človek). V redu izvršitve pa zadnji Adam pride v vidni svet po prvem. V Kristusu je tako rdeča nit zgodovine. (Janez Pavel II. 2015, 526) Naša vera priča, da je Kristus "rojen; neustvarjen; enega bistva z Očetom, ki je po njem vse ustvarjeno". Te besede pričajo o Sinu, ki je od vekomaj z Očetom. On je Božja Beseda: »Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič, kar je nastalo. V njej je bilo življenje in življenje je bilo luč ljudi. In luč sveti v temi, a tema je ni sprejela.« (Jn 1,3-5)

Knjiga modrosti pravi, da sta lepota in red sveta tista, ki kažeta na Boga Stvarnika (Mdr 13). Apostolska dela pa pričajo o tem, da Bog v svoji skrbi uporablja svoja ustvarjena dela tako, da vsa dosežejo dobro. Po Pavlu je tako sprava, ki se je zgodila na križu, začetek "novega stvarstva". Pavel uporablja pojem "svet" (kozmos) kot antropološko zaznamovan. Njegovi spisi ne pričajo toliko o odrešenju materialnega sveta, ampak o pričakovani odrešitvi tistega, ki je krona stvarstva. Ta krona je človek.

⁶³ Podobno v zgodbi Sofronija (glej 2.2.2.3).

⁶⁴ Zdi se, da je celo "trpljenje sveta" povezano s stanjem greha: »Naj bo zaradi tebe prekleta zemlja.« (1 Mz 3,17)

Odrešenje za svet in človeka je prinesel Kristus kot novi Adam. »Kakor namreč v Adamu vsi umirajo, tako bodo v Kristusu tudi vsi oživiljeni.« (1 Kor 15,22) Pavel v Jezusu Kristusu vidi "Božjo modrost", ki je "prvorojena" in navzoča že takrat, ko je Bog ustvarjal svet. Devteropavliška pisma pričajo o stvarjenju "v" Kristusu, "po" Kristusu in "za" Kristusa. Da je stvarstvo "v njem" pomeni načrt in idejo vsega vesoljstva, ki v Kristusu najde temelj in trdnost. Da je stvarstvo "po njem" pomeni, da je Bog vse ustvaril in spravil s seboj po Jezusu. Da je stvarstvo "zanj" pomeni, da je on končni cilj in smisel vsega ustvarjenega. (Lah 2003, 217-220) Na tej podlagi jasneje vidimo besede prologa Janeza: »V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog.« (Jn 1,1) Jezus Kristus je torej »prvi in poslednji«. (Raz 1,17) Zaradi te teže moramo njegovo pričevanje o trpljenju in smrti najtemeljiteje pregledati in imeti v očeh skozi celotno razmišljanje o trpljenju.

Kristus torej vzpostavi nazaj harmonijo človeka z Bogom, ki je bila ob izvirnem grehu porušena. V tem je pomen besed, da je namreč Kristus novi Adam. Vse od izvirnega greha dobi odrešenjsko delovanje Boga v Kristusu svoj polni izraz. Kristus vstopi v trpljenje in dramo grešnega človeštva zato, da se skloni do zadnjega in ga odnese nazaj k Očetu. V tem se odraža Božja ljubezen do človeka. Med Kristusovim vstopom v svet in izpolnitvijo poslanstva na križu pa se je tudi v njem odvijal stalni duhovni boj.⁶⁵ Sprejemanje trpljenja je torej v povezavi z bojem za hojo po pravi poti. Boj je potreben, ker se na poti venomer pojavljajo skušnjave.

4.3.2 Tri Jezusove skušnjave

Predstavimo tri Jezusove skušnjave, ki so mu bile postavljene pred njegovim javnim delovanjem. Jezusov odziv človeku stoji kot zgled na poti stalnega boja, v katerem človek svoj križ včlenja v križ Kristusa in njegovo ljubezen. Vse tri skušnjave bomo predstavili po evangelistu Mateju in nam služijo kot osvetlitev misli Janeza Pavla II. o trojnem poželenju (1 Jn 2,16).⁶⁶ Vsebino skušnjav bomo povzeli po Ratzingerju.

⁶⁵ Jasno je razviden v Jezusovi stiski v Getsemaniju (Mr 14,36-37; glej 5.3.2.2).

⁶⁶ Poželenje papež dojema kot negativno posledico greha, ki se ob dodatnem grehu še stopnjuje (glej 3.3.1 in 3.3.2).

Evangelista Matej in Luka opisujeta tri skušnjave, kjer je skušano Jezusovo poslanstvo. Namen vsake od teh skušnjav je odmik od Boga. Bog je namreč v skušnjavi predstavljen kot nepotreben. Namen je v ospredje postaviti materialno in politično, Božje pa odriniti kot utvaro. Skušnjava hudiča ima moralno zanko. Predstavi se kot nekaj dobrega in boljšega. Nastopa pod krinko resničnosti. V jedru pa je zlo, ker se odmika od odnosa z Bogom. V resnici se vse vrti okoli odnosa do Boga. Izbiramo med tem, ali zaupamo v njegovo dobroto, ali pa moramo dobro iskati na lastno pest. To je razpotje ob temeljnem vprašanju. Osredotočenost Jezusa med skušnjavami je na njegovem poslanstvu: "Kaj mora Rešitelj sveta storiti?" Zaradi doslednosti stopnjevanja sledimo Matejevemu podajanju skušnjav. Štirideset dni v puščavi nas spominja na štirideset let preizkušanja Izraela v puščavi, 40 dni posta za Mojzesa na gori Sinaj in v rabinski pripovedi štirideset dni Abrahama do gore Horeb, kjer naj bi žrtvoval sina. Cerkevni očetje število štirideset zaradi svetopisemske simbolike imenujejo kozmično število. Štirideset dni v puščavi je za Jezusa torej vstop v dramo zgodovine človeka, ki jo prevzame nase. (Ratzinger 2012, 51-53)

Prva skušnjava se glasi: »Če si Božji Sin, reci, naj ti kamni postanejo kruh.« (Mt 4,3) To skušnjava, ki se prepleta s posmehom, zasledimo tudi ob Jezusu na križu: »Reši samega sebe, če si Božji Sin, in stopi s križa.« (Mt 27,40) To zahtevo še danes mnogi postavljajo Bogu in Cerkvi. Naj se torej zgodi neki velik čudež, da bomo verovali. Podano bomo jasneje razdelali pri drugi skušnjavi. Medtem, ko Luka v skušnjavi satana ne omeni Božjega Sina, Matej to stori. Z izzivom »če si Božji Sin...« Matej zastavi skušnjava obsežnejše. Ta pritisk je gotovo čutil tudi Jezus za časa življenja in delovanja. Ali ni namreč naloga Odrešenika, da nahrani človeštvo in prekine lakoto? Izziv satana velja vedno znova tudi za Cerkev danes. Če je namreč ta Cerkev božja, naj najprej da kruh svetu in nahrani lačne. Za razumevanje Jezusove zavrnitve skušnjave moramo temo kruha razumeti obsežnejše. Jezus namreč ob drugi priložnosti lačno množico nasiti (Mt 14,13-21). Zakaj je tam to storil in jih nahrnil, poprej v puščavi pa ta čudež zavrnil? Odgovor je v namenu ljudi, ki so prišli, da bi sledili Jezusu in vse ostalo pustili za sabo. Kruh so bili pripravljene sprejeti na pravi način šele takrat, ko so odprli svoje srce za Boga. Pri čudežu pomnožitve je pomembno troje: Prvo mesto ima iskanje Boga; drugo ima izprositev kruha od njega; tretje mesto pa ima pripravljenost razdeljevanja, ki je bistvena prvina čudeža. Vera tako vodi v ljubezen, kar je Jezus vedno poudarjal.

Skušnjava hudiča pa prefinjeno ponuja pot odklona, ki Boga ne vključuje. Zdaj razumemo Jezusove besede, ki jih vzame iz Stare zaveze (5 Mz 8,3), da bi z njimi zavrnil skušnjavca: »Človek naj ne živi samo od kruha, ampak od vsake besede, ki prihaja iz Božjih ust.« (Mt 4,4) Prvi je vedno Bog in zaupanje vanj. (53-56)

Druga Jezusova skušnjava se glasi: »Če si Božji Sin, se vrzi dol, kajti pisano je: "Svojim angelom bo zate zapovedal" in: "Na rokah te bodo nosili, da z nogo ne zadeneš ob kamen."« (Mt 4,6) Psalm, ki ga hudič navaja, se tiče varstva, ki ga Bog naklanja svojemu verniku. Pomenljivo je, da je izziv Jezusu izrečen na vrhu templja v svetem mestu, na svetem kraju. Citat je vezan na tempelj, kjer molivec pričakuje Božje varstvo. Kje drugje bi se človek počutil bolj varnega? Hudi duh v drugi skušnjavi nastopa kot teolog in poznavalec Svetega pisma. Skušnjava je vezana na predstavo o podobi Boga. K temu Ratzinger pripomni, da je glede izidov znanstvene eksegeze potrebno biti pazljiv. Danes ljudje Sveto pismo pogosto podrejajo merilu moderne podobe o svetu. Sveta knjiga iz takega stališča ni več priča o živem Bogu, ampak le še modrost, ki se preloži v območje subjektivnega. Tedaj namesto živega Boga govorimo mi sami. Nato nastopi antikrist s suverenim znanstvenim pristopom in potrdi tezo, da je tisti, ki iz Svetega pisma razbere vero v živega Boga, fundamentalist. Samo "njegova eksegeza", v kateri Bog ne govori, je v "resnici" pomembna. Satan laž predstavi kot resnico. Teološki spopad glede podobe Boga med Kristusom in satanom tako velja za vse čase. To je hkrati spor za pravilno razlago Svetega pisma glede temeljnega hermenevtičnega vprašanja. Teologija je spraševanje po podobi Boga, ki jo sveta knjiga podaja. Podoba Boga se kaže preko Kristusa. Jezus v odgovoru skušnjavcu odvrne: »Ne preizkušaj Gospoda, svojega Boga!« (Mt 4,7) To vzame iz 5 Mz 6,16. Starozavezni citat se nanaša na bivanje Izraela v puščavi, ko mu je pretila nevarnost smrti zaradi žeje. Uprli so se zoper Mojzesa in Boga in postavljali dvom, če je Gospod med njimi (2 Mz 17,7). Ponovno je Bog podvržen preizkusu. Če ne obvaruje človeka, kot obljublja Ps 90, potem ni Bog. To je izraz ošabnosti, da želimo Boga podvreči svojim laboratorijskim poskusom. Človek s takim pojmovanjem Boga ne more najti. Ošabnost je v svojem bistvu tajitev Boga zaradi »jaza«, ko se človek postavlja nadenj. Tako zavrača ljubezen, ki predpostavlja notranje prisluhnjenje in zaupanje. Človek prizna samo še tisto, kar dožene z lastnimi močmi. S tem človek ponižuje Boga, svet in sebe. Jezus ne skoči s templja, gre pa v vdanosti Božji volji na križ. Pokaže globljo ljubezen in zaupanje s

spustom v smrt, kot bi ga pokazal s skokom s templja, ki bi bil pretveza in eksperiment. Taka ljubezen v zaupanju je nekaj drugega kot eksperiment, ki skuša Boga napraviti za hlapca. (57-60)

V tretji skušnjavi hudič odpelje Jezusa na visoko goro in mu ponudi oblast nad svetom. Ali ni ravno to Jezusovo Mesijansko poslanstvo, da namreč kot kralj sveta zedini vse v eno? Kakor sta pri prvi skušnjavi s kruhom dve nasprotji v Jezusovem kasnejšem delovanju, sta tudi tukaj. Zanka oz. past je ponovno v hudičevem "razcepljenem" jeziku: »Vse to ti bom dal, če padeš predme in me moliš« (Mt 4,9). Vstali Kristus namreč zbere apostole "na gori" (Mt 28,16) in jim izpriča: »Dana mi je vsa oblast v nebesih in na zemlji.« (Mt 28,18) V citatu je jasno razvidno, da ima za razliko od hudičeve ponudbe Jezus oblast tudi v nebesih in ne le na zemlji. Kdor ima tako oblast, ima resnično in polno oblast, ki lahko odrešuje: »Brez nebes ostaja zemeljska oblast vedno dvoumna in krhka.« (60) Samo oblast, ki je pod sodbo nebes, se pravi pri Bogu, služi dobremu. Tako oblast ima Jezus kot Vstali, kar pomeni, da predpostavlja trpljenje, križ in smrt. Vključuje tudi goro Golgoto, kjer Kristus visi na lesu križa, zasmehovan in zapuščen. Kristusovo kraljestvo je torej drugačno, kot ga kaže satan. Nima pompoznega sijaja, ampak se kaže skozi ponižnost tistih, ki se pustijo narediti za Jezusove učence. (60-61) Jezusov odgovor se zato glasi: »Poberi se, satan, kajti pisano je: Gospoda, svojega Boga, moli in njemu samemu služi.« (Mt 4,10)

Skušnjave imajo tesno povezavo s sprejemanjem trpljenja. Izzivanje satana se predstavi konkretni izziv pred vsakim človekom. Jezus pravi: »Ne morete služiti Bogu in mamonu.« (Mt 6,24) Mamon predstavlja sijaj sveta, ki ga ponuja hudič. Predstavlja denar in oblast v smislu pohlepa in ošabnosti. To ni pot kristjana. Njegova pot gre le preko sprejemanja trpljenja v smrt s Kristusom, in nato vstajenje in drugačen sijaj, ki je očem neviden. Papež Janez Pavel II. vidi skušnjave hudiča kot vabilo na pot trojnega poželenja, ki nasprotuje ljubezni in darovanju. Prva skušnjava (kruh) govori o poželenju mesa. Tako poželenje ne hrepeni le po zadostitvi fizičnih potreb (potešitvi lakote), temveč predvsem po ugodju, ki postavlja Boga na stran. Druga skušnjava (skok s templja) govori o poželenju oči. Podobo o Bogu pogosto gradimo na lastni izkušnji in naivnosti, da vse prav "vidimo". Zavedati se moramo, da satan pogosto predstavi laž kot resnico. Tisto, kar v trenutku nepazljivosti "izgleda" dobro, je lahko njegova popačenost. Tretja skušnjava (oblast sveta) je napuh življenja. Človek venomer hrepeni po oblasti.

Prvi dve skušnjavi se tako stekata v tretjo. Jezus predstavlja drugačno logiko, logiko služenja. Bog mora vedno zavzemati prvo mesto. Zavrnitve skušnjav z vidika Jezusa predstavljajo pot sprejemanja križa in vstop Božjega kraljestva. Skušnjave so pomembne tudi za našo tematiko, ker Jezus ob njih dokončno potrdi svojo pot sprejemanja trpljenja. Pot skozi puščavo je tako prvi korak težke poti navzgor. Skušnjave v puščavi so za Kristusa priprava na javno delovanje in v širšem smislu priprava na odrešenje. Jezusov boj v puščavi je tudi naši misli služil kot vstopna točka v razmislek o Kristusovem odrešujočem trpljenju in njegovi ljubezni do človeštva.

5. JEZUS KRISTUS IN SPREJEMANJE TRPLJENJA

Peto poglavje je osrednji del naše naloge. Vsa misel Janeza Pavla II. o sprejemanju trpljenja je namreč usmerjena v Jezusa Kristusa, ki je izvir najglobljega vedenja o trpljenju. Ko svoje trpljenje človek včleni v Kristusovo, vstopa v skrivnost, ki ga presega. Na podlagi te misli je smisel trpljenja tako človeški kot tudi nadnaravni. »Nadnaraven je zato, ker ima korenine v božji skrivnosti odrešenja sveta, po drugi strani pa je najgloblje človeški, ker človek v njem znova najde sam sebe, svojo človeškost, svoje dostojanstvo in svoje poslanstvo.« (SD 31) Papež se sklicuje na Drugi vatikanski koncil, ki pravi, da je trpljenje skrivnost, ki v jasni luči zasije le v skrivnosti učlovečene Besede. Kristus kot novi Adam ravno z razodetjem neskončne ljubezni Očeta razodeva človeka in njegovo najglobljo poklicanost. V teh besedah papež razume tudi in predvsem kontekst človeškega trpljenja. »Po Kristusu in v Kristusu je uganka bolečine in smrti osvetljena ... Skrivnost odrešenja sveta je na čudovit način zakoreninjena v trpljenje in trpljenje s svoje strani dobi v tej skrivnosti svojo najvišjo in najgotovejšo moč in luč preobrazbe.« (SD 31)

Sprva se ozrimo na Kristusovo ljubezen in odrešujoče trpljenje, včlenjenost človeka vanj in pomen evangelija trpljenja pod vidikom Janeza Pavla II. To poglavje osvetli vsa ostala poglavja in razmišljanja.

5.1 Kristusova ljubezen in odrešujoče trpljenje

Z razmislekom o procesih trpljenja in podobi Boga smo prišli do Janezovega razodetja, da je Bog ljubezen (1 Jn).⁶⁷ Zatem smo razmišljali o človeški svobodi in nakazali možne poti, ki jih ta lahko izbere. Nadalje smo opisali logiko zla. Ker so vse te teme povezane s križem in trpljenjem, se sedaj lotimo še vsebine Jezusovega križa. Njegova vsebina je namreč ljubezen.

⁶⁷ Spomnimo se, da je to v misli papeža glavna Božja podoba pri razmišljanju o trpljenju.

Začnimo z besedami, ki nas popeljejo v središče odrešenjskega delovanja: »Bog je namreč svet tako vzljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina, da bi se nihče, kdor vanj veruje, ne pogubil, ampak bi imel večno življenje.« (Jn 3,16) Te besede, ki jih je Jezus izrekel v pogovoru z Nikodemom, so središče teologije odrešenja. Kot smo že omenili, odrešenje pomeni osvoboditev od zla. Prav zato je tesno povezano s temo trpljenja. Zlo nosi v sebi dokončno in absolutno trpljenje. Kdor je pogubljen, torej trpi "večni ogenj". Besede "je dal", ki jih omenja zgornji citat, nakazujejo na to, da bo Sin omogočil osvoboditev od tega zla prav preko trpljenja. Vidimo, da Bog "brezčasno" trpljenje zla premaga s Kristusom. Trpljenje, ki ga je bilo prej moč enačiti z zlom, se sedaj izkaže kot pot v končno dobro. Satan je v tem trenutku poražen. Trpljenje postane "začasno", ko ga Kristus premaga. Premagano trpljenje pomeni odprtje milostnega stanja, v katerem ni več trpljenja. Temu stanju bi v našem pojmovanju lahko rekli nebesa, večni odnos z Bogom. V darovanju Očeta in uklonitvi Sina se kaže ljubezen v najvišjem pomenu besede. Prejemnik te ljubezni je človek, kateremu je namenjena. To je odrešujoča ljubezen. (SD 14)

Z nakazanim korakom in izpostavitvijo ljubezni je presežen smisel trpljenja, ki smo ga prej raziskovali zgolj v mejah pravičnosti. To drugo razsežnost trpljenja je mogoče zaznati delno že v Stari zavezi (Vulgata) pri Jobu, ki pravi: »Vem, da moj odrešenik živi ... in (poslednji dan) bom gledal Boga.« Kar je bilo prej pri trpljenju Joba, ki na koncu zgodbe umolkne pred Bogom, skrivnost, se tedaj v Jezusovem pogovoru z Nikodemom nadaljuje. Razkrijeta se temelj in dokončni smisel trpljenja. Bog daje Sina zato, da človek ne bi bil "pogubljen"⁶⁸, temveč da bi imel "večno življenje"⁶⁹. »Človek "se pogubi", če izgubi "večno življenje". Nasprotje odrešenja oziroma odrešenosti torej ni samo časno trpljenje, pa naj bo trpljenje katerekoli vrste, marveč dokončno trpljenje: izguba večnega življenja, zavrženost od Boga, pogubljenje.« (SD 14) Sin je bil darovan človeštvu z namenom, da bi bilo človeštvo obvarovano dokončnega zla in dokončnega trpljenja. Prav zato Jezus izruje zlo prav pri koreninah, po katerih se širi v zgodovini človeštva. Korenine zla so najprej v izvirnem grehu, ki mu sledita greh in smrt. Smrt kot posledica greha pomeni izgubo večnega življenja. »Poslanstvo edinorojenega Sina obstaja v zmagi nad grehom in smrtjo.« (SD

68 Poguba pomeni dokončno duhovno smrt; večni ogenj; večno trpljenje; večna odmaknjenost od Boga; pekel.

69 Večno življenje pomeni konec trpljenja; milostno stanje; večni odnos z Bogom; nebesa.

14) Zmago nad grehom doseže Jezus v svoji zvestobi Očetu do smrti, smrt pa je premagana s Kristusovim vstajenjem. (SD 14)

Ko rečemo, da Jezus premaga zlo prav pri koreninah, mislimo predvsem eshatološko in dokončno zlo in trpljenje. Hkrati pa moramo pod to razumeti vsaj posredno tudi trpljenje v zgodovinski in zemeljski razsežnosti. Zlo tudi po Kristusovem odrešenjskem dejanju ostane povezano z grehom in smrtjo. Če torej človekovo trpljenje enačimo s posledico greha, ga hkrati ne moremo ločiti od prvega greha. Prav o tem nam priča tudi Jobova zgodba. Greh imenuje evangelist Janez "greh sveta". Izraz priča o družbeni razsežnosti greha. Mi smo to razsežnost poimenovali "solidarnost v grehu"⁷⁰. Čeprav ne moremo trpljenja neposredno enačiti s posledico greha (kot so to storili Jobovi prijatelji), lahko vendarle rečemo, da ima človekovo trpljenje temelj v zapletenosti v "greh"⁷¹. Prav ta je v vsej svoji globini hkrati vzrok za Odrešenikovo trpljenje. Podobno lahko izpeljemo o smrti. Mnogi jo pričakujejo kot osvoboditev in rešitev od trpljenja življenja. Ne smemo pozabiti, da je smrt povzetek delovanja trpljenja na fizični in psihični ravni. Po smrti se telo in psiha razkrojita. Ostane le še duša. Smrt gre v tem smislu, če človek ostane pod vplivom zla, preko časnega trpljenja v brezčasno. Sin pa osvobodi človeka greha in smrti. Osvobodi ga predvsem gospostva greha, ki se je ukoreninilo skozi zgodovino. Človek je odslej odprt "posvečujoči milosti"⁷². Če je človek v Kristusu, sprejme časno trpljenje, kakor ga je sprejel on. Obnovi odnos z Bogom in zato v Jezusu premaga zlo. Sprejemanje tega časnega trpljenja pa je mogoče samo iz ljubezni. Zato je ljubezen prva vsebina trpljenja. Zaradi Kristusovega dejanja ljubezni lahko človek živi v upanju na večno življenje. Tudi če torej zemeljsko trpljenje s križem ni odpravljeno, pa je nakazana pot osmišljenega sprejemanja trpljenja. V središču te poti je ponovno stavek: »Bog je namreč svet tako vzljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina, da bi se nihče, kdor vanj veruje, ne pogubil, ampak bi imel večno življenje.« (Jn 3,16) Iz te neprestane ljubezni se je približal svetu trpljenja, v katerem človek išče pot. (SD 15.17)

Jezus se je neprestano oziral na trpeče. Tolažil je žalostne, nahranil lačne, zdravil bolne in celo obujal od mrtvih. Osvobajal je obsedene in delil druge dobrote. Občutljiv je bil na trpljenje človeka. Prav tako je učil o blagih, ki se obračajo na trpeče ljudi.

70 Solidarnost v grehu je bila nakazana pri zgodbi Davida (glej 3.3.1.2).

71 Greh je prekinitev odnosa z Bogom.

72 Posvečujoča milost je sprejetje "vladavine Boga" namesto "vladavine očeta laži".

Kristus človeškega trpljenja ni le zdravil, ampak ga je bil hkrati deležen. Prevzel ga je nase. Trpel je ob naporu oznanjevanja, saj je bil na stalni poti brez doma. Pogosto ga tudi najbližji niso razumeli. Obdajalo ga je sovraštvo in preganjanja. Kristus pa gre v zavesti poslanstva vsemu temu trpljenju in smrti celo naproti. Njegovo delo odrešenja ima naravo odkupnine⁷³. Prav zato Kristus graja Petra, ko ga želi odvrniti od poslanstva in torej odvrniti od trpljenja, ki je del njegovega poslanstva. Jezus ponovno ustavi Petra tedaj, ko želi nasilno odvrniti vojake, ki pridejo po Jezusa (Mt 26,52). Kristus prehodi pot trpljenja s polno zavestjo povezanosti z Očetom: »Ta je moj ljubljeni Sin, nad katerim imam veselje.« (Mt 3,17) Jezus ve, da je ljubljeni Sin. V moči tega zavedanja je zmožen sprejeti svoje poslanstvo, ki vodi skozi trpljenje. Pokoren je Očetu in z njim združen v ljubezni, v sebi pa nosi polno odrešenjsko moč. S to ljubeznijo Oče in Sin ljubita "svet". (SD 16)

Kristus je torej prevzel greh človeštva nase in zaradi nas trpel. Bil je mož bolečin, kakor ga opiše prerok Izaija.⁷⁴ Ves človekov greh tako postane vzrok trpljenja Jezusa Odrešenika. Besede preroka nam pokažejo mero hudobije in trpljenja, ki ga je Jezus sprejel nase. To je "namestniško" trpljenje, ki je predvsem "odrešilno". Mož bolečin je "Jagnje Božje, ki odjemlje grehe sveta". Jezus hkrati trpi kot človek. Človek je hkrati Sin Boga, zato je njegovo trpljenje edinstveno. Besede Kristusa v getsemanskem vrtu kažejo na resnično povezanost ljubezni in trpljenja. »Človek govori: "Naj gre ta kelih mimo mene." Natančno tako, kakor je govoril Kristus v Getsemaniju. Hkrati njegove besede spričujejo edinstveno in neprimerljivo globino in intenzivnost trpljenja, kakršnega je mogel izkusiti samo tisti človek, ki je edinorojeni Božji Sin.« (SD 18) To trpljenje Kristusa v Getsemaniju seveda ostaja skrivnost, a nam da vpogled v razliko med trpljenjem Boga-človeka in človeka. Getsemani je kraj, kjer se zlo, ki ga je napovedal prerok Izaija, izrazi v polnosti na Kristusu. Njegovo trpljenje zdrzne človeka, ki vidi podobo Boga, ki je pripravljen zanj storiti tako žrtev. Bog Oče trpi s Sinom, ko ta kliče k njemu. Sin pa trpi naše grehe in mu je pokoren do konca. Taka je ljubezen Boga do nas. Samo s to podobo Boga zmore človek sprejeti trpljenje. V trpljenju Kristusa je človeško trpljenje našlo smisel. Kristusovo trpljenje je odvzelo moč

73 O tem govori tudi sv. Pavel: »... Ste bili odkupljeni za visoko ceno.« (1 Kor 6,20)

74 Omenjeno tudi v razlagi Iz 53,2-6 (glej 5.3.1).

zlu ter človeško trpljenje povezano z ljubeznijo, ki ustvarja dobro. Smisel odrešujočega trpljenja moramo odslej iskati v ljubezni Očeta in Sina. (SD 18)

Razmišljanje o Kristusovi ljubezni in odrešujočem trpljenju je središče misli Janeza Pavla II. o smislu trpljenja. Trpljenje svoj nadnaravni najde smisel v prestanem Kristusovem križu, ker prav križ razkriva skrivnostni odrešenijski načrt Boga. Jedro sprejemanja trpljenja in vdanost v Božjo voljo je ljubezen. Ta je vedno jedro sprejemanja trpljenja. Po darovanjski ljubezni je bil namreč svet odrešen, ko je Kristus s križem premagal smrt in vstal.

5.2 Včlenjenost v Kristusovo trpljenje

Jezus trpi za človeka iz ljubezni. Apostol Pavel pravi, da je Jezus »daroval sam sebe za naše grehe, da bi nas iztrgal iz sedanjega pokvarjenega sveta, kakor je hotel naš Bog in Oče«. (Gal 1,4) S to daritvijo nas vabi na pot k Očetu za seboj. Zato bomo v tem podglavju razmišljali o včlenjenosti človeka v trpljenje Kristusa, kar je središče odgovora na naše temeljno vprašanje o sprejemanju trpljenja, saj dejansko govori o poti sprejemanja trpljenja, kot jo je nakazal Kristus. Povzeli jo bomo po okrožnici *SD* Janeza Pavla II.

»Odrešenik je trpel namesto človeka in za človeka. Vsak človek ima na ta ali oni način delež pri odrešenju. Vsakdo je poklican tudi k deležnosti pri tistem trpljenju, s katerim je odrešenje nastalo. Poklican je k deležnosti pri tistem trpljenju, s katerim je bilo hkrati odrešeno sleherno človeško trpljenje.« (SD 19) Človeškemu trpljenju je Kristus dal odrešenijsko vrednost in ga postavil na raven odrešenja. Vsak človek torej lahko sodeluje pri Kristusovem odrešenijskem trpljenju. Pavel celo pravi: »Ne pripadate sebi, saj ste bili odkupljeni za visoko ceno. Zato povelečujte Boga v svojem telesu.« (1 Kor 6,20) Sv. Pavel govori o človekovi deležnosti pri trpljenju Kristusa še na mnogih mestih. Povzetek misli o včlenjenosti v Kristusovo trpljenje navede v drugem pismu Korinčanom: »Od vseh strani pritiskajo na nas, pa nismo utesnjeni. Ne vidimo poti, pa jo še najdemo. Preganjajo nas, pa nismo zapuščeni. Ob tla nas mečejo, pa nismo uničeni. Vedno nosimo v svojem telesu Jezusovo umiranje, da bi se v našem telesu

razodelo tudi Jezusovo življenje ... Vemo namreč, da bo tisti, ki je obudil Gospoda Jezusa, tudi nas obudil z Jezusom.« (4,8-10.14) Poudarek v trpljenju je torej na tistem trpljenju, ki je pretrpljeno "zaradi Jezusa". Vse trpljenje človeka mora biti torej usmerjeno vanj, pretrpeto "zaradi njega". Pot trpljenja svojo smer najde v križu, ker je trpljenje le tako vključeno v odrešenjsko trpljenje Kristusa. Križ in smrt pa pri Jezusu nikoli nista ločena od vstajenja, ampak z njim dopolnjena. Vstajenje daje človeku luč upanja, ki mu je vodilo skozi vse smrtne boje. Če z njim umremo, tudi z njim vstanemo. (SD 19-20)

Deležnost pri Kristusovem trpljenju dobiva dvojno razsežnost. Človek ima lahko delež pri Kristusovem trpljenju samo zato, ker je Kristus svoje trpljenje odprl človeku. Dejansko je umrl pred človeškimi očmi. Človeku je tako očistil blatne oči, ki niso videle smisla. Človek lahko spregleda zato, ker je Kristus v svojem odrešenjskem trpljenju prevzel nase celotno človekovo trpljenje. »Ko človek v veri odkrije Kristusovo odrešenjsko trpljenje, odkrije v njem hkrati svoje lastno trpljenje; v veri vidi zdaj to svoje trpljenje z novo vsebino in z novim smislom.« (SD 20) To odkritje apostolu Pavlu navdihne besede: »Skupaj s Kristusom sem križan; ne živim več jaz, ampak Kristus živi v meni. Kolikor pa zdaj živim v mesu, živim v veri v Božjega Sina, ki me je vzljubil in daroval zame sam sebe.« (Gal 2,19-20) Vera tu Pavlu omogoči spoznanje ljubezni, zaradi katere je šel Jezus na križ. Če je Jezus v ljubezni zanj trpel in umrl, mu tedaj Pavel odgovarja z enako ljubeznijo, ko iz ljubezni trpi za Jezusa. Kristus je tako po križu združen s človekom. Kristusov križ pa do človeka stopa skupaj z vstajenjem, zato velikonočna skrivnost objema skrivnost trpljenja. »Priče Kristusovega trpljenja so obenem priče njegovega vstajenja.« V govoru apostola o trpljenju je prav zaradi vstajenja pogosto uporabljen motiv slave. (SD 21)

Pot v Božje kraljestvo je pot skozi veliko stisko (Apd 14,22). Deležnost pri bolečini Kristusa je hkrati trpljenje za Božje kraljestvo. Ti, ki so deležni njegovega trpljenja, so zasluženi tudi za njegovo kraljestvo. Obnavljajo namreč neskončno ceno Kristusovega trpljenja in smrti, ki je postala "cena" (pot) za naše odrešenje. Božje kraljestvo je odslej dokončno upanje slehernega zemeljskega življenja. Upamo namreč na deležnost njegove slave: »Če smo otroci, smo tudi dediči: dediči pri Bogu, sodediči pa s Kristusom, če le trpimo z njim, da bomo z njim tudi poveljani. Mislim namreč, da se trpljenje sedanjega časa ne da primerjati s slavo, ki se bo razodela v nas.« (Rim 8,17-

18) Sprejem "Božjega sinovstva"⁷⁵ torej vključuje sprejemanje trpljenja. Hkrati pomeni soudeležbo pri Kristusovem veličastvu, ki se razodeva v Božjem kraljestvu. »Trpljenje je tudi poziv k izpričevanju človekove moralne veličine, človekove duhovne zrelosti.« (SD 22) Včlenitev v Kristusovo trpljenje razodene neustrašnost mučenca, ki mu jo nakloni Bog: »Ne bojte se tistih, ki umorijo telo, duše pa ne morejo umoriti.« (Mt 10,28) To razodetje Kristusove slave pomeni "povišanje križa". (SD 21-22)

Stvarnik v ustvarjenem vidi dobro. To vidi v človeku, ki ga je ustvaril po svoji podobi. Dobro vidi tudi skozi učlovečenega Sina. Ko pogledamo Božjo vizijo pod širšim obzorjem, lahko rečemo, da Bog na poseben način vidi dobro tudi skozi Sinovo trpljenje in smrt. Kristus se spusti v največjo globino človeške slabotnosti in od tam se Božja moč razodene v njegovem križu. V tem dejanju je Bog pokazal, da želi delovati prav preko trpljenja, ki kaže na človekovo največjo slabotnost. To pot pa je izbral zato, ker se preko te slabotnosti človek odtrga od samega sebe in se je tako pripravljen žrtvovati. V tem Bog razodeva svojo moč. Pavel v pismu Rimljanom dalje razdela "moč v slabotnosti": »Se celo ponašamo s stiskami, saj vemo, da stiska rodi potrpljenje, potrpljenje preizkušnost, preizkušnost upanje. Upanja pa ne osramoti, ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan.« (Rim 5,3-5) V trpljenju smo tako poklicani k urjenju in izoblikovanju. Ko se človek tako izuri, je pripravljen v trpljenju vztrajati, se boriti in obstati za vero. Tako najde pot k upanju, da ga trpljenje ne bo premagalo in oropalo. »Ko človek prejema to ljubezen, najde končno v trpljenju sam sebe: znova najde "življenje", o katerem je mislil, da ga je zaradi trpljenja "izgubil".« (SD 23; Janez Pavel II. 1994 - Prestopiti, 70)

Ustvarjalnost Boga in končna usmerjenost v dobro se kaže v tem, da je celo iz trpljenja izpeljal "dobrino odrešenja" (SD 24). Bog je namreč vsemogočen, zato zanj ni ovire. Človeka torej vabi k sprejemanju trpljenja, da je tudi človek lahko deležen dobrine odrešenja. Ko se človek zanj odloči, ponovno vzpostavlja odnos, ki je bil nekoč porušen. Pri tem je včlenjen v načrt Boga in deležen Božjega kraljestva preko sprejemanja trpljenja Sina. V tem trpljenju se človek izpopolnjuje in raste v ljubezni.⁷⁶

75 "Božje sinovstvo" nasproti "sinovstvu očeta laži" je opisano v tretjem odstavku točke 4.3.

76 »Nesebično ljubezen, ki se prebujata v njegovem srcu, v njegovem ravnanju, človek v nekem smislu dolguje trpljenju ... Ne more ravnodušno iti mimo trpljenja drugega. Mora se ustaviti, trpeči se mu mora zasmiliti in mora delovati.« (Janez Pavel II. 2014, 32)

Skupaj s Kristusom pa ga tudi končno premaga in vstane. Vstajenje torej ostaja upanje vsakega kristjana, ki se je voljan predati Božji volji in sprejeti trpljenje.

5.3 Pomen evangelija o trpljenju

V prejšnjih dveh točkah smo govorili o Božji ljubezni in človekovi včlenjenosti vanjo preko križa. Papež govori tudi o pomenu »evangelija o trpljenju«, ki sklene jedro naše tematike sprejemanja trpljenja. Hkrati nas pomen evangelija trpljenja pripelje neposredno v konkretno trpljenje Kristusa.

»Priče Kristusovega križa in vstajenja so Cerкви in človeštvu sporočile poseben evangelij o trpljenju. Odrašenik sam je ta evangelij najprej "napisal" s svojim lastnim trpljenjem, ki ga je vzel nase iz ljubezni, da bi se človek "ne pogubil, ampak imel večno življenje".« (SD 25) Jezusovo trpljenje je skupaj z njegovo besedo vir upanja za tiste, ki so imeli in še imajo delež pri njegovem trpljenju. Kristus nikoli ni skrival dejstva, da je trpljenje potrebno. Svojim učencem je jasno dejal: »Če hoče kdo iti za menoj, naj se odpove sebi in vzame vsak dan svoj križ ter hodi za menoj.« (Lk 9,23) Tako zahtevo Jezusa je mogoče izpolniti le z "odpovedjo sebi". Pot proti Bogu je težka: »Vstopite skozi ozka vrata, kajti široka so vrata in prostorna je pot, ki vodi v pogubo, in veliko jih je, ki vstopajo po njej. Kako ozka so vrata in kako tesna je pot, ki vodi v življenje, in malo jih je, ki jo najdejo.« (Mt 7,13-14) Kristus je večkrat opominjal na trpljenje pričevalcev evangelija: »Toda preden se bo to zgodilo, bodo nad vas dvigali roke, preganjali vas bodo, izročali v shodnice in ječe in zaradi mojega imena vas bodo vlačili pred kralje in oblastnike. Vam pa bo to dalo priložnost za pričevanje. Vtisnite si v srca to, da ne boste vnaprej premišljevali, kako bi se izgovarjali. Jaz vam bom namreč dal usta in modrost, kateri vsi vaši nasprotniki ne bodo mogli kljubovati ali ji ugovarjati. Izdajali vas bodo celo starši in bratje, sorodniki in prijatelji, in nekatere izmed vas bodo ubili. Vsi vas bodo sovražili zaradi mojega imena, toda niti las z vaše glave se ne bo izgubil. S svojo stanovitnostjo si boste pridobili svoje življenje.« (Lk 21,12-19) Tako trpljenje se ni dogajalo le v prvih stoletjih, ampak je prisotno v svetu še danes. Evangelij o trpljenju torej govori tudi o trpljenju "za Kristusa" in "zaradi Kristusa". To dejstvo ni

bilo nikoli prikrito. Hkrati Jezus kaže na nadnaravne moči, ki bodo njegove učence spremljale na poti preganjanja "zaradi njegovega imena". Kristus priča, da bodo stiske izraz podobnosti z njim: »Če vas svet sovraži, vedite, da je mene sovražil pred vami. Če bi bili od sveta, bi svet ljubil, kar je njegovo; ker pa niste od sveta, ampak sem vas jaz odbral od sveta, vas svet sovraži. Spominjajte se besede, ki sem vam jo rekel: "Služabnik ni večji kot njegov gospodar." Če so preganjali mene, bodo preganjali tudi vas; če so se držali moje besede, se bodo tudi vaše. Vse to vam bodo delali zaradi mojega imena, ker ne poznajo tistega, ki me je poslal.« (Jn 15, 18-21) Zatem Jezus napove učencem vstajenje in daje upanje: »To sem vam povedal, da bi imeli mir v meni. Na svetu imate stisko, toda bodite pogumni, jaz sem svet premagal.« (Jn 16,33) Jezus daje najvišje upanje človeku, ki ga opogumi za življenjske boje in hojo za njim. Kristus je svet dokončno premagal prav s trpljenjem. Trpljenje je torej v tesni povezanosti z vstajenjem, v katerem se je razkrila zmaga Odrešenika nad svetom. Z vstajenjem želi izpričati moč trpljenja. Ta nauk polaga v srca vsem, ki mu želijo slediti. Če je prvi poudarek evangelija o trpljenju na tistih, ki so zaradi Kristusa preganjani, moramo sedaj omeniti še tiste, ki trpijo skupaj s Kristusom v svojih osebnih človeških stiskah. Tudi v njih se izpolnjuje deležnost v Kristusovem trpljenju. Evangelij trpljenja tako še ni dokončan. Še vedno ga nadaljujejo v svetu ljudje, ki svoje trpljenje izročajo v Božjo voljo in Boga oznanjajo z iskrenim srcem. (SD 25-26)

»Trpljenje skriva v sebi posebno moč, ki človeka notranje približa Kristusu, ki je torej posebna milost.« (SD 26) Tako milost so izkusili svetniki, kot so sv. Frančišek, sv. Ignacij Lojolski in drugi.⁷⁷ Sad takšnega sprejemanja trpljenja ni le odkriti pomen trpljenja, ampak predvsem preoblikovanje celotnega človeka. Trpljenje razkrije novo merilo za življenje in poklicanost. »To odkritje je posebna potrditev veličine duha, ki v človeku na neprimerljiv način presega telo. Ko je telo globoko prizadeto od bolezni in popolnoma onemoglo, ko je človek postal tako rekoč nesposoben za življenje in delovanje, tedaj njegova notranja zrelost in duhovna veličina toliko razločneje stopita na dan in sta normalno zdravim ljudem kar najbolj prepričljiv pouk.« (SD 26) Taka duhovna veličina v trpljenju je brez dvoma sad človekove korenite spreobrnitve in sodelovanja z milostjo Kristusa Odrešenika. On namreč po Svetem Duhu deluje sredi

⁷⁷ Med njimi tudi sv. Janez Pavel II., ki je v svojem življenju sprejel trpljenje in ga tudi v konkretnem življenju dojemal kot milost. To lahko zaznavamo na podlagi njegovega lastnega doživljanja trpljenja, kot smo nakazali na začetku prvega poglavja.

človeškega trpljenja. Odrešenjska skrivnost Kristusovega križa torej razodeva čudovito skrivnost: »Samo na sebi je trpljenje izkustvo zla. Vendar je Kristus iz tega naredil najtrdnejšo podlago za dokončno dobro, to se pravi za dobro večnega zveličanja.« (SD 26) Kristus je s smrtjo na križu segel do samih korenin zla, ki predstavljajo satanov upor proti Stvarniku. Pred trpečim Kristusom se tako odpira vpogled v Božje kraljestvo. Trpečega in ves od greha osvobojeni svet Kristus usmerja k njegovemu Stvarniku in trpečega uvaja v Očetovo kraljestvo »skozi središče svojega trpljenja samega«. (SD 26) Trpljenje je lahko z milostjo tako preoblikovano le od znotraj. »S svojim lastnim odrešenjsko-zveličavnim trpljenjem je Kristus docela prisoten v sredini vsakega človeškega trpljenja in more od tam delovati z močjo svojega Duha resnice, svojega Duha Tolažnika.« (SD 26) Ta notranji proces pa ima različne načine uresničitve. Začetek takega procesa, v katerem Kristus iz človekovega trpljenja deluje, je pogosto težaven. Življenje in dožemanje sveta je namreč pri ljudeh različno. Skoraj vedno pa postavimo v svoji trdoglavosti vprašanje "zakaj". Z njim povprašujemo po smislu trpljenja in v svoji človečnosti iščemo odgovor nanj. V takem iskanju se obračamo tudi na Kristusa in na Boga. Pri tem nikoli ne smemo spregledati, da Tisti, ki ga vprašujemo, tudi sam trpi in nam tako na naše vprašanje odgovarja prav s križa, središča svojega trpljenja. »Človek sliši njegov odrešujoči odgovor šele takrat, ko sam bolj in bolj postaja deležen Kristusovega trpljenja.« (SD 26) Ta odgovor pa je predvsem poklicanost. Kristus kliče: »Hodi za menoj!« (Mr 10,21) »Ko človek jemlje križ na svoje rame in se pri tem duhovno zedinja s Kristusovim križem, se mu bolj in bolj odkriva odrešenjsko-zveličavni smisel trpljenja. Človek ne najde tega smisla na človeški ravni, temveč na ravni Kristusovega trpljenja. Hkrati pa se spušča odrešenjsko-zveličavni smisel trpljenja s Kristusove ravni na človekovo raven in postane nekako njegov osebni odgovor. Tedaj najde človek v svojem trpljenju notranji mir in celo duhovno veselje.« (SD 26) Tako veselje omenja sv. Pavel: »Zdaj se veselim, ko trpim za vas ter s svoje strani dopolnjujem v svojem mesu, kar primanjkuje Kristusovim bridkostim.« (Kol 1,24) Trpljenje človeka razjeda in ga mori, ker ga napravi breme drugim. Sebi se tedaj človek zdi nekoristen in odveč. Odkritje odrešenjskega smisla trpljenja pa mu vlije poguma za življenje, saj kot sv. Pavel tedaj ve, da "dopolnjuje to, kar primanjkuje Kristusovim bridkostim". Njegovo trpljenje je tedaj včlenjeno v Kristusov križ. Ta včlenjenost odpira pot milosti, ki spreobrača duše. Človekovo

trpljenje, ki je včlenjeno v Kristusovo, daje podporo močem dobrega, ker odpira pot zmagi in moči odrešenja. (SD 26-27)

Kristus je vstopil v grešno situacijo človeštva in zlo izruval pri njegovih koreninah zavrnitve Boga Stvarnika. Tako je odrešil človeštvo in mu nakazal edino pot do Boga, ki je ozka in strma. To je pot ljubezni, ki vključuje žrtev in trpljenje. Trpljenje je bilo prej samo po sebi posledica zla. S Kristusovo žrtvijo na križu pa je trpljenje postalo pot k Bogu. Odslej je na tej poti vsak, ki svojo žrtev včleni v Kristusov križ. Razmišljali smo o pomenu trpljenja Kristusa in v njem nakazali tako njegovo ljubezen do stvarstva kot tudi deležnost človeka v njegovem trpljenju.⁷⁸ Razmislek nas pripelje naravnost v konkretno trpljenje Kristusa in umevanje Kristusovega sprejemanja trpljenja ter človekove včlenjenosti vanj.

5.3.1 Starozavezna napoved Kristusovega trpljenja

Stara zaveza se prepleta z napovedjo Jezusove zgodbe trpljenja. O tem pričujeta predvsem Iz 53 in Ps 22. Janez Pavel II. se v okrožnici *SD* podrobneje osredotoča na Iz 53. V njegov kontekst nato vključi še Ps 22. Kot uvod v trpljenje Kristusa povzemimo papeževo misel.

Četrty spev preroka Izaija o božjem služabniku namiguje na pretresljivo trpljenje Maziljenca. Prerok opiše trpljenje božjega služabnika z izredno ostrino resničnosti. Trpljenje Kristusa je tako opisano s skoraj močnejšimi izrazi, kakor pri evangelistih samih: »Ni imel podobe ne lepote, da bi ga hoteli videti, ne zunanosti, da bi si ga želeli. Bil je zaničevan in zapuščen od ljudi, mož bolečin in znanec bolezn, kakor tisti, pred katerim si zakrivajo obraz, je bil zaničevan in nismo ga cenili. V resnici je nosil naše bolezn, naložil si je naše bolečine, mi pa smo ga imeli za zadetega, udarjenega od Boga in ponižanega. On pa je bil ranjen zaradi naših prestopkov, strt zaradi naših krivd. Kazen za naš mir je padla nanj, po njegovih ranah smo bili ozdravljeni. Mi vsi smo taval, kakor ovce, obrnili smo se vsak na svojo pot, Gospod pa je naložil nanj krivdo nas vseh.« (Iz 53,2-6) Spev trpečega služabnika vsebuje postaje Kristusovega trpljenja: »Prijetje, ponižanje, udarci po licu, pljuvanje v obraz, zaničevanje jetnikovega

⁷⁸ Snov petega poglavja bo tudi izhodišče za naslednje poglavje, ko bomo s pomočjo Janeza Pavla II. nakazali še sad sprejemanja trpljenja.

dostojanstva, krivična obsodba in zatem bičanje, kronanje s trnjem in kruto zasramovanje, križev pot, križanje in smrtni boj.« (SD 17) Še globlje nas zadane brezpogojnost Kristusove daritve. Nedolžen sprejme nase trpljenje vseh ljudi zaradi zadostitve za naše grehe. Naš greh postane vzrok Odrešenikovega trpljenja. »Če trpljenje "merimo" po prestanem zlu, potem nam prerokove besede dajo razumeti mero hudobije in trpljenja, ki ga je Kristus sprejel nase. Reči moremo, da je to "namestniško" trpljenje; predvsem pa je to "odrešilno" trpljenje.« (SD 17) Spev o Gospodovem služabniku, ki nase naloži krivdo sveta (Iz 53,6), najde svoj cilj v Jezusu, ki daruje svoje življenje kot spravno daritev (Iz 53,10) za grehe vseh (Iz 53,12). Globina te misli je razvidna v njegovi velikoduhovniški molitvi (Jn 17). Kristus je duhovnik in daritev obenem. Je Jagnje, ki je bilo darovano in Bog sam. Grehe sveta je sprejel s tisto ljubeznijo do Očeta, ki premaga sleherno hudobijo greha. (Ratzinger 2013, 90-91; SD 17) »Kristus na nek način uniči to hudobijo v duhovnem prostoru odnosov med Bogom in človeštvom in napolni ta prostor z dobrim.« (SD 17) Tu pridemo do dveh narav enega Kristusa, ki je nosil odrešilno trpljenje. Nosilec odrešilnega trpljenja je bil hkrati Sin, ki ga je Bog "dal". Ta Sin, ki je enega bistva z Očetom, trpi kot človek. Njegovo trpljenje ima človeške razsežnosti, a je obenem edinstveno, saj je Jezus "Bog od Boga". Samo kot Bog je zmožen zaobseči celotno hudobijo, ki jo vsebuje človeški greh. (SD 17)

Navedena razmišljanja nas pripeljejo naravnost v Getsemani in na Golgoto, kjer se spev preroka Izaija izpolni. V spevu Kristus prostovoljno sprejema prej opisane bolečine nase: »Bil je mučen, a se je uklonil in ni odprl svojih ust kakor jagnje, ki ga peljejo v zakol, in kakor ovca, ki umolkne pred tistimi, ki jo strižejo, in ne odpre svojih ust. Iz zatiranja in iz obsodbe je bil vzet, kdo premišlja o njegovem rodu? Kajti bil je odrezan iz dežele živih, zadet zaradi prestopka mojega ljudstva. Dali so mu grob pri krivičnikih, gomilo pri bogatem, čeprav ni storil nobenega nasilja in ni bilo zvijače v njegovih ustih.« (Iz 53,7-9) Kristus je v sprejetem trpljenju nedolžen. V svojem trpljenju nam daje najpopolnejši možni odgovor na vprašanje, ki ga poprej zastavlja Jobova knjiga.⁷⁹ Odgovor prihaja iz vprašanja samega. Odgovora na vprašanje o trpljenju daje Kristus ne le s svojim oznanilom, ampak predvsem tudi s svojim trpljenjem. Medsebojno sta beseda in življenje Jezusa neločljivo povezani. Kristusovo trpljenje je,

79 Glej 2.3.

kakor pravi Pavel, »beseda o križu« (1 Kor 1,18). Ta je polna izpolnitev starozaveznih prerokb. (SD 18)

Kristus sprejema trpljenje kot Očetovo voljo. To se izraža predvsem v njegovih besedah molitve v getsemanskem vrtu: »Moj Oče, če je mogoče, naj gre ta kelih mimo mene, vendar ne, kakor jaz hočem, ampak kakor ti“ ... "Moj Oče, če ta kelih ne more mimo, ne da ga pijem, naj se zgodi tvoja volja!"« (Mt 26,39.42) Besede imajo globok pomen. Izražajo predvsem tisto ljubezen, ki jo Sin izkazuje Očetu v popolni pokorščini. Obenem je v besedah izpričana resničnost duhovnega trpljenja, ki ga Kristus doživlja. Kristusove besede potrjujejo, da trpljenje pomeni pretrpeti zlo, ob katerem se človek zgrozi. Getsemani je kraj, kjer povedano dobi dokončno potrditev. Tudi Jezusova duša se zgrozi pred breznom zla: »Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?« (Mt 27,46; Ps 22,2) Besede niso le izraz zapuščenosti, ampak »prihajajo iz dna nerazvezane enote Očeta in Sina«. Jezus jih izreče, ker je Oče nanj naložil grehe nas vseh (Iz 53,6). Iz besed je razbrati, da Jezus prav v tem trenutku doživlja hudobijo odvrnitve od Boga, ki je vsebovana v grehu. S tem bremenom doživlja Jezus bolečino ločitve od Očeta, prelom z Bogom. Prav s tem istim trpljenjem Jezus izvrši odrešenje in izdihne: »Dopolnjeno je!« (Jn 19,30) (SD 18)

Izpolnile so se tudi naslednje besede: »Gospodu je bilo po volji, da ga stre z bridkostjo.« (Iz 53,10) V trpljenju Kristusa človeško trpljenje doseže svoj vrhunec, ko se daruje »s tisto ljubeznijo, ki ustvarja dobro, ko celo iz zlega naredi nekaj dobrega, in sicer prek trpljenja, tako kot je največje dobro odrešenja sveta izšlo s Kristusovega križa in še stalno doteka iz njega.« (SD 18)

V Iz 53 nam tako prerok na skrivnosten način oznanja Kristusa in njegovo pot skozi brezno zla. Vse navedeno se uresniči s Kristusovim križem, smrtjo in vstajenjem. Izaija 53 in Ps 22 se tako prepleteta od trpljenja, bolečin in zasramovanja vse do odrešenja v luči vstajenja. Kot v psalmu molivec preide od trpljenja in zapuščenosti v slavljenje Boga, tako pri Izaiju trpeči in zasramovani uresniči Gospodovo voljo in s tem kaže na besede Kristusa, ki jo uresniči: »Izpolnjeno je.« (Jn 19,30) Starozavezna podoba trpečega naj nam služi kot vstopna točka za novozavezni opis trpečega Kristusa.

O Jezusovem trpljenju in križanju pričajo vsi evangelisti. Razlikujejo se v podrobnostih, vsi pa se navezujejo na Staro zavezo. Tako besede Izaija in Ps 22, ki so poprej težje razumljene in skrivnostne, dobijo podobo. Beseda postane resničnost v

Kristusu. Stara zaveza govori o zgodovini odrešenja do točke Kristusa, v katerem najde dopolnitev. Tudi Jezus sam se mnogokrat sklicuje nanjo preko starozaveznih podob v času svojega življenja. Novo zavezo torej lahko razumemo pravilno le na podlagi stare. Nova zaveza nam govori, kdo je Kristus, stara pa o tem, kaj je Kristus. (Ratzinger 2013, 201; Štrukelj 2003, 363-364) Stara zaveza govori o podlagi, v katero je Kristus vstopil, Nova zaveza pa prikazuje njegovo konkretno življenje. Svetopisemski dogodki so torej delci zgodovine odrešenja. Starozavezno izročilo tako nima težišča v samem sebi, ampak v Jezusu Kristusu, ki dokončno potrdi podobo Boga Odrešenika.

5.3.2 Trpljenje in smrt Kristusa v opisu evangelistov

Janez Pavel II. se v celotni misli o sprejemanju trpljenja ozira na svetopisemski opis Jezusovega trpljenja, saj meni, da vse o trpljenju izvemo preko Jezusa. Jezusovo zgodbo bomo zato skušali predstaviti čim bolj kronološko po tematikah, ki so pomembne za dojetje teme trpljenja.⁸⁰

Nova zaveza s Kristusom prinese dopolnitev stare. Kristus je obenem popolnoma izviren in neponovljiv. On je edini pravi srednik med Bogom in ljudmi. Če bi bil namreč samo kot modrec Sokrat, prerok Mohamed ali "razsvetljen" kot Buda, ne bi bil to, kar je. Edina pot gre po njem zato, ker je Bog človek. »V sebi nosi ves intimni svet božjega, vso trojiško skrivnost in skrivnost življenja v času in nesmrtnosti. Je pravi človek. V njem se božje ne meša s človeškim.« (Janez Pavel II. 1994 - Prestopiti, 70) Ker je Kristus tudi človek, ima vso človeštvo preko njega odprt dostop do Boga. Kristus uči z Božjo močjo. On sam je Bog. Ni kot prerok Mohamed, ki je oznanjal verske zapovedi, ki bi se jih morali vsi brezpogojno držati. Ni kot modrec Sokrat, katerega sprejetje smrti je navidezno podobno smrti na križu. Tudi ni kot Buda, ki je zanikal vse ustvarjeno. Ta ima prav, ko ne vidi možnosti človekovega odrešenja znotraj ustvarjenega, a se moti, ko ob tem zanika ustvarjenemu vrednost za človeka. Bog je vse ustvaril dobro. Kristus je večna priča te ljubezni Očeta. »Stvarnik že od začetka vidi v ustvarjenem večkratno dobro, to vidi predvsem v človeku, oblikovanem po njegovi podobi in sličnosti: v nekem smislu vidi to dobro skozi učlovečenega Sina. Dobro je

⁸⁰ V večini bomo opis trpljenja in smrti Kristusa s strani evangelistov povzemali po Ratzingerju, ki je bil tesen sodelavec Janeza Pavla II. in do njegove smrti tudi prefekt kongregacije za nauk vere.

torej naloga Sina in človeštva sploh. Če gremo v globino, vidimo, da Bog vidi dobro tudi skozi Sinovo trpljenje in smrt.« (70)

»Kristus je od začetka v središču vere in življenju Cerkve.« (71) Je temelj zgradbe, ki so ga zidarji zavrgli. Za našo temo je torej življenje Kristusa predvsem v njegovem trpljenju in smrti, ki vodita v vstajenje, ključno.

5.3.2.1 Tri prerokbe na poti do Oljske gore

Poudarili bomo tri prerokbe, ki jih Jezus pove učencem na poti do Oljske gore. Vse tri so pomenljive: Prva zato, ker v njej Jezus nakaže potrebnost njegovega trpljenja; druga, ker Jezus z njo nakaže smer odrešitve (ki je v darovanju); tretja zato, ker jasno nakaže povezavo tretje Kristusove skušnjave s Petrovim izogibanjem trpljenja.

Prva izmed prerokb je Zaharijeva, ki jo Jezus obrne nase. Govori o tem, da bodo pastirja udarili, kar pomeni umorili. Posledično se bodo ovce razkropile (Zah 13,7; Mt 26,31). Zaharija je v tem videnju, ki je zavito v skrivnost, pokazal na Mesija, ki pretrpi smrt in pa na razkropitev Izraela, ki bo sledila. Šele skozi te skrajne stiske je pričakoval rešitev od Boga. Jezus sam je ta pastir človeštva, ki bo udarjen. Nase sprejema krivico in vse breme krivde človeštva. Pusti se, da je udarjen. Tu odmeva svetopisemski pasus iz Jn 10,11, da namreč pastir da svoje življenje za ovce, kar s pomočjo Zaharija še lažje razumemo. (Ratzinger 2013, 152-153)

Tej prerokbi nesreče pa takoj sledi druga, ki govori o odrešenju. »Po svojem vstajenju bom šel pred vami v Galilejo« (Mr 14,28). 'Iti pred kom' je značilna beseda pastirske govorice.« (153) Jezus torej skozi smrt pelje človeka na cesto življenja. Zanimivo je, da Jezus prav v darovanju vodi človeka. Hkrati se za nas daruje in nas vodi na polnejšo pot vezi z Bogom. (152-153) Zdi se, da že v teh stavkih vidimo napoved Cerkve, to je občestva ovc, ki jih bo Jezus preko nesreče, ki ga bo udarila, zbral, da bomo vsi eno. V tem se razkrije delovanje božjega kraljestva, nasproti kraljestvu, ki ga zastopa in ponudi satan (Mt 4,8-9).

Tretja prerokba pa govori o Petru, v katerem kmalu lahko vidi svoj odsev veliko kristjanov. Peter pri zadnji večerji ob Jezusovih besedah presliši napoved vstajenja. Sliši le napoved o smrti, križu in posledično razkropitvi. V tem zazna priložnost, da bi

izpričal svoj neomajni pogum in zvestobo Jezusu. Ker se Peter spotakne ob križ in ga noče, presliši tudi bistvo, ki je vstajenje. Rad bi uspeh brez križa in se zanaša na lastno moč, kot se je zgodilo že pri Cezareji Filipovi. (152-153) Peter ni razumel preroškega sporočila Kristusa, ki nima v mislih svetne oblasti, temveč križ in skupnost, ki bo nastala po njem. Peter zato brani: »Bog ne daj, Gospod! To se ti nikakor ne sme zgoditi.« (Mt 16,22) Šele tedaj razumemo trd odgovor Petru, ki je v tistem trenutku ponujal Jezusu skušnjava, kot mu jo je ponudil že prej satan na visoki gori. Ponujen mu je sijaj sveta brez trpljenja. Jezus to takoj sprevidi in šele z vidika tretje skušnjave (Mt 4,8-9) razumemo oster in strog odgovor: »Poberi se! Za menoj, satan! V spotiko si mi, ker ne misliš na to, kar je Božje, ampak kar je človeško.« (Mt 16,23; Mt 4,10) Jezus ima jasno sliko poti, ki jo mora prehoditi. Za odrešenje sveta mora na križ. (2012, 63-64) »Kdo bi mogel tajiti, da njegovo ravnanje zrcali stalno skušnjava kristjanov, da, tudi skušnjava Cerkve: da bi nam uspelo brez križa? Zato mu mora biti napovedana njegova slabotnost, trikratna zatajitev. Nihče ni sam iz sebe dovolj močan, da bi prehodil pot odrešenja do konca. Vsi smo grešili, vsi potrebujemo Gospodovo usmiljenje, ljubezen Križanega.« (2013, 154)

Prva prerokba govori o umorjenem pastirju, ki je Jezus. Druga nakazuje na to, da bo ta isti pastir vodil ovce skozi smrt v novo življenje. Pojem pastirja, ki bo udarjen, razkrije tematiko odrešenja. Tretja prerokba pa jasno poveže skušnjava satana s potjo Jezusa Kristusa, ki se jim ne ukloni. Satan je vselej v spotiko namenom Kristusa, katerega pot vodi v odrešenje ljudi preko križa.

Satan je v spotiko tudi slehernemu človeku, ki želi slediti po poti Jezusa s svojim križem.

5.3.2.2 Jezusova molitev na Oljski gori

O molitvi na Oljski gori nam pričajo vsi trije sinoptiki (Mt 26,36-46; Mr 14,32-42; Lk 22,39-46). Poleg teh tekstov lahko priključimo besedilo iz Janezovega evangelija (Jn 12,27) in navedbe iz Pisma Hebrejcem (Heb 5,7). V Jezusovi molitvi k Očetu zremo v notranjost srca, ki je vselej predano Bogu. (Ratzinger 2013, 154.158) Volja Sina se tako uglašuje z Očetovo. Sprejemanje trpljenja se zgodi v polni predanosti Božji volji.

»Prišli so na kraj z imenom Getsemani, in Jezus je rekel svojim učencem: "Sedite tukaj, dokler bom molil!"« (Mr 14,32) To je eden od krajev, ki so najvrednejši v očeh kristjana. »Tu je Jezus izkusil poslednjo osamljenost, celotno stisko človekovega bivanja. Tu mu je v najglobljo notranjost duše prodrlo brezno greha in vsega zla. Tu se ga je dotaknila pretresenost bližnje smrti. Tu ga je izdajalec poljubil. Tu so ga zapustili vsi učenci. Tu se je bojeval tudi zame.« (151-152)

Evangelist Janez tem izkustvom daje teološko razlago, ko pravi: »Na drugi strani potoka Cedron je bil vrt (Jn 18,1).« (152) Ista značilna beseda se ponovi na koncu zgodbe o trpljenju: »Na kraju, kjer je bil Jezus križan, pa je bil vrt in na vrtu nov grob, v katerega še nihče ni bil položen.« (Jn 19,41) Janez z besedo »vrt« namiguje na pripoved o raji in padcu v greh. Pove nam, da se zgodba ponavlja. V tem vrtu se zgodi izdajstvo, a se hkrati pojavi vstajenje. V vrtu v pripovedi o izvirnem grehu je človek storil odklon od Boga, v vrtu Getsemani pa je Jezus Boga ponovno in dokončno sprejel. Pritrdil je Očetovi volji in jo napravil za svojo, s tem pa preobrnil zgodovino in jo usmeril nazaj v Božje območje. Jezus tako kot že v puščavi sprejme trpljenje in postavi Boga na prvo mesto. (152)

Ko se zaključijo obredne molitve, moli Jezus sam, kot je molil že mnogokrat poprej. Ob sebi ima Petra, Jakoba in Janeza. Oni so priče boja, ki se odvija v Jezusovi noči, a jih mnogokrat premaga spanec. Pri Marku je rečeno, da je Jezus začel trepetati in se zgrozil. Svojim učencem reče: »Moja duša je žalostna do smrti. Ostanite tukaj in bedite.« (Mr 14,34) Klic k budnosti je v Jezusovem oznanjevanju vedno prisoten. Do učencev se tu javlja v konkretni obliki. Zaspanost in neprevidnost je namreč odprtina za moč zla. »Ta zaspanost je otopelost duše, ki ne dopusti, da bi jo predramila moč zla v svetu, vsa krivičnost in vse trpljenje, ki pustoši zemljo.« (155) Učenci se ne pustijo motiti ob Jezusovem trpljenju, žalosti do smrti. Besede »moja duša je žalostna do smrti« so vzete iz Ps 43,5. V Kristusovem trpljenju tako odzvanjajo pogosto. Tudi na Oljski gori in križu Jezus z besedami psalmov pripoveduje o sebi in moli k Očetu. Jezus postane pravi molivec, ki besede preizkusi na svoji lastni koži. Obuja nam trpljenje Izraela, s katerim se istoveti. Za tem zgodba preide v pravo Kristusovo molitev, ko se vrže na tla. To je drža popolne predanosti Bogu. Luka nasproti drugima dvema sinoptikoma napiše, da Jezus kleči. Klečeča drža ga postavlja ob vse mučence, ki so jo izražali. Pred oči nam stopi Štefan pri kamnanju, ki v molitvi pade na kolena (Apd

7,40); klečanje Petra pred obujenjem Tabíte (Apd 9,40); klečanje Pavla ob poslavljanju od efeških starešin (Apd 20,36) in spričo opomina učencev, ki ga svarijo pred potjo v Jeruzalem (Apd 21,5). »Alois Stoger pripominja: "Vsi ti molijo kleče spričo moči smrti; mučeništva ne zmoreš drugače kot z molitvijo. Jezus je zgled mučencev."« (156)

V tej dejanski molitvi nastopi jedrno dogajanje na Oljski gori, ko Jezus občuti grozoto moči smrti in poti krvavi pot (Lk 22,44). Jezusovo pretresenost vsi evangelisti izražajo s Ps 43,5. Beseda, ki je za ta strah uporabljena, je posebej nazorna. "Tetaraktaí" je ista beseda kot "tarássein", ki jo uporablja Janez, ko opiše Jezusovo pretresenost ob Lazarjevi smrti (Jn 11,33) in izdajo Juda pri mizi zadnje večerje (Jn 13,21). Janez s tem označi prastrah človeškega bitja pred smrtjo, a tudi Jezusovo pretresenost pred smrtjo. On, ki je življenje, se mu pred oči postavita brezno zla in moč smrti. Zdrzne se, ker se dobro zaveda, da je njegova naloga vzeti to breme kot celoto nase, da za nas postane "nosilec greha" (2 Kor 5,21). Jezus vse laži in poplavo zla, oblast laži in napuha, hrepenenje po sijaju, maske in grozoto zla. Vse to mora prevzeti nase in izpiti kelih, ki mu je namenjen: »Celotno moč greha in smrti. Vse to mora sprejeti vase, da bi v njem izgubilo moč in bilo premagano.« (157) Kar se je Jezus odločil v tem času, daje človeku možnost odločitve za Boga. V tem je postal prvi, ki je prehodil pot trpljenja, ki kaže na Boga Očeta. Odprl je strmo pot v nebo.

Osvetlimo še voljo Jezusa, za katero se zdi, da je dvojna. Po eni strani človeška, po drugi strani volja Sina. Janez poudarja dve prošnji Jezusa: »Zdaj je moja duša vznemirjena. In kaj naj rečem? Oče, reši me iz te ure? Zavoljo tega sem vendar prišel v to uro. Oče, poveličaj svoje ime!« (Jn 12,27-28) Jezus je zaradi človeškosti v stiski. Čuti vse tako, kakor čutimo v hudi stiski mi. Ker pa se zaveda svojega poslanstva, vzeti smrt nase, prelije svojo prošnjo v zaupanje v Očeta. Križ, ki je sprejetje moči smrti nase in vstop v sramoto lastnega človeškega dostojanstva, poveliča Božje ime. Jezus izreče obe prošnji in s tem človeška stiska preide v zaupanje Božjim rokam. Jezusovo človeško bivanje pride do edinosti. (157-158)

Ali navedeno pomeni, da je Očetova volja nasprotna volji Sina? Si nasprotujeta Oče in Sin, ali morda človek Jezus in Bog, troedini Bog? V molitvi na Oljski gori se najjasneje vidi Jezusova volja. Ključno o tej volji je povedal Maksim Spoznavalec, ki ga navaja Ratzinger. Odgovor na vprašanje Jezusove volje je v skladu z njegovo molitvijo na Oljski gori: »Jezusova človeška narava ni okrnjena v zedinjenju z Logosom, ampak

ostaja popolna. Volja spada k človeški naravi. Ta neovrgljiva dvojnost človeškega in Božjega hotenja v Jezusu pa ne sme voditi k shizofreniji dvojne osebnosti. Zato je treba naravo in osebo videti vsako v svojem lastnem načinu bivanja. To pomeni: v Jezusu obstaja "naravna volja" človeške narave, vendar obstaja samo ena "osebna volja", ki sprejme vase "naravno voljo". To pa je mogoče brez uničevanja prave človeškosti, ker je človeška volja že od stvarjenja naravnana na Božjo. Človeška volja najde svojo dopolnitev v uglasitvi z Božjo voljo. To je ne uniči. Maksim pravi, da človeška volja v svoji ustvarjenosti teži k sodelovanju z Božjo voljo in da je seveda po grehu iz sodelovanja nastalo nasprotovanje. Človek, čigar volja se dopolni v uglasitvi z Božjo voljo, ima zdaj občutek, da Božja volja ogroža njegovo svobodo. Človek v pritrditvi Božji volji ne vidi več možnosti, da bi bil povsem on sam, ampak vidi ogroženost svoje svobode in se tej ogroženosti upira.« (161) Jezus preko molitve na Oljski gori to nasprotovanje ponovno privede do soglasja z Bogom. »Jezus v boju vrne uporno naravo v njeno lastno bistvo.« (162) Bistvo Sina se izraža prav v predaji "Jaza Sina Ti-ju Očeta". To se dopolni skozi križ pokorščine skozi smrtni boj Oljske gore. Tu vidimo tudi pomen besede "Abba" (Očka), ki jo je Jezus tolikokrat uporabljal, ko je molil k Bogu. S to besedo Jezus v polni predanosti nagovori Očeta, kakor otrok, ki svojemu očetu popolnoma zaupa. To izraža jedro Jezusovega odnosa do Boga. (162-163)

Rečemo lahko, da je v molitvi na Oljski gori izražena v globini skrivnost Jezusove človeške volje, ki se zlije z Božjo. Sinova pritrditev Očetovi volji ne "obvisi v praznem", saj zatem prostovoljno sprejme križ. Človeško nemoč in strah Jezus v polnosti zaupa Bogu. V skušnjavi hudiča je bila človeku ponujena prva pot, ki ga odtuji od Boga. Kristus pa z molitvijo na Oljski gori pokaže bistvo človeka in njegov namen. S tem nazorno pokaže, da človekova volja hrepeni po zlitju z Božjo. Človeku pokaže drugo pot, ki je pot vrnitve v Božje naročje, v katerega je Jezusov pogled vedno zazrt. To je naročje "Abba" (Očka). Dana misel o predanosti Božji volji v molitvi je sv. Janezu Pavlu II. izredno blizu.⁸¹

81 Papežev pogled na molitev opisan v petem odstavku točke 4.3.

5.3.2.3 Jezusov proces

Jezusov proces je do pravnomočne obsodbe na smrt v opisu Ratzingerja razdeljen na tri obdobja. Prvo je seja velikega zbora v Kajfovi hiši, druga je Jezusovo zasliševanje pred velikim zborom in tretja je proces pred Pilatom. Osredotočimo se na tretje dogajanje pred Pilatom, kjer se proces zaključi.

Jezusovo zasliševanje pred velikim zborom se je izteklo po pričakovanjih Kajfa. Jezus je obtožen bogokletja. Zdaj morajo krivdo dokazati pred Pilatom, da ta izreče kazen za "prestopek". Pilatu ga predstavijo kot hudodelca, ki zasluži smrtno obsodbo. Za Pilata so značilna tri dejanja. Prvo je v tem, da Jezusa in Baraba predstavi kot kandidata za velikonočno pomilostitev. Nasprotje med Jezusom in Barabo se kaže kot nasprotje med dvema mesijanskima likoma, ki imata popolnoma drugačen namen. Baraba je mesijanski lik v smislu "sveta". Janez ga označi kot "razbojnika" (Jn 18,40). Grška beseda je v Palestini dobila poseben pomen. Po tem pojmovanju "razbojnika" je bil Baraba kot upornik v vrhu vstaje zoper kraljestvo. "Bar-abbas" pomeni "očetov sin". Tudi v tem pojmovanju ga lahko postavimo v primerjavo z Jezusom, ki je bil "Očetov Sin".⁸² Jezus in Baraba sta tako dve mesijanski figuri, ki sta na izbiro. Origen predstavi pomembno podrobnost. V mnogih rokopisih do tretjega stoletja se je Baraba imenoval "Jezus-Baraba". Predstavljen je kot nekakšen Jezusov dvojnik, ki je "božje kraljestvo" seveda dojemal na popolnoma drugačen način. Obljubljal je svobodo in lastno kraljestvo nasproti skrivnostnega Jezusa Kristusa, ki je trdil, da je izgubljanje samega sebe pot v življenje. Ni čudno, da so množice izbrale Baraba. Tako Jezus kot Baraba naj bi bila upornika proti rimskemu miru. Pilat seveda daje prednost Jezusu, ki ni nasilen. Toda množice in tempeljska oblast se odzovejo drugače. Tempeljska oblast daje kot končno trditev: »Nimamo kralja, razen cesarja.« (Jn 19,15) Radi bi drugačnega voditelja, kot je Jezus. Človeštvo bo vedno stalo pred tem izzivom, da bi namreč Jezusa zavrnilo, ker jim ni po godu. Ali se bo odločilo za Boga ljubezni in resnice ali za konkretno, oprijemljivo oblast nasilja. Drugo dejanje Pilata se izvrši v začetku fizičnega trpljenja Kristusa: »Tedaj je Pilat vzel Jezusa in ga dal bičati.« (Jn 19,1) Takšna kazen je po rimskem kazenskem pravu spadala k smrtni obsodbi. To ni bilo lahko bičanje, ampak

82 V takem pojmovanju Baraba in Jezusa se poraja misel sinovstva in očetovstva. Eno je biti "Božji sin", drugo pa je biti sin "upornika" oz. "očeta laži" (glej tretji odstavek v točki 4.3).

skrajno okrutno in barbarsko dejanje. »Obsojenca je "več biričev tako dolgo pretepalo, da so se utrudili in je meso prestopnika viselo v krvavih koščkih". Rudolf Pesch pripominja: "To, da mora Simon iz Cirene Jezusu nositi tram križa in da Jezus tako hitro umrje, je gotovo povezano z mučenjem bičanja, pri katerem so drugi prestopniki že umrli."« (Ratzinger 2013, 195) Tretje dejanje Pilata je kronanje Kristusa s trnjevo krono. Vojaki poznajo ozadje obsodbe Jezusa, zato se norčujejo iz njegovega naziva kralja. Ponižanje jih zabava. Izmaličenega Kristusa ogrnejo z znamenji cesarskega veličastva, škrlatnim plaščem. Nadenejo mu krono iz trnja in mu dajo žezlo iz trsa. Pred njim se norčujejo s poklonom in besedami: »Pozdravljen, judovski kralj.« (Jn 19,2; Mr 15,17; Mt 27,28) Zgodovina verstev pozna lik grešnega kozla, na katerega je odloženo vse, kar človeka teži. Vojaki izpolnjujejo to, kar se v teh navadah grešnega kozla ni moglo uresničiti: »Kazen za naš mir je padla nanj, po njegovih ranah smo bili ozdravljeni.« (Iz 53,5) Pilat zasramovanega Jezusa predstavi množici in se zdrzne ob pojavi. Ob izreku besed "ecce homo" (glejte človeka) pričakuje sočutje prič. (194-196)

»"Ecce homo" - besedna zveza ima že sama od sebe globino, ki seže onkraj trenutka. Ko se Pilat zdrzne ob Jezusovi izmučeni pojavi (Jn 19,5), spoznamo uresničitev besed: »Kakor so se številni zgražali nad njim, ker je bil njegov obraz tako nečloveško iznakažen in njegova postava ni bila več podobna človeški, tako bo presenetil številne narode ... Ni imel podobe ne lepote, da bi ga hoteli videti, ne zunanosti, da bi si ga želeli.« (Iz 52,14-15; 53,2) V tem smislu Pilat izjavi "ecce homo" (glejte človeka). In res, v naslednjem trenutku Jezus doživi obsodbo: »Ko so ga veliki duhovniki in služabniki videli, so zavpili: "Križaj ga, križaj ga!"« (Jn 19,6) »V Jezusu se pojavi človek nasploh. V njem se pojavi stiska vseh pretepenih in izmučenih. V njegovi stiski se zrcali nečloveškost človeške moči, ki tako potepta nemočnega. V njem se zrcali to, kar imenujemo greh. Pokaže se, kakšen postane človek, če se odvrne od Boga in sam vzame v roke vladanje sveta. Res pa je tudi drugo: Jezusu ni mogoče vzeti njegovega najglobljega dostojanstva. Skriti Bog ostaja v njem navzoč. Tudi pretepen in ponižan človek ostaja Božja podoba. Odkar se je Jezus pustil bičati, so prav ranjeni in udarjeni podoba Boga, ki je hotel trpeti za nas. Tako je Jezus sredi svojega trpljenja podoba upanja: Bog je na strani trpečih.« (196) V svobodnem sprejetju trpljenja se kaže vsemogočnost Boga. Lahko bi jo dokazal s sestopom s križa, ko mu je predlagano: »Stopi s križa, da bomo videli in verovali.« (Mr 15,32) Izziva ni sprejel in s tem dokazal

resnico, po kateri ga sprašuje Pilat (Jn 18,38). Jezusova resnica govori o neskončni Božji ljubezni, ki bi brez križa obvisela v praznem. (Janez Pavel II. 1994 - Prestopiti, 90)

Zadnji odstavek nam priča o bistvu trpljenja Kristusa. "Bog je na strani trpečih", je tako stavek, ki nam lahko odzvanja skozi celotno premišljevanje o trpljenju. To vidimo v podobi trpečega Kristusa, ki je sprejel vse trpljenje nase, da nam lahko pokaže pot k Očetu. V tem smislu zares lahko slišimo njegove besede, ki so odgovor na Pilatovo vprašanje: »Kaj je resnica?« (Jn 18,38) Jezus odgovarja: »Jaz sem pot, resnica in življenje. Nihče ne pride k Očetu drugače kot po meni.« (Jn 14,6) Edino Jezus kaže pot Božjega sinovstva, ki je v prvem dejanju Pilata postavljen nasproti sinovstvu "očeta laži" ("vladarja sveta" oz. satana). Po izvršenem drugem dejanju vidimo začetek Kristusovega fizičnega trpljenja. Prebičajo ga tako močno, da se ob njegovi pojavi zdrzne celo Pilat. V tretjem dejanju Jezusu nadenejo trnjevo krono, ga ogrnejo s škrlatnim plaščem in mu dajo v roke žezlo. Veličina Boga se tako kaže v človeški nemoči. Vojaki ne vedo, da imajo pred seboj vladarja vesoljstva, edinega Božjega Sina.

5.3.2.4 Jezus na križu

Jezusovo križanje je višek njegovega trpljenja. Povzemamo ga po Ratzingerju in se pri tem osredotočamo na besede, ki jih je izrekel Kristus in prisotni ob križu. Tako se bomo približali najbolj pristni podobi njegovega konkretnega trpljenja. Nazadnje bomo opisali še smrt Jezusa.

Sprva navedimo besede, ki jih Kristus izreče med samim postopkom križanja: »Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.« (Lk 23,34) Jezus prosi odpuščanja za tiste, ki so ga pribili na križ in ga utemeljuje z njihovo nevednostjo. Apostol Peter nas opominja o nevednosti v njegovi pridigi v Apostolskih delih. Ljudi, ki se zberejo ob ozdravitvi hromelega v Salomonovem stebrišču, spomni: »Vi ste Svetega in Pravičnega zavrgli in si izprosili pomilostitev ubijalca, začetnika življenja pa ste ubili.« (Apd 3,14-15) Opomin spada k binškoštni pridigi Petra, ki množico gane do srca (Apd 2,37). Obenem jim pove, da so kakor njihovi voditelji ravnali iz nevednosti (Apd 3,17). Isti motiv nevednosti se pojavi pri sv. Pavlu. Pavel prizna, da je bil on sam »prej

bogokletnik, preganjalec in nasilnež«. (1 Tim 1,13) Zatem doda: »Vendar se me je usmilil, ker sem delal v neveri, iz nevednosti.« (1 Tim 1,13) To je za Pavla, ki je bil učenec največjih učiteljev in pravi pismouk, veliko priznanje iz ponižnosti. A prav to priznanje mu je ponudilo možnost spreobrnjenja in odpuščanja. Ob tem se nam pojavlja vprašanje po človeškem znanju nasproti Božjemu. Tu se postavlja nasprotje med človeško in Božjo modrostjo. Ali je naše spoznanje egoistično samopoveličevanje, ali pa je dejansko zmožno človeka preoblikovati, da bo dojemljiv za Boga? Ob takšnih vzporednicah se lahko človek vedno znova vprašuje po svojih temeljih. Nevednost zmanjšuje krivdo, a hkrati ni izgovor. Nevednost je hkrati stagniranje, ki vedno znova zavrača iskanje resnice. Kristus pa prav nevednost uporabi kot povod odpuščanja. (Ratzinger 2013, 204-206) Človek je majhen, a je dolžan iskati resnico. Kristus vedno znova kaže na Božjo logiko, ki ne vpije po maščevanju in jezi, ampak usmiljenju in ljubezni. To je način delovanja, ki vodi v življenje.

V nadaljevanju preiščujemo o zasmehovanju Jezusa na križu, pri katerem najdemo po pripovedovanju evangelistov tri skupine zasmehovalcev. Prvi so pripadniki "starega templja", ki mu očitajo: »No, ti, ki podiraš tempelj in ga v treh dneh postaviš, stopi s križa in se tako reši.« (Mr 15,29) Ti se ne zavedajo, da se besede o porušenju templja pravzaprav ravnokar izvršujejo. S smrtjo Jezusa se notranje zagrinjalo v templju pretrga na dvoje. To zagrinjalo je ločevalo najsvetejše od ljudi. Le veliki duhovnik ga je smel videti enkrat letno in izgovoriti sveto ime. Pomen je prvič v tem, da je na mesto podob in spominov stopil križani Kristus v lastni krvi in mesu. Drugič pomeni pretrganje zagrinjala to, da je sedaj vstop do Boga prost. Vsak lahko stopi pred Boga, in sicer po Jezusu Kristusu, ki je slehernemu človeku odprl to pot. On je trta, ki raste proti Bogu, mi pa smo mladike, ki uspevamo na njem. Druga skupina zasmehovalcev so bili člani velikega zbora. Matej omenja duhovnike, pismouke in starešine. Ti se v posmehu nanašajo na Knjigo modrosti, ki govori o pravičnem, ki je v napoto zlobnemu življenju. Zasmehovani se imenuje Božji Sin, ki je izroččen trpljenju (Mdr 2,10-20). »Izraelov kralj je, naj stopi zdaj s križa in bomo verovali vanj. Zaupal je v Boga, naj ga zdaj reši, če ga hoče, saj je rekel: "Božji Sin sem."« (Mt 27, 42-43; Mdr 2,18) Člani velikega zbora resnično izpovedujejo prerokbo Knjige modrosti, ki se je uresničila, a pri tem ostajajo slepi. Tretja skupina zasmehovalcev sta dva sokrižana ob Jezusu. Matej in Marko ta razbojnika označita z besedo "lēstēs" (razbojnik). Z isto besedo Janez označi Baraba (Mt

27,38; Mr 15,27; Jn 18,40), ki je bil, kot smo že povedali, vodja uporniškega gibanja. Razbojnika torej pomeni upornika rimski oblasti, kakor so Rimljani označili tovrstne zločince. Skupaj s Kristusom sta obdolžena istega zločina, ki je upor zoper rimsko oblast. Pilat se ob izreku kazni križanja dobro zaveda, da Jezus ni tovrstni nasilni upornik zoper oblast. Zaradi tega na poseben način izrazi "zločin" Jezusa z napisom: »Jezus Nazarečan, judovski kralj.« (Jn 19,19) Jezus sam se poprej izmika nazivu Mesija ali kralja, ker bi bil lahko napačno razumljen. Venomer ga že ob izreku postavi ob bok trpljenja (Mr 8,27-31). Na križu pa je napis "kralj" viden vsem ljudem javno. Tu je lahko, saj je križ resnično prestol Jezusa Kristusa, Božjega Sina, s katerim zbira ljudstva in jih vodi k Bogu Očetu. Eden od razbojnikov to skrivnost uvidi. Ve, da je bil Jezus nenasilen. Na križu ob njem ga preleti spoznanje o resničnosti Kristusa kralja. Vero izpove z besedami: »Jezus, spomni se me, ko prideš v svoje kraljestvo.« (Lk 23,42) Jezus se je dobro zavedal, da je človeka privedel nazaj v raj, iz katerega je ta z grehom Adama padel. Vedel je, da bo v neposrednem občestvu z Očetom, zato presega prošnjo sokrižanega in mu obljubi raj že za "danes". Sokrižani razbojnik tako postane podoba upanja za slehernega človeka. (206-210) Vsak ima res možnost vstopa v Božje kraljestvo, če se spreobrne. Poročilo o Jezusu in sokrižanem ima močno vsebino. Kaže nam neomajno ljubezen in odpuščanje Boga. V vseh treh skupinah zasmehovalcev lahko najdemo skupni element. Ta element je skušnjava hudiča, ki se v skupinah zasmehovalcev trikrat ponovi: »Če si Božji Sin ... stopi zdaj s križa.« (Mt 4,3.6; Mt 27,42.44; Mr 15,29) Če je že ne ponudi sam, jo položi na jezik njim, ki so Jezusa zasmehovali. Hudič razpleta svojo skušnjavo od trenutka v puščavi do trenutka križanja Kristusa. Na križu vidimo, da hudič v puščavi ni dokončno odnehal. A prav tako ni odnehal Jezus Kristus. Hudič je premagan in utišán za vedno, ko Križani izroči duha (Mt 27,50).

Premislimo zdaj še Jezusov klic zapuščenosti, ki ga je na veliki petek izrekel na križu. O tem vzkliku nam poročata Matej in Marko: »Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?« (Mt 27,46; Mr 15,34). Ob tem razmišljamo, kako je lahko Božji Sin zapuščen od Boga. Najprej moramo reči, da so si tisti, ki so slišali Jezusa zaklicati, zmotno mislili, da kliče Elija. Klic je namreč uvodni del psalma 22, ki je veliki psalm trpečega Izraela. S tem Jezus nase sprejema stisko Izraela in vseh trpečih ljudi sveta, ki se čutijo od Boga zapuščeni. Jezus kot naš namestnik prevzema nase naše grehe in prav tako pred

Boga nosi naše krike trpljenja. Psalm zaobsega celotni lok pasijona: Poniževanje, zasmeh in zmajevanje glav, bolečino, žejo, prebodene roke in žrebanje za oblačila. A hkrati že govori o vstajenju v nastajanju »velike skupnosti« (Ps 22,25) in nasičenju ubogih. Jezusovo trpljenje je tako še večje. Ne izraža namreč samo individualnega trpljenja, ampak trpljenje v solidarnosti in sočutju z nami. (210-212)

Razmislimo dogajanje, v katerem je Jezusu ponujena opojna pijača. V začetnem delu križanja so Jezusu ponudili omamno pijačo za omilitev bolečin. Jezus jo zavrne (Mr 15,23). S tem pokaže, da je njegovo prestajanje trpljenja zavestno. Sprejel ga je nase in ga noče odložiti. Po hudih naporih bičanja, nošenja križa in križanja samega Jezus na križu zavpije: »Žejen sem.« (Jn 19,28) Ta klic se ponovno povezuje s starozaveznimi izreki. Ponudili so mu kislega vina, kakor je bila takrat navada. Uporabljali so ga ubogi za gašenje žeje. Tej pijači se je reklo tudi kis. Vojaki so jo imeli navado dajati križanim. V tem reku pa zaznamo tudi Ps 69, ki pravi: »Za mojo žejo so me napajali s kisom.« (Ps 69,22) Jezus je pravični, ki trpi. V njem najde smisel trpljenje Izraela in očakov, ki je tolikokrat omenjeno pri prerokih in psalmih. Hkrati pa se spomnimo tudi na Izaija, ki govori o vinski trti (Iz 5). Bog je tožil nad Izraelom, ker je zasadil vinograd na rodovitnem griču in dobro poskrbel zanj. »Upal je, da bo dajal grozdje, pa je dal viničje.« (Iz 5,2) Viničje so kisle, neokusne jagode. To je sad človeka, ki je zazrt sam vase. Uresničitev Božje tožbe nad Izraelom lahko vidimo v izreku Jezusa na križu. Kristusom smo dali svoje kisle jagode, kis človeštva. On pa ga je spil in prevzel nase. (214-215)

Osvetlimo besede, ki jih je Jezus s križa izrekel materi Mariji in ljubljenu učencu: »Žena, glej, tvoj sin!" Potem je rekel učencu: "Glej, tvoja mati!" In od tiste ure jo je učenec vzel k sebi.« (Jn 19,26-27) Ta izrek je najprej čisto človeški odziv Jezusa, ki ni želel, da njegova mati ostane sama. Dodeli ji sina namesto sebe, ki jo bo varoval. Drug za drugega bosta poskrbela. Evangelist Janez gre pogosto preko dogajanja samega, kar je razvidno tudi v zgornjih besedah Jezusa. Nagovorljiva je že beseda "žena". Jezus je tako nagovoril Marijo tudi v Kani ob prvem čudežu. Dogodka sta s to besedo medsebojno povezana. Razmišljanje o tej povezavi nas ponovno vrne k dobrem vinu, ki nam ga Jezus podari namesto kisa, ki ga daje človek. Dokončna svatba je torej v Kristusovem vinu za Cerkev. Že Adamu Bog dodeli "ženo". Novi Adam je torej sedaj Kristus, ki izvorni greh vzame nase in tako obrne dejanje Adama, ki je vodilo stran od

Boga, nazaj k njemu. Marija pa je žena, ki obsega ves Izrael in sedaj še več, vso Cerkev. Marija je sprejela preganjanja in bolečino, da je lahko uresničila Božjo voljo. Naloga Cerkve je torej ta, da izhaja iz Kristusovega križa in oznanilo o njem podaja vsem narodom in generacijam (Mt 28,19). »Cerkev mora venomer Kristusa rojevati v bolečinah (Raz 12,1-6). Drugo zrelostno stopnjo iste misli najdemo v pismu Efežanom, ki na Kristusa in na Cerkev nanaša besedo o možu, ki zapusti očeta in mater in z ženo postane eno meso (Ef 5,31). Prvotna Cerkev je – v skladu s svetopisemskim mišljenjem – na osnovi vzorca o "korporativni osebnosti" brez težav storila dvoje. Po eni strani je v ženi čisto osebno prepoznala Marijo. Po drugi strani pa je nadčasovno v njej videla Cerkev, nevesto in mater, v kateri se Marijina skrivnost podaljšuje v zgodovino.« (217-218) Učenec pa ostaja zgled ostalim. Je namreč v ljubečem občestvu z Gospodom, ki mu zaupa ženo: Marijo – Cerkev. (216-218)

V končnem dogodku Kristusovega trpljenja, torej smrti, omenimo najbolj ključno. Po Luku Kristus reče: »Oče, v tvoje roke izročam svojega duha.« (Lk 23,46; Ps 31,6) Po Janezu pa: »Dopolnjeno je!« (Jn 19,39) Beseda "tetélestai" (dopolnitev) kaže na dogodek umivanja nog. Evangelist na začetku te pripovedi pravi, da je Jezus svoje ljubil "do konca" ("telos"). Dopolnitev ljubezni je za Jezusa dopolnjena v trenutku smrti. Vse njegovo življenje se je steklo v ta izdih, ki v očeh ljudi oživi z njegovim vstajenjem. Drugi pomen te besede ("teleioin") najdemo v Heb 5,9, ki govori o Jezusovi molitvi na Oljski gori. V postavi ta beseda pomeni posvetitev v duhovniško dostojanstvo, torej v popolno izročnost Bogu. Jezus v tem smislu popolnoma izroči Bogu sebe in svet. Jezus se je daroval iz ljubezni. Popolno darovanjsko ljubezen lahko jasneje predstavimo preko podobe Kristusovih nestrutih kosti in prebodene strani. Rimljani so križane pustili v zastrahovanje drugih še nekaj časa viseti. Ker pa je judovsko pravo velelo, da jih je treba še isti dan sneti (5 Mz 21,22), so trpečima ob Jezusu strli kosti. Jezus pa je bil tedaj že mrtev, zato so ga le prebodli. »Tako sta pritekli kri in voda.« (Jn 19,34) Tu najdemo dve povezavi. Prva povezava je ta, da so v času, ko je Jezus umrl na križu, klali velikonočna jagnjeta. Za ta jagnjeta vela predpis, da se jim ne sme streti kosti. V tem smislu je bil Kristus resnično Jagnje Božje, ki je bilo darovano za nas.⁸³ Druga povezava govori je glede krvi in vode. »Jezus Kristus je tisti, ki je prišel z vodo in s krvjo, ne le z vodo, ampak z vodo in s krvjo.« (1 Jn 5,6) Citat je pomenljiv za tiste, ki

83 Kakor v Iz 53,7.

sprejemajo Kristusove nauke, ne pa tudi njegovega trpljenja. Pomemben je v tem smislu le Jezusov krst, križ pa ne. Temu nasproti pričuje Janez s svojo trditvijo o vodi in krvi. V tem najdemo izvir pomena daritve, ljubezni in zakramentov v celoti. Stotnik pod križem izjavi: »Resnično, ta človek je bil Božji Sin.« (Mr 15,39) Pod križem se rodi Cerkev, ki združuje tako verne kot neverne. V trpljenju smo si enotni. V Jezusu Kristusu vsi vidimo trpljenje iz ljubezni. Tako nas zbira. Celotni svet je glede na prvi padeč ponovno usmerjen v Boga. (218-221)

Sklenemo lahko, da je človek pred Bogom majhen in neveden. Lažen občutek moči in posledično zasmehovanje bližnjega je v človeku zasidrano globoko. Človek je zaradi nevednosti in delovanja vstran od ljubezni zmožen obrekovati celo Božjega Sina. Bog človeka pozna, zato se ga usmili. Človek pa je dolžan iskati resnico, katere pot mu kaže Kristus. Prestol Jezusa kralja je križ, pod katerim nas zbira in nam kaže pot ljubezni. Jezus nosi breme nas vseh in s tem človeški krik bolečine nosi pred Boga. Breme Jezusa je v tem smislu za navadnega človeka neznosno. Jezus, Božji Sin, je nujen za odrešenje. Kristus je prevzel naše grehe in trpel za nas. Pokazal je sočutje v trpljenju in pot skozenj. V tem vidimo resničen pomen besed »žejen sem« (Jn 19,28). Za nas izpije kis, ki smo ga obrodili, da bi nam lahko dal dobro vino. Tudi Marija ima vlogo pri sprejemanju trpljenja. Po besedah Kristusa na križu je resnično Mati Cerkve. Marija je prva vodnica Cerkve, saj mora ta sprejeti Božjo voljo in "rojevati" Kristusovo oznanilo križa in vstajenja v svet tako, kakor je Marija rodila Kristusa samega. Sleherni, ki zaupa "ženi" Mariji, je tako včlenjen v občestvo ljubezni z Bogom. Kristus je s smrtjo na križu dopolnil svoje poslanstvo na zemlji in se tako iz ljubezni v celoti izročil Očetu. V njegovi daritvi ga prepoznamo kot resnično Božje Jagnje, ki je bilo darovano kot odkupitev za naše grehe. Ob tem razmišljanju nam postane jasno, da trpljenja ne moremo ločevati od ljubezni. Pri Jezusu je to dvoje tesno povezano. Ko Jezus trpi, trpi iz ljubezni do Očeta in ljudi. Kam torej umeščati trpljenje? V križ Jezusa Kristusa, v njegovo brezmejno ljubezen do Boga in človeka.

5.3.2.5 Marijina vloga pri trpljenju

Ob strani Kristusa na poseben način vedno stoji njegova mati. Ona z vsem svojim življenjem pričuje za evangelij o trpljenju. Marijina težka pot za skrb Jezusa izraža ne le iz njene neskončne vere in zaupanja v Boga, temveč prispeva k odrešenju vseh. S temi besedami sv. Janez Pavel II. daje v okrožnici *SD* Mariji posebno mesto v zgodbi trpljenja (*SD* 25-26).

Marijino trpljenje se ne začne šele pod križem njenega Sina Jezusa. Vse od skrivnostnega pogovora z angelom sledi "poklicu", ki ga je prejela. Na edinstven način tako sodeluje pri Kristusovem poslanstvu. Že starček Simeon ji je namreč napovedal, da bo njeno srce prebodel oster meč. Dalje se njeno trpljenje izraža v begu v Egipt, ki ga povzroči Herodov naklep, ki je iz strahu pred "oblastjo" Jezusa dal pomoriti "novorojence". Po vseh dogodkih Jezusovega otroštva trpljenje njegove matere doseže vrhunec na gori Kalvariji. Marijino spremljanje Sina na Kalvarijo in njena navzočnost pod križem skupaj z ljubljnim učencem je bila »edinstvena soudeležba pri Sinovi odrešenjski smrti«. Besede, ki jih je prejela iz Jezusovih ust, so praktično besede evangelija, ki naj bi jih oznanila celotni skupnosti verujočih. »V tem, da je bila Marija s svojo navzočnostjo priča trpljenja svojega Sina in bila pri tem s svojim (sočutjem) sotrppljenjem soudeležena, je dala prav poseben prispevek k evangeliju o trpljenju ... Dejansko ima Marija posebno pravico reči o sebi, da na svojem telesu – kakor že v svojem srcu – "dopolnjuje, kar nedostaja Kristusovim bridkostim" ... Božji Odrešenik hoče doseči dušo vsakega trpečega tudi prek srca svoje najsvetejše Matere, ki je bila od vseh prva in najpopolneje odrešena. Kot nekako nadaljevanje tistega materinstva, ki mu je po Svetem Duhu podarilo človeško življenje, je Kristus ob svojem umiranju podelil Devici Mariji novo materinstvo – duhovno in vseobsegajoče – glede vseh ljudi, da bi vsak človek v svojem romarstvu vere skupaj z Marijo ostal zelo telesno zedinjen s Kristusom prav tja do križa in da bi sleherno trpljenje, prenovljeno z močjo tega križa, iz človekove slabosti postalo božja moč.« (*SD* 25.26)

Papež se s prošnjo Cerkve obrača k Mariji z naslednjimi besedami molitvenega bogoslužja: »Premila Mati Zveličarjeva, odprta vrata nebeška in morska zvezda, pomagaj ljudstvu, ki je padlo, pa želi vstati. Ti si rodila svojega Stvarnika ob strmenju

vsega stvarstva!« (RM 1987, 51) Izražene besede govorijo o strmenju vere, ki je prisotno v skrivnosti Marijinega božjega materinstva. Ko papež razmišlja o skrivnosti učlovečenja preko Marije, izraža čudovitost Božjega delovanja, ki se je tako globoko razodelo človeku. Bog je namreč z učlovečenjem premagal vso razdaljo med seboj in svetom. Njegova Beseda se je učlovečila po "nazareški Devici". »Če je od vekomaj hotel poklicati človeka, da bi bil deležen Božje narave (prim. 2 Pt 1,4), tedaj moremo reči, da je pobožanstvenje človeka vnaprej določil v skladu z njegovimi zgodovinskimi danostmi, tako da je Bog tudi po človekovem grehu pripravljen za visoko ceno obnoviti večni načrt večne ljubezni, obnoviti ga z "učlovečenjem" svojega Sina, ki je enega bistva z Očetom. Celotno stvarstvo in bolje neposredno človek ne more ostati neprizadet od strmenja nad tem darom, ki ga je postal deležen v Svetem Duhu: "Bog je namreč svet tako ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina" (Jn 3,16). V središču te skrivnosti, v živem strmenju vere stoji Marija. Premila Mati Zveličarjeva, ona je to prva izkusila: "Ti si rodila svojega Stvarnika ob strmenju vsega stvarstva!"« (RM 1987, 51) Prav Mariji gre torej klic človeštva: »Pomagaj svojemu ljudstvu, ki je padlo, pa želi vstati!« (RM 1987, 52) V temu klicu je izražen "veliki preobrat", ki je posledica učlovečenja Kristusa. Preobrat prizadeva celotno zgodovino od prvih poglavij prve Mojzesove knjige pa vse do poslednjih časov, katerih konca Jezus ni razodel (Mt 25,13). Preobrat učlovečenja je za človeka središče "razpotja" med padcem in dvignjenem. Ta temeljni in izvirni preobrat med padcem in vstajenjem venomer spremlja človekovo pot in ga usmerja iz smrti v življenje. Pred človekom je torej nenehni izziv, naj se drži poti, kjer ni padca, ampak je vstajenje. Za padce človeka je torej v velikem preobratu učlovečenja nenehni klic spreobrnjenja, po katerem kliče križ. »Cerkev vidi ... sveto božjo Mater v Kristusovi odrešenjski skrivnosti; vidi jo globoko ukoreninjeno v zgodovino človeštva, v človekovo večno poklicanost v skladu z načrtom, ki ga je Bog v svoji previdnosti od vekomaj določil za človeka; vidi jo materinsko navzočo in udeleženo v mnogoterih in zapletenih vprašanjih, ki danes spremljajo življenje posameznikov, družin in narodov; vidi jo, kako pomaga krščanskemu ljudstvu v neprestanem boju med dobrim in zlim, da "bi ne padlo", ali če bi padlo, da "bi vstalo".« (RM 1987, 52)

Marija ima pomembno vlogo pri razumevanju Cerkve in trpljenja. Sv. Janez Pavel II. je dal Mariji velik pomen. Papež njeno vdanost omenja v svojih osebnih razmišljanjih (2015, 136-137). Kakor je Marija ob križu Kristusa spremljala njegovo

pot, tako spremlja tudi nas na poti "križa" proti Bogu. Papež namreč pravi, da se je potrebno pred križi današnjega človeka ustaviti prav z Marijo, ki je stala pod križem svojega Sina (SD 31). Za nas je to temeljno sporočilo prisotnosti Marije ob križu Jezusa.

6. SAD SPREJEMANJA TRPLJENJA

V zadnjem poglavju bomo izhajali iz zaključka okrožnice *SD* in s tem pokazali na "sad včlenjenja človekovega trpljenja v Kristusov križ" (sad sprejemanja trpljenja).⁸⁴ Obravnavali bomo tudi eshatološke razsežnosti, kakor jih dojema papež. Te so namreč zaključek poti, ki je odvisen od hoje človeka na zemlji. Zaključna misel bo povezana z upanjem in spodbudo, kakor jo v svojih govorih nemalokrat navede apostol upanja sv. Janez Pavel II.

6.1 Usmiljeni Samarijan

Predstavili smo vsebino Kristusovega sprejemanja križa, ki izraža njegovo ljubezen do človeka. Včlenjenost človeškega križa v Kristusov križ pomeni hkrati deležnost pri ljubezni, ki jo je Jezus izkazal človeku pri samodarovanju. Sad križa je torej ljubezen in delo usmiljenja do bližnjega. Podrobneje si pogledjmo to zadnjo stopnjo, ki je sad sprejemanja trpljenja. Odličen primer dela usmiljenja je prilika o usmiljenem Samarijanu.

Zgodba usmiljenega Samarijana je jasno povezana z evangelijem trpljenja. Jezus je v priliki odgovoril na vprašanje: »Kdo je moj bližnji?« (Lk 10,29) Zgodba govori o nekem človeku, ki je šel iz Jeruzalema v Jeriho. Na poti je naletel na razbojnike, ki so ga hudo pretepli, slekli, oropali in ob cesti pustili napol mrtvega. Mimo njega so šli trije popotniki. Šele tretji, mož iz Samarije, je pretepenemu pomagal. Ta je bil nesrečnežu "bližnji". Izraz "bližnji" namreč v tej zgodbi označuje tistega, ki je izpolnil zapoved do bližnjega (čeprav neznanca). Pred Samarijanom sta nesrečnega človeka namreč "videla" duhovnik in levit, a sta šla mimo. Drugačen odziv je imel Samarijan: »Ko ga je zagledal, se mu je zasmilil. Stopil je k njemu, zlil olja in vina na njegove rane in jih obvezal. Posadil ga je na svoje živinče, ga peljal v gostišče in poskrbel zanj.« (Lk 10,33-34) Gostilničarju je usmiljeni mož pred odhodom celo vnaprej dal predvideni

⁸⁴ Misel o povezavi trpljenja in usmiljenja iz okrožnice *Dives in misericordia* (Okrožnica o Božjem usmiljenju) bomo včlenili v tekst okrožnice *SD*.

denar za oskrbo in mu zagotovil več denarja v primeru, da bi trpeči potreboval daljše okrevanje.

Prilika sodi k evangeliju o trpljenju. Priča namreč o tem, kakšen naj bi bil naš odnos do trpečega bližnjega. »Ni nam dovoljeno neprizadeto "iti naprej". Usmiljeni Samarijan je vsak človek, ki se ustavi ob trpljenju bližnjega, pa naj bo kakršnokoli.« (SD 28) Tak postanek ne pomeni radovednosti, ampak izpriča pripravljenost nuditi pomoč. »To je kakor neka notranja razpoložljivost srca, ki se odpre in ima tudi svoj čustveni izraz.« (SD 28) Človek mora "sočustvovati" ob nesreči bližnjega. To nam kaže zgodba usmiljenega Samarijana. Kristus dobro pozna človekovo notranjost in ve, kaj s sočustvovanjem poudarja. V sebi moramo torej gojiti čut za trpečega bližnjega. »Včasih ostane to sočutje, to sotrpjenje edini in najpomembnejši izraz naše ljubezni do trpečega človeka in solidarnost z njim.« (SD 28) Usmiljeni Samarijan pa ne ostane pri tem sočutju. Občutek za trpečega bližnjega v njem spodbudi aktivnost, delovanje. Usmiljeni Samarijan je prizadetemu nudil konkretno in učinkovito pomoč. Kdor nudi tako pomoč trpečemu, se je približal usmiljenju v pravem pomenu besede. V to prinašanje pomoči človek zastavi sam sebe, svoj lastni jaz, ko ga odpira drugemu. Tu se srečamo s središčem krščanskega nauka o človeku: »Človek "more v polnosti najti sam sebe samo z odkritosrčno daritvijo samega sebe".« (SD 28) Usmiljeni Samarijan je končno človek, ki je sposoben te daritve iz ljubezni do sočloveka.

Na podlagi evangelija trpljenja lahko rečemo, da ima trpljenje vlogo tudi v tem, da spodbuja k vsakovrstnim dejanjem ljubezni do bližnjega trpečega. Svet človeškega trpljenja namreč zahteva svet nesebične ljubezni, po kateri venomer kliče. To ljubezen, ki jo je človek nekoč v vrtu zapravil, tedaj dolguje trpljenju. Prilika sama je globoko krščanska, a seže hkrati v samo globino človeškega bitja na splošno. Vsak človek bi se moral ustaviti ob trpljenju bližnjega in ne bi smel "iti mimo". Mimo namreč vodi pot greha, pot navzdol. Trpljenje kliče usmiljeno ljubezen, v kateri se človek za sočloveka daruje. Papež kot konkreten primer poklica usmiljenega Samarijana poudarja poklic zdravnika in bolniških sester, ki zdravijo trpeče. Ob tem opominja, da moramo glede na evangeljsko vsebino pri tem dati prednost poklicanosti pred poklicem. Zdravstvene ustanove, kot so bolnišnice, zdravstveni domovi in podobne ustanove, so se v sodobnem svetu zelo razvile. To kaže na dejstvo, da je tudi sodobni človek pozoren na trpljenje, ki ga želi razumeti in celo zaustaviti. Papež daje priznanje tovrstnemu razvoju, ki pomaga

blažiti trpljenje na način, kot je to storil usmiljeni Samarijan. Prilika o usmiljenem Samarijanu je na ta način postala sestavni del sodobne kulture in človeške civilizacije. Papež torej jasno spodbuja konkretizacijo zgodbe v vsakdanje življenje sodobnega človeka. Z zavestjo o darovanjski ljubezni namreč rastejo v svetu vrednote, za katere bi si moral prizadevati. Vsak človek bi si tako prizadeval za včlenjenost v poklicanost del usmiljenja do bližnjega, bodisi preko institucij bodisi preko osebnega življenja na splošno. Trpljenje je mogoče razumeti iz mnogih zornih kotov, saj se namreč pojavlja v različnih oblikah. Vsa področja "samaritanske" dejavnosti, ki obstajajo v Cerkvi in družbi, je zato težko zaobseči. »Vrednote človeške solidarnosti in krščanske ljubezni do bližnjega oblikujejo podobo socialnega življenja in medčloveških odnosov in se na tem področju s poudarkom obračajo zoper razne oblike sovraštva, nasilja, krutosti, zaničevanja človeka ali tudi gole neobčutljivosti in brezbržnosti v odnosu do bližnjega in njegovega trpljenja.« (SD 29) Tovrstna ljubezen mora biti tudi jedro vzgoje v družinah in šolah. Samo na podlagi sočutja do trpljenja bližnjega, za katerega je Samarijan postal simbol, lahko družba napreduje in raste. Še posebej to velja za Cerkev. »Človek se mora osebno čutiti poklicanega, da na področju trpljenja izpričuje ljubezen ... nobena ustanova ne more sama po sebi nadomestiti človeškega srca, človeškega sočutja, človeške ljubezni, človeške pobude, ko gre za srečanje s trpljenjem drugega.« (SD 29)

Prilika o usmiljenem Samarijanu končno dokazuje, da se »Kristusovo razodetje o odrešitveno-zveličavnem pomenu trpljenja nikakor ne da enačiti s pasivnostjo. Popolnoma nasprotno! Evangelij je zanikanje pasivnosti v odnosu do trpljenja.« (SD 30) Kristus je namreč dejaven predvsem na področju trpljenja. V tem delovanju uresničuje svoj mesijanski načrt poslanstva, ki ga izreče z besedami preroka Izaija: »Duh Gospoda Boga je nad menoj, ker me je Gospod mazilil. Poslal me je, da oznam blagovest ubogim, da povežem strte v srcu, da okličem jetnikom prostost, zapornikom osvoboditev, da oznam leto Gospodove milosti.« (Iz 61,1-2; Lk 4,18-19) Ta načrt je Jezus izpolnil v preobilju. S celotnim svojim življenjem je razodeval, kako je v svetu navzoča dejavna ljubezen, ki se sklanja k človeku. Njegova dobrota pa se izraža predvsem pred obličjem trpečega. Glede na to, kje se ljubezen v Svetem pismu razodeva, se ji v biblični govorici reče tudi "usmiljenje". Prilika usmiljenega Samarijana

je tako v najgloblji povezanosti z Jezusovim odnosom do trpljenja, ki ga napolnjuje z ljubeznijo. (SD 30; DM 3)

Zadnji poudarek prilike o usmiljenem Samarijanu je povezan z govorom o vesoljni sodbi, kot ga navaja Matej: »Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta! Prejmite v posest kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta! Kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti, tujec sem bil in ste me sprejeli, nag sem bil in ste me oblekli, bolan sem bil in ste me obiskali, v ječi sem bil in ste prišli k meni.« (Mt 25,34-36) Pravični Jezusa vprašajo, kdaj so to storili, on pa odgovori: »Resnično, povem vam: Kar koli ste storili enemu od teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili.« (Mt 25,40) Nasprotno pa odvrne tistim, ki so se trpljenju bližnjega izognili: »Kolikor niste storili enemu od teh najmanjših, tudi meni niste storili.« (Mt 25,45; SD 30) Jezus zaključí: »Ti pojdejo v večno kazen, pravični pa v večno življenje.« (Mt 25,46)⁸⁵

Na podlagi povedanega sklenemo, »kako bistveno pomembno je za vsakega človekovo večno življenje, da se ob trpljenju bližnjega "ustavi", kakor je to storil usmiljeni Samarijan, da ima "usmiljenje" z njim in končno, da mu pomaga. V Kristusovem mesijanskem programu, ki je obenem program za božje kraljestvo, je trpljenje na svetu zato, da prebujá ljubezen, da sproži dela ljubezni do bližnjega in da vso človeško civilizacijo preobrazí v "civilizacijo ljubezni". V tej ljubezni se odrešitjsko-zveličavni smisel trpljenja do dna uresniči in doseže svojo dokončno razsežnost. Kristusove besede o vesoljni sodbi nam dajejo to razumeti z vso preprostostjo in jasnostjo evangelija ... Na dnu vsega in slehernega človeškega trpljenja še enkrat odkrijemo odrešitjsko Kristusovo trpljenje. Kristus govori: "To ste meni storili." On je tisti, ki v vsakomer izkuša ljubezen; on sam je tisti, ki sprejema pomoč, ko je ta izkazana brez izjeme vsakemu trpečemu. On sam je navzoč v tem trpečem; zakaj njegovo zveličavno trpljenje se je enkrat za vselej odprlo vsakemu človeškemu trpljenju. In vsi, ki trpijo, so enkrat za vselej poklicani, da postanejo "deležni Kristusovega trpljenja" (1 Pt 4,13). Tako so bili tudi vsi poklicani k temu, "da dopolnjujejo, kar nedostaja Kristusovemu trpljenju" (Kol 1,24). Kristus je hkrati človeka poučil, da naj s trpljenjem izvršuje dobro (dobra dela) in dela dobro tistemu, ki trpi. Pod tema vidikoma nam je razodel globoki smisel trpljenja.« (SD 30)

85 Slednje misli (Mt 25,46) papež v okrožnici ne navaja, a je pomembna za našo povezavo na naslednje poglavje.

S prilikom o usmiljenem Samarijanu smo zaključili razmislek o delovanju dobrega v trpljenju. Opisali smo tako sprejemanje trpljenja človeka, ki svoje trpljenje včleni v Kristusovo, kot tudi "postanek" ob trpljenju bližnjega, kateremu smo poklicani pomagati.⁸⁶ Smisel trpljenja se tako kaže v tem, da trpljenje daje "prostor" dobremu, to je ljubezni, ki človeka usmeri v večno življenje z Bogom. Sprejemanje trpljenja posameznika mora biti povod za sočutje do trpečega bližnjega. To sočutje pa najde konkretno izpolnitev v delovanju, v darovanju, ki je bistvo ljubezni. Slika sprejemanja trpljenja ima sedaj celotno podobo. Papež zgodbo usmiljenega Samarijana povezuje z vesoljno sodbo, zato tja sledimo njegovi misli tudi mi.

6.2 Sodba poti – nebesa, vice in pekel

Razmislimo sedaj še o končni postaji zemeljskega življenja: smrti. Že sama misel o smrti lahko pri človeku povzroči vprašanje po smislu življenja, ki ga smrt kruto prekine. V tej stiski se rodi duhovno trpljenje človeka. Jasno misel o smrti poda Janez Pavel II. v *Pismu starejšim*. Ko bomo to navedli, se bomo lotili še razmišljanja papeža o posmrtnem življenju. Eshatološke razsežnosti so namreč končna postaja poti življenja, kakor si jo začrta človek v svoji svobodni volji.

Janez Pavel II. v *Pismu starejšim* razmišlja o smrti: »Čeprav smrt lahko razumemo v biološkem pogledu, je ni mogoče doživljati "sproščeno", ker pač nasprotuje najmočnejšemu človekovemu nagonu. Glede tega je koncil izjavil: "Vpričo smrti postane uganka človeškega bivanja najtežja. Človeka mučijo ne le bolečine in napredujoči razkroj telesnih sil, ampak tudi, in to še bolj, strah pred večnim uničenjem." Žalost bi bila neutolažljiva, če bi bila smrt popolno uničenje, konec vsega. Smrt torej prisili človeka, da si postavi temeljna vprašanja o smislu življenja: Kaj je onkraj zidu smrtne sence? Je ona dokončni mejnik življenja, ali pa obstaja kaj, kar jo presega?« (1999, 25-26) Nekateri starozavezni namigi kažejo na to, da je starost podobna stavbi, ki je ob smrti dokončno porušena. (Prd 12,1-7) Ob tem se lahko pojavi misel, da po smrti

⁸⁶ »Prišel je čas za novo "fantazijo ljubezni", ki naj se ne kaže predvsem in samo v tem, da učinkovito oskrbimo pomoč, ampak v zmožnosti, da se ljudem približamo, da postanemo solidarni s tistimi, ki trpijo, tako da dajanja pomoči ne bodo občutili kot ponižujočo miloščino, ampak kot bratovsko soudeleženo.« (Janez Pavel II. 2014, 34)

ni ničesar več. V odgovor papež navaja besede Jezusa o posmrtnem življenju: »Bog pa ni Bog mrtvih, ampak živih.« (Lk 20,38) V pismu Rimljanom sv. Pavel pričuje, da bo Bog, ki lahko oživlja mrtve (Rim 4,17), dal preko Jezusa življenje tudi našim umrljivim telesom (Rim 8,11). Dokončni odgovor nam torej daje Jezus sam: »Jaz sem vstajenje in življenje: kdor vame veruje, bo živel, tudi če umre.« (Jn 11,25) Po krščanskem izročilu torej smrt ni konec, ampak vstop v novo življenje. (25-26)

Ker v nalogi preučujemo sprejemanje trpljenja in ga povezujemo z ljubeznijo in potjo življenja, si zdaj pogledajmo še različne možnosti te končne postaje. Papežu Janezu Pavlu II. v knjigi *Prestopiti prag upanja* Messori zastavi vprašanje o večnem življenju. Povzemimo papežev odgovor.

Papež v odgovoru že takoj na začetku izpostavi sedmo poglavje okrožnice *Lumen gentium*. Ta obravnava eshatološki značaj potujoče Cerkve in združitev zemeljske Cerkve z nebeško. Papež priznava, da se je v pastoralni praksi govor o zvezi med eshatologijo in Cerkvijo na zemlji nekoliko umaknil. Poslednje reči (pekel, vice in nebesa) so namreč v pretekli praksi oznanjevanja bile stalnica. Take pridige so mnoge ljudi spreobrnilo in pripravile do kesanja. Ta slog oznanjevanja pa je zelo osebno, ker namreč postavi človeka pred dejstvo, da bo on sam ob koncu svojega življenja prinesel svoje življenje na Božje sodišče. Takrat bo na površje prišlo vse, kar je človek storil. Tako oznanjevanje je bilo po mnenju papeža na mestu, saj se sklada z razodetjem Svetega pisma. Človek je za svojo svobodo odgovoren. Odgovoren je tako zase kot tudi za druge, saj smo že povedali, da ima tako greh kot ljubezen družbeno vlogo (solidarnost ljubezni in greha). S to odgovornostjo človek stopa pred Boga. Papež meni, da je zavedanje te odgovornosti za današnji čas nujna, saj izraža prvinsko veličino človeka. Brez zavedanja o tej odgovornosti človek ne bi mogel priti do svetosti. II. vatikanski koncil nas spodbuja k svetosti v Cerkvi. Poklicanost je najprej vesoljna, ker zadeva vsakega krščenega kristjana. Nato pa je tudi zelo osebna, ker je povezana z delom in poklicem. Poklicanost k osebni odgovornosti se nanaša na priliko o talentih, ki jih mora sleherni človek plodovito uporabiti. Vemo namreč, da je Jezus grozeč do tistega, ki jih zakoplje (Mt 25,25-30). Pasivnost in "nepremičnost" človeka tako papež

jasno zavrača z besedami iz Matejevega evangelija.⁸⁷ (Janez Pavel II. 1994 - Prestopiti, 191-193)

Papež dalje opominja na »vesoljni klic k svetosti v Cerkvii«. (193) Individualna eshatologija je sicer pomembna, a pri tem ne smemo zanemariti perspektive eshatologije Cerkve in sveta, ki jo predlaga koncil. Sedmo poglavje *Lumen gentium* namreč govori prav o tem eshatološkem značaju potujoče Cerkve: »Cerkev, v katero smo v Kristusu Jezusu poklicani vsi in v kateri po božji milosti dosežemo svetost, bo dosegla dovršitev šele v nebeški slavi, ko bo prišel čas prenovitve vsega (Apd 3,21).« (193) S človeškim rodom v Kristusu bo tedaj prenovljen ves svet. Kristus je namreč ob svojem vstajenju vse pritegnil k sebi (Jn 12,32; Rim 6,9). Poslal je Duha, po katerem je Cerkev, to je občestvo združenih s Kristusom, naredil za "vesoljni zakrament odrešenja".⁸⁸ Tako bo Cerkev vzdihovala s svetom "porodne bolečine" (vpetost v "svet" in trpljenje), dokler ne pridejo nova nebesa in nova zemlja. Prenovitev v Duhu pa se je že začela. Ko dovršujemo odrešenjsko delo, ki ga je Oče na svetu začel, delamo za svoje zveličanje (Flp 2,12). Poslednji časi so torej že prišli nad nas (1 Kor 10,11). Papež s temi besedami jasno poudarja dejavnost, ki je potrebna pri vsakem posamezniku že v tem trenutku. Poslednji časi so namreč posledica življenja in ne neka daljna prihodnost. Ta pogled na eshatologijo je bil v zgodovini premalo prisoten. Pri njem gre za izvorno svetopisemsko videnje. (193-194)

Papež v nadaljevanju poudarja, da je eshatologija najprej antropološka in se torej dotika človeka. Luč Nove zaveze, ki eshatologijo usmerja v Kristusa in Svetega Duha, pa na neki način poudarja združitev kozmosa v Bogu. To nas ne sme zavesti, da bi izgubili pogled na možnost pogube. Luč Nove zaveze namreč nakazuje smer, ki jo mora človek iskati. To ne pomeni, da je možnost pogube izbrisana. Papež poudarja, da je človek po vseh grozodejstvih in "peklu" dvajsetega stoletja izgubil občutek za možnost pogubljenja. Nekako se je izgubil v tej kozmični razsežnosti eshatologije. Pridigarji, kateheti, vzgojitelji in sploh človek so se izgubili tedaj, ko si ne upajo »groziti s peklom«. Človek danes je premalo občutljiv za poslednje reči. Eshatologija mu je postala tuja. Tuja mu je postala vera v Boga in njegovo brezmejno Pravičnost, ki bo na

87 Spomnimo se na tretje poglavje, kjer smo govorili o stagniranju. Če se človek zapre vase, obstane na razpotju pred dvema potema in tako zavzame držo otopelosti in pasivnosti. Tako drži papež zavrača.

88 Kako do tega pride, smo opisali preko deležnosti v Kristusovem križu. Kdor namreč iz ljubezni z njim "umre", tudi z njim "vstane". Kdor življenje izgubi, ga najde. Kdor se popolnoma žrtvuje za izpolnitev Božje volje in odrešenjskega delovanja, tudi s Kristusom vstopi v "raj".

koncu razločila med dobrim in zlom človeških dejanj. Ne gre dvomiti, da bo dobro plačano in zlo kaznovano. Papež svari pred zaslepljenostjo in poudari, da je »ljudem določeno enkrat umreti, nato pa pride sodba« (Heb 9,27). Pristna ostaja trditev, da je Bog pravičen sodnik, ki dobro plačuje in hudo kaznuje. To je Bog Abrahama, Izaka, Mojzesa in tudi Kristusa, ki je njegov Sin. Isti Bog pa je predvsem Ljubezen. »Ne samo usmiljenje, temveč ljubezen.« (196) To odzvanja v vsej misli Janeza Pavla II. Ta Ljubezen ni le oče izgubljenega sina, temveč Oče, ki da svojega Sina, da se človek ne bi pogubil, temveč imel večno življenje (Jn 3,16). Eshatologija se je torej že začela s Kristusovim prihodom. Na človeku ostaja, če se v odrešenjskem delovanju želi Kristusu pridružiti. S tem je seveda povezano tudi sprejemanje trpljenja, križa. Bog želi zveličanje vseh (1 Tim 2,4). Vprašati se je potrebno, ali lahko isti Bog, ki je svet tako ljubil, da je dal svojega Sina, sploh lahko človeka zavrne. Treba se je vprašati, če je v tem smislu človek sploh lahko preklet. »Problem pekla je vedno vznemirjal velike mislece Cerkve od Origena na začetku do Mihaila Bulgakova in Hansa Ursa von Balthasarja v naših časih.« (197) Stari koncili so zavrnili teorijo o "končni apokastazi" (končnem odpadu), po kateri naj bi se svet prenovil in bi bila rešena vsaka ustvarjenina. Ta teorija namreč posredno odpravlja pekel. A problem je ostal. »Ali Bog, ki je tako ljubil človeka, lahko dopusti, da ga ta tako zavrača, da mora biti obsojen na večne muke?« Kristus na vprašanje v evangeliju po Mateju odgovori enopomensko. Govori o tistih, ki bodo prejeli večno kazen (Mt 25,46). Kateri pa so to, se Cerkev nikoli ni izrekla. In prav je tako. Končna sodba ostaja samo Božji svetosti. K temu moramo dodati še to, da se možnost pekla zdi edina primerna rešitev za mnoga grozodejstva, ki jih je človek zmožen zagrešiti in v njih do konca vztrajati. Bog, ki je ljubezen, je tudi dokončna pravica. V tej misli leži uteha za našo moralno vest. (195-198)

Nazadnje se papež izreka še o pojmu "očiščujočega ognja", ki ga pozna Sveto pismo. Vzhodna Cerkev ga je zaradi včlenjenosti v Sveto pismo sprejela, katoliški nauk o vicah pa ga ni prevzel. Papež prepričljiv argument o vicah najde predvsem v »mističnih delih svetega Janeza od Križa«. Ta govori o "živem plamenu ljubezni", ki je predvsem "očiščujoči plamen". Opis mističnih noči iz lastnih izkušenj Janeza od Križa po mnenju papeža ustreza vicam. »Bog pošlje človeka skozi take notranje vice vse njegove čutne in duhovne narave ter ga dvigne v združitev s seboj. Nismo na navadnem sodišču. Stojimo pred močjo ljubezni same.« (198) Sodi nam torej ljubezen, ki zahteva

očiščenje, preden smo zmožni združitve z Bogom, v katerem dopolnimo svojo poklicanost. Bog tako človeka opominja: »Na koncu svojega življenja boš sojen po ljubezni.« (Janez Pavel II. 2015, 297)

V celotnem razmišljanju o poslednjih rečeh se papež jasno izreka o peklu, vicah in nebesih. Začetek novega sveta in nove zemlje se je že začel z dogodkom smrti in vstajenja Sina. Človeku pa je Bog dal polno svobodo, da se odloči o svojem sodelovanju. Jasen je opomin, da je pekel realna možnost za konec prehojene življenjske poti. Tako se ne smemo slepiti z naivnostjo, da bomo ob sodbi ne glede na svoje življenjsko delovanje nekako odrešeni. Bog je Ljubezen, a je hkrati pravični Sodnik. Pravici bo zadoščeno. Papež se poleg pogube izreka tudi o vicah, ki so stanje očiščevanja človeka, preden je včlenjen v polno občestvo z Bogom. To človeka navdaja z upanjem. Glede trpljenja in poslednjih reči lahko rečemo naslednje: Zavračanje križa (trpljenja) v smislu egoizma in posledično nezmožnost ljubezni sodi ista Ljubezen, ki je bila zavrnjena. Zavračanje križa torej pomeni zavračanje Ljubezni, po kateri smo sojeni na večer življenja. O tej poti in končni sodbi lahko rečemo najmanj sledeče: »In vsak je bil sojen po svojih delih.« (Raz 20,13) Sprejemanje križa na tem svetu pa v isto Ljubezen vodi. Sprejemanje križa torej vodi v polnost odnosa z Očetom, ki je Ljubezen. V tem stanju ob "smrti" trpljenje preneha: »In obrisal bo vse solze z njihovih oči in smrti ne bo več, pa tudi žalovanja, vpitja in bolečine ne bo več. Kajti prejšnje je minilo.« (Raz 21,4)

6.3 Kristus je vstal

Sklepna misel o sprejemanju trpljenja nas sooči s strahom. Kaj pomeni včlenjenost v trpljenje Kristusa? Za vrednote "sveta" se namreč to zdi norost in nesmisel. Veliko lažje se je vdati poželenju, kot pa požrtvovalni ljubezni. Veliko lažje je hoditi široko pot v izogibanju napora, kot pa ozko za vrednote ljubezni, ki jih oznanja Jezus. V tem pogledu povzemamo zaključne misli Janeza Pavla II. iz knjige *Prestopiti prag upanja*.

Papeževanje Janeza Pavla II. se je začelo z vzklikom »Ne bojte se!« (Janez Pavel II. 1994 - Prestopiti, 225) Papež sam priznava dejstvo, da se ni zavedal daljnosežnosti teh besed. Zaveda se, da so bile bolj navdih Svetega Duha, kot pa njegove lastne besede. Spodbuda je namenjena vsem ljudem sveta. Sporoča jim, naj premagujejo strah v današnjih svetovnih razmerah. Ne smemo se bati tistega, kar smo sami ustvarili in kar postaja vsak dan za nas bolj nevarno. Končno pa se ne smemo bati sebe. Strah je odveč, saj je Bog odrešil človeka. Besede izhajajo iz podlage vedenja o Božji ljubezni do nas (Jn 3,16). Sin, ki ga je Oče dal za nas, je odslej prisoten v naši zgodovini kot Odrešenik. On je tista »luč, ki sveti v temi, a tema je ni sprejela« (Jn 1,5). »Moč Kristusovega križa in Kristusovega vstajenja je večja od slehernega zla, katerega bi se človek mogel ali moral bati.« (225-226)

Klic »ne bojte se« je vstali Kristus podal svojim apostolom (Lk 24,36) in ženam (Mt 28,10). Tega gesla se trdno drži v svojem življenju Marija. Ni se bala v polnosti predati Bogu in njegovi volji. Tudi papež nenehno prepoznava Jezusovo mater kot zgled žrtve. Marija tako sodeluje v Kristusovi zmagi nad trpljenjem in zlom. Papež je imel bližnje srečanje z Marijinim sodelovanjem, ko ga je 13. 5. 1981 zadela atentatorjeva krogla. To se je namreč zgodilo na obletnico prikaza Marije pastirčkom v Fatimi. Marijina tretja skrivnost iz Fatime se navezuje na moža v belem, na katerega bodo streljali. Njene besede se s tem strelom približujejo dopolnitvi. Papež se sprašuje, če ni ravno v tem dogajanju prepoznati ponovni vzklik Jezusa: »Ne bojte se!« Zavedati se moramo, da se naš boj ne bije proti krvi in mesu, temveč svetovnim gospodovalcem te mračnosti. Jezus pa jih je že premagal. Okrepiti moramo zavest o tem, da obstaja nekdo, ki ima v rokah ključke smrti in podzemlja in usodo sveta (Raz 1,18); ta nekdo je Alfa in Omega, začetek in konec (Raz 22,13); ta nekdo je Ljubezen (1 Jn 4,8.16). Ta Ljubezen govori: »Ne bojte se.« (227-228) Človek naj se torej ne boji trpljenja in smrti, kajti bila sta premagana. V veri v Kristusa strah pred svetom mine. Z njim zmora človek zakorakati v trpljenje in smrt.

Evangelij zahteva veliko. Jezus je svoje učence trdo pripravljaj na tisto, kar jih čaka. Vedel je, da jim namreč s trpljenjem ne bo prizaneseno. Obenem ve, da njegova zahteva ne presega zmogljivosti človeka. Ta s sprejetjem vere v Bogu najde moč in milost za sprejemanje trpljenja in soočenje s svetom. Če satan obstaja in deluje, delujeta rešilna in odrešenjska moč toliko bolj. »Sprejemati tisto, kar zahteva evangelij, pomeni

uveljavljati vso svojo človeškost, videti njeno lepoto, kot jo je hotel Bog, vendar v luči moči samega Boga tudi priznavati slabosti: "Kar je nemogoče pri ljudeh, je mogoče pri Bogu."« (229) Zahteve morale in odrešenjske ljubezni (ki je dar milosti, do katerega se je obvezal Bog sam) tako sovpadata. Bog želi odrešenje vsakega človeka. Kristus pa ima pravico reči: »Moj jarem je prijeten in moje breme je lahko.« (Mt 11,30) Potrebno je torej prestopiti prag upanja in se ne ustaviti pred njim. Potrebno se je dati voditi Svetemu Duhu. Papež navaja poljskega pesnika Cypriana Norwida, ki povzame bistvo krščanske eksistence: »Ne za seboj z Odrešenikovim križem, temveč za Odrešenikom s svojim križem.« (229-230)

Ko govorimo o strahu, se navežimo še na besede psalmista: »Začetek modrosti je strah Gospodov.« (Ps 111,10) Sveto pismo spodbuja strah božji. Papež pravi, da je ta strah dar Svetega Duha. Skušajmo to razumeti v povezavi s prej povedanim. Med darovi Svetega Duha po besedah preroka Izaija je dar strahu božjega na zadnjem mestu. To še zdaleč ne pomeni, da ta ni pomemben, saj velja, da je strah božji začetek modrosti. Modrost pa je prvi izmed naštetih darov. Človek mora torej želeči strah božji. A to ni strah sužnja, ampak sinovski strah. Hierarhična razporeditev gospodar-služabnik je namreč evangeliju tuja. Takšna je razporeditev v svetu, ki Boga ne pozna. V svetu Božje navzočnosti je navzoč sinovski strah, ki s Kristusom dobi najlepšo podobo. Kristus namreč želi, da se bojimo tega, kar žali Boga. Človek je preko ljubezni naklonjen do vsega, kar je dobro. To pomeni izpolnjevati načrt Očeta. Znamenje suženjskega strahu pred vsemogočnostjo Boga izgine pred skrbjo sina, ki želi izpolniti voljo Očeta. Sin se namreč zaveda, da je Očetova volja dobra in ji želi slediti. Sinovski strah je torej predvsem ljubezen. Razporeditev "gospodar-služabnik" se tedaj spremeni v odnos "oče-sin". Ta odnos je trajen. Obstaja od vekov v skrivnosti Svete Trojice. Ta odnos od Trojice žari na vso človeštvo. Senca pade nad to svetlobo v prvem padcu človeka, izvirnem grehu. Izvirni greh se ne postavi le zoper Božjo voljo, ampak zoper luč očetovstva, ki ga Bog razodeva. To očetovstvo želi greh s svojim uporom odpraviti. Dvom človeka postavlja pod vprašaj resnico o Bogu kot očetu in pusti za sabo podobo gospodarja in služabnika. Gospod se zdi tako ljubosumen na svojo oblast nad svetom in človekom. Človek se tedaj počuti izzvanega na boj proti Bogu. Suženj se je postavljen zoperstaviti gospodarju, ki ga je zaslužnil. Papež zaključí misel: »Če naj se sodobni človek osvobodi strahu pred seboj, svetom, drugimi ljudmi, zemeljskimi silami,

zadržalskimi sistemi, če naj se osvobodi vseh znamenj suženjskega strahu pred tisto "prevladujočo silo", ki ji vernik pravi Bog, mu je treba od vsega srca želeti, naj v svojem srcu nosi in goji resnični božji strah, ki je začetek modrosti.« (233-234) Omenjen božji strah je odrešenjska moč, ki o njej pričuje evangelij. To je ustvarjalni strah, ki se nam pomaga soočiti s trpljenjem sveta.

Ko se človek navsezadnje ob vseh pritiskih sooči z neuspehom, lastno slabostjo in močmi, ki ga obdajajo, mu mora v glavi ostati stavek Kristusa: »Na svetu imate stisko, toda bodite pogumni, jaz sem svet premagal.« (Jn 16,33) Prav tako Jezus miri učence in žene po svojem vstajenju. Človek je nagnjen k stiski in strahu zase, Kristus pa kaže upanje preko strahu. Svet je premagan. Trpljenje je premagano. Človek je postavljen pred Boga Očeta z vabilom, da sledi njegovemu Sinu v sprejemanju križa in hojo za njim. Sveti Duh ga vodi po tej poti. Kristus je že vstal in sleherni človek, ki mu bo sledil, bo vstal z njim.

SKLEP

V sklepu podajamo temeljne ugotovitve, do katerih smo prišli v raziskavi. V njej smo se osredotočili na sprejemanje trpljenja v misli in življenju papeža sv. Janeza Pavla II. Primerjali smo jo z nekaterimi drugimi avtorji, ki so nam služili za lažje razumevanje ali poglobitev kakšnega vidika izbrane tematike.

Pri preučevanju življenja sv. Janeza Pavla II. smo spoznali, da je papež svojo misel o sprejemanju trpljenja izoblikoval tudi iz osebnega izkustva. Misli o odrešenjskem trpljenju je izrazil v okrožnici *Salvifici doloris*. V svoji misli papež dojema trpljenje kot skrivnost. Dejstvo, da je papež tako opisal pojem trpljenja, dokazuje, da je v življenju svoje trpljenje že sprejel in včlenil v Kristusovo. Sodobnemu človeku pa se trpljenje sprva pojavi kot problem, saj mu povzroča bolečino, ki je ne zna osmisliti. Vernik se sprašuje, zakaj ga je prizadela takšna bolečina in zakaj jo je Bog sploh dopustil. Kmalu je postavljen pred več možnosti soočenja s trpljenjem. Prva je ta, da trpljenje sprejme, kakor ga je sprejel papež. V tem smislu začne razmišljati o trpljenju kot skrivnosti. Takrat človek trpljenje dojame toliko, kolikor globlje ga je zmožen včleniti v Kristusovo. Druga možnost izbire je, da vernik zavrača trpljenje, ki ga doživlja. V tej situaciji dejansko obtiči, kljub temu da vero obdrži. Na Boga goji občutek jeze, ki si ga ne upa priznati zaradi strahu, da bo prejel novo kazen, ki mu bo prizadela še globlje rane. Človek tako stagnira in "liže svoje rane". Tretja možnost je, da človek vero zavrne in hodi svojo pot, kjer se hoče izogibati trpljenju. Človek zato kmalu začne iskati pot ugodja. Ta mu obrne vrednote, v katerih postane slep za pravo darovanjsko ljubezen. Tak človek postane zazrt vase in v svoje potrebe, pozabi pa na medsebojne odnose, na odnose do bližnjih. Spoznali smo tudi, da ima trpljenje različne pojavne oblike. Papež ga deli na telesnega in moralnega. Telesno trpljenje je lažje ozdravljivo. To so psihične, čustvene in telesne težave, ki si jih medicina prizadeva zdraviti. Poleg teh pa poznamo moralno trpljenje, pri katerem smo ugotovili, da je v človeku zasidrano globlje. Pojavi se takrat, ko človek izkuša moralno zlo, ki je ločenost odnosa z Bogom. Trpljenje je namreč izkustvo zla, ki je v svetu neizpodbitno dejstvo. Treba je opomniti, da trpljenje doživlja tudi tisti, ki je pravičen. Izkuša ga zaradi tega,

ker trpi zlo, ki se dogaja v njegovi bližnji in daljni okolici. Tako greh kot tudi ljubezen imata namreč solidarnostno razsežnost. Ko nekdo močno greši, to vpliva na okolico tako ali drugače. Ljudje smo predvsem bitja odnosov. Enako velja za ljubezen. Ko človek ljubi, bližnji to na tak ali drugačen način čutijo oz. začutijo.

Razmišljali smo tudi o podobi Boga, kakor jo razume sv. Janez Pavel II. Sprva preko zgodbe izvirnega greha spoznamo, da je celotno delovanje Boga Stvarnika usmerjeno v stvarjenje dobrega. Izmed vseh bivajočih bitij človeku podari svobodno voljo, kar pomeni, da je tedaj človek zmožen zavrniti dobro, ki mu ga je Bog namenil. Hudič zapelje človeka in tako Adam in Eva storita odklon. Njun svet se tedaj spremeni, ker poznata dobro in hudo. To spoznanje jima je bilo sprva predstavljeno kot dobro, a je v bistvu zlo. Hudič se tega dobro zaveda. Spoznanje dobrega in hudega dejansko pomeni, da bosta odslej izkušala ne le samo dobro, temveč tudi zlo. Izkustvo zla pa pomeni trpljenje. To trpljenje je v stari zavezi prikazano kot dejanska kazen Boga za zlo. V tem se Bog kot Kaznovalec kaže kot pravičen, ampak tudi ponovno kot dober. Svoje Božje delovanje usmeri iz stvarjenjskega v odrešenjskega. Bog postane za človeka tedaj tudi Rešitelj. Trpljenje je namreč v odrešenjskem delovanju zamišljeno kot proces, ki vodi človeka iz zla nazaj v dobro, v polni odnos z Bogom. Trpljenje samo po sebi ni nekaj negativnega. Pomeni izkustvo greha, ki je do Jezusovega darovanja na križu dojetno negativno. Jezus omogoča vstop v skrivnost trpljenja, saj razkriva, da je trpljenje dejansko proces, ki omogoča vrnitev v polni odnos z Bogom. Če se človek ne bi zavedal grešnega stanja sveta, se ne bi bil zmožen spreobrniti. Trpljenje je v tem smislu milost. Trpljenje je pozitivna kazen za človeka in hkrati zanj pomeni vzgojni proces. Ko se človek tega zaveda, sprejetje trpljenja sproži pot spreobrnjenja. Ta pot nikakor ni preprosta, a je potrebna, da se človek zaveda dejanskega pomena odnosa do Boga. V raju ga je namreč imel, a se ni zavedal, kakšno milost doživlja. Trpljenje pa je poleg kazni lahko tudi zgolj preizkušnja. Ta predstavlja tisti del trpljenja, ki ni kazen. Preizkušnja je hkrati dobra, saj pravičnega človeka spodbuja v popolno zaupanje Bogu. Človeka spominja, da je dejansko Bog edini vsemogočen in da človeku želi dobro. Izziv popolnega zaupanja je postavljen v zgodbi Joba. Ta zgodba od dojemanja trpljenja kot zgolj pravične kazni za greh prehaja v trpljenje, ob katerem mora človek na koncu položiti vse zaupanje v Boga in dejansko samo sprejeti, kar mu je dano. Pomeni zaupati Bogu, kot otrok zaupa svojemu očetu. Ne razume, ampak sprejme. Hkrati verjame, da je

to zanj in za okolico dobro. Tako sprejemanje trpljenja zavzame Kristus, Božji Sin. Dejansko želi, da bi šlo trpljenje mimo, če je le mogoče. Tu govori kot človek. A v vsem zaupa Očetu, zato želi izvršitev njegove volje v polnosti. Tu govori kot Sin. V razmišljanju o Božji vsemogčnosti (Bog Vladar) smo predstavili podobo Boga, ki je predvsem Ljubezen. V starozaveznih zgodbah vidimo delovanje Boga, ki je vselej usmerjeno v dobro. Bog je torej v vsaki situaciji absolutno dober. Deluje po načelih ljubezni, ki so bila za kristjane postavljena kot prva zapoved. Svet in vesolje od nastanka pa do danes predstavlja področje stalnega delovanja Božje ljubezni. Ko trpljenje gledamo z vidika te Božje podobe, spoznamo, da je Bogu vredno zaupati. Ne glede na stiske in boje on vedno želi dobro. Če trpeči človek razume, da je Bog absolutno dober, sam v sebi Ljubezen, dejansko nima ovire za sprejemanje trpljenja, ki ga izkuša. Zavedati pa se mora človek hkrati tudi to, da je za veliko trpljenja v svojem življenju kriv sam. Že ob stvarjenju mu je bil dan opomin, naj ne je od drevesa spoznanja dobrega in hudega. Če človek vedno znova trga sadež in stori greh, bo v njegovem življenju in okolici prisotno še več zla. To je dejstvo. Opomin torej ostaja zaradi človekove svobodne volje.

Preučevali smo človekovo svobodno voljo v odnosu do trpljenja. Že v zgodbi izvirnega greha spoznamo veliko o človeški svobodi. Temeljni svobodi je namreč dana na voljo temeljna odločitev za dobro ali zlo. Vse ustvarjeno je po svoji naravi usmerjeno v dobro. Samo subjektu s svobodno voljo je bilo dopuščeno, da to dobro spridi. Zlo obstaja le v odvisnosti od dobrega. Temeljna odločitev za dobro pomeni popolno predanost Bogu in prizadevanje za odnos z njim. Nasprotno pa temeljna odločitev za zlo pomeni odklon oz. odmik od Boga. Vsaka od navedenih odločitev se lahko v času človeškega življenja še spremeni, saj se izraža samo preko njegovih življenjskih dejanj. Temeljna odločitev za dobro, ob kateri bi človek množično grešil, torej ni resnična temeljna odločitev za dobro, ampak jo je človek spridil v temeljno odločitev za greh. Človeška svoboda ima veliko moč, ki dejansko lahko deluje v smeri, kakršno izbere človek. Na voljo sta mu dani dve poti. Prva po besedah Jezusa ozka in strma. Ta je pot sprejemanja trpljenja. Druga pa je široka in vodi navzdol. To je pot greha, ki išče zgolj lastno ugodje. Človek je pri temeljni odločitvi postavljen na razpotje med tema dvema potema. Vedno se lahko odloči, katero bo hodil. Če pa se ne odloči, dejansko živi pasivno, otopelo. Stoji na razpotju in čaka. Tak človek po navadi išče življenjske

odgovore, pri katerih ne zaupa Bogu in zato posledično stagnira. Če se človek na razpotju zapre vase, je to enako, kot je v primeru, če bi zakopal talente, ki so mu bili dani. Ozka pot navzgor pomeni sprejemanje trpljenja, ki ga prinese življenje. Tako sprejemanje v človeku vzbudi ljubezen, ki se daruje. Za tako ljubezen je potreben stalni duhovni boj. Nasprotno široka pot navzdol pomeni sprejemanje ugodja sveta in delovanje po principu poželenja. Tako (negativno) poželenje je dejanska posledica odločitve za greh. Ko človek greh stori, lahko hodi svojo pot naprej v trmoglavem prepričanju, da se na njej vrši "dobro zanj". Ko človek tako misli, je v bistvu že zaslepljen. Zlo mu je bilo predstavljeno kot dobro, on pa je "ugriznil v vabo" hudiča. Človeška svoboda torej nosi odgovornost pri temeljni odločitvi, ki lahko Boga sprejme ali zavrne. Zavrnitev vere je glavni problem sveta. Zavrnitev Kristusa namreč pomeni veliko nevarnost izgube vrednot, ki postajajo brez njegovega križa in vstajenja čedalje bolj meglene. Na koncu človek izgubi smernice za dobro in zlo. Izgubi se v grehu. To je glavni cilj hudiča.

V nadaljevanju smo preučevali objektivno in subjektivno zlo. Pri objektivnem zlu smo nakazali, da človek v objektivnem smislu izkuša trpljenje, ki je od izvornega padca naprej prisotno v svetu. To pa ne pomeni, da je človek kot subjekt ob trpljenju pasiven. Jezus v trpljenju zavzema nadvse aktivno držo, ko sprejme svoj križ prostovoljno. Objektivno zlo je treba v fizičnem smislu dojemati kot pomanjkanje nečesa, kar bi npr. človek po svoji naravi moral imeti. Zlo pa ni zgolj to. Moralno zlo namreč sega še veliko globlje od "fizičnega" zla, in sicer prav tako, kakor moralno trpljenje sega globlje od telesnega. Moralne kategorije je treba vedno dojemati v odnosu do Boga. Greh je tako prekinitev odnosa z Bogom. To pomeni vstop zla tam, kjer bi se lahko razvilo dobro. Absolutno moralno zlo je torej popolna ločenost od odnosa z Bogom. Absolutno moralno dobro pa se razume kot tisto, ki je izvršeno v polnem odnosu z Bogom. Posledično je tudi izkustvo moralnega trpljenja dejansko prisotno zaradi tega, ker človek doživlja ločenost od Boga, ki je bila nekoč pretrgana. Tako ločenost je doživljal celo Kristus v vrtu Getsemani. Bog je ustvaril zgolj dobro, pri katerem pa je zaradi svobodne volje zlo dopuščeno. Zlo je torej vedno v odvisnosti od dobrega. Tudi dobro pa ni čisti vzrok zla, saj je zlo zgolj pokvarjenost osnovnega dobrega. Svobodna volja namreč svojo izpolnitev najde samo v dobrem. Kako je torej možno, da svobodna volja, katere uresničitev hrepeni po dobrem, opravi zlo. Tu se

približamo subjektivnemu zlu, ki zlo v svetu poganja. Hudič je duhovno bitje, ki "biva" v popolnem odklonu od Boga. Slednje pomeni, da je preklet. Kako je to možno, ostaja skrivnost. Po papeževem mnenju pa je obstoj in delovanje hudiča dejstvo. Po naravi je bil namreč hudič poprej angel, katerega uresničitev je bila dosežena v blaženem zrenju Boga. To milost pa je zapravlil. Odslej "biva" v nebivanju. Predstavlja popolni odklon od Boga, katerega cilj je uničevanje dobrega stvarstva. Nebivanje satana je torej popolno sovrašтво. Če osebo dojemamo kot tisto, ki gradi odnose in se preko njih uresničuje v ljubezni, je satan popolna negacija te osebe. Je torej "ne-oseba". Satan posledično deluje tako, da bi tudi človeka odvrnil od Boga. Skušnjave satana izzovejo pri človeku stalni boj, če človek želi vršiti oz. udejanjati v svetu dobro in delovati v smeri Boga. Orožje za ta boj je za človeka drža služenja, v kateri se v polnosti preda Očetu, kakor je to storil Jezus Kristus. Tudi on je bil namreč od satana skušan v puščavi, a je te skušnjave zaradi jasne slike o svojem poslanstvu zavrnil. Hudič torej obstaja in deluje, ampak je Kristus vedno večji. V zavrnitvi skušnjav Kristus stoji kot večni zgled človeku, ki se srečuje s skušnjavami. Ugotovili smo, da zavrnitev trpljenja v očeh Jezusa napačno. Tudi Petra, ki se Jezusu ob napovedi trpljenja postavi po robu, Jezus zelo ostro zavrne. Trpljenje Jezus doživlja kot del svojega odrešenjskega poslanstva. Človek sicer izkuša zlo že zaradi prisotnosti v svetu. Do trpljenja pa mora kakor Kristus zavzeti predvsem aktivno držo, s katero človek trpljenje umesti v konkretno življenje in tako osebnostno raste. Prizadevanje za pravično življenje, ki se uravnava po Kristusovi prvi zapovedi ljubezni, je zaradi skušnjav stalni boj. Smernica življenjski drži človeka je v služenju. Božji Sin se je popolnoma izročil Očetu in hkrati prinesel na svet božje kraljestvo. Služenje Bogu je torej predvsem sinovsko služenje. Služenje Bogu pomeni kraljevanje.

Spoznali smo, da trpljenje svoj čisto človeški in tudi nadnaravni smisel najde v prestanem Kristusovem križu. Nadnaravni zato, ker prav premagana smrt s strani Kristusa razkriva odrešenjski načrt Boga. Čisto človeški pa zato, ker vsak človek preko trpljenja Jezusa Kristusa lahko spozna tudi smisel svojega človeškega trpljenja. Kristus človeško trpljenje poveže z ljubeznijo. Jedro sprejemanja trpljenja in vdanosti v Božjo voljo je namreč ljubezen. Svet je bil odrešen po darovanjski ljubezni, ki jo je izkazal Božji Sin. Človek je torej povabljen k deležnosti odrešenjske dobrine prav preko trpljenja. Smisel trpljenja najde v tolikšni meri, kolikor svoje trpljenje včleni v trpljenje Kristusa. Pri tem pa mora predvsem vzeti križ na svoje rame in ga nositi. Konkretno to

pomeni, da si človek ob trpljenju ne zastavlja več vprašanja "zakaj", temveč nad obzorjem trpljenja zre po tem, kako mu bo trpljenje pomagalo pri osebni rasti. V takšnem sprejemanju trpljenja se človek izpopolnjuje in posledično raste v ljubezni. Skupaj s Kristusom človek trpljenje premaga in vstane. Vstajenje torej ostaja upanje vsakega kristjana, ki se je voljan predati Božji volji in sprejeti trpljenje. Nekatere osebe pustijo za seboj presežek prestanega trpljenja. Tako trpljenje podpira druge. To je delež, ki ga trpeči lahko prispeva k sami skrivnosti Kristusovega trpljenja in križa. Vera torej govori, da nobeno iz ljubezni sprejeto trpljenje ne gre "v nič". Vsako tako trpljenje je dodano odrešenskem procesu. Kristus je s sprejetjem križa zlo izruval pri njegovih koreninah zavrnitve Boga Stvarnika in nato vstal od smrti, ki jo je premagal. Trpljenje je bilo prej samo po sebi posledica zla. Z vstopom Kristusa v položaj greha pa je postalo ob včlenitvi v Kristusov križ pot k Bogu. Ozka in strma pot je torej pot ljubezni, ki vključuje žrtev in trpljenje. Pri Kristusu je jasno razvidna v opisu evangelistov. Kristusova pot na Oljsko goro, tamkajšnja molitev in čisto človeški duhovni boj nam nakazujejo konkretno preživljanje trpljenja Kristusa, ki nam po opisu evangelistov postane nadvse živo. Zavedati se moramo, da je dejansko tisti, ki ga vprašamo, "zakaj" trpimo, tudi sam prestal najhujše čustveno, telesno, psihično in moralno trpljenje. Ker pa je bil Kristus venomer v polnem odnosu z Bogom, je vse trpljenje predal v Očetove roke in je zato zmožgal premagati svet. Enako ga z njim moremo premagati tudi mi in na koncu izreči z njim besede s križa: "Dopolnjeno je." V tem je dopolnitev življenjske poti, ki pa se nadaljuje onkraj, ko z Jezusom vstanemo.

Govorili smo tudi o sadu sprejemanja trpljenja. Ko človek evangeljsko sprejme trpljenje, trpljenje začne doživljati kot proces vrnitve v odnos z Bogom. To človeka navda z ljubeznijo, saj se tako kot Jezus zaveda, da je ljubljen. Človeku občutje omogoča, da tudi sam ljubi druge. Sprejemanje trpljenje tako spodbudi rast v sočutju do bližnjega. Posledica tega sočutja pa je usmiljenje, ki ga človek v konkretnem življenju lahko nešteto krat izrazi v odnosu do drugih. Ljubezen tako postane vodilo življenja, kakor je tudi želel Kristus s postavitvijo najvišje zapovedi. To zapoved bi moral za uresničenje lastnega namena sprejeti vsak človek. Ko človek deluje v ljubezni, izpolni svoj stvarjenjski namen in se uresniči, ko se pomaga uresničiti drugim. Ob sadu sprejemanja trpljenja, ki je usmiljenje, se mora človek venomer zavedati, da mora biti delo usmiljenja opravljeno tako, da bo bližnjemu pomagalo, ne pa, da se bo bližnji

zaradi naših dejanj počutil še manjši in še bolj ranjen. Naloga del usmiljenja je predvsem ozdravljanje – sprva fizično, psihično, čustveno, končno pa tudi ozdravljanje odnosa z Bogom. Na koncu življenjske poti je človek sojen po tej ljubezni, v kateri najde življenjsko uresničitev. Pri tem med ljudmi ni izjem. Stanje onkraj zemeljskega življenja se tako izrazi z ljubeznijo. Duša lahko živi znotraj ljubezni Božjega kraljestva (nebesa), lahko pa živi ločeno od nje, torej v stanju popolnega obupa in večnega izkustva zla, torej trpljenja (pekel). Vmesno stanje je stanje očiščujoče ljubezni (vice), ki je dejanska posledica Božje ljubezni. To stanje je dejansko delo Božjega usmiljenja. Pot zemeljskega življenja in stanje onkraj je torej predano človekovi temeljni izbiri. Papež spodbuja k ozki in strmi poti za Kristusom, pri čemer kliče: "Ne bojte se."

V sklepu navedimo še konkretne stopnje sprejemanja trpljenja, kakor smo jih zaznali v poteku raziskave teoretičnega in praktičnega doživetja in sprejemanja trpljenja pri papežu sv. Janezu Pavlu II. Navedemo jih lahko osem.

1. Prva stopnja nastopi, ko se človek v vsakdanjem doživljanju sreča z izkustvom trpljenja. Bolečina ga prizadene. Po navadi se človek prej ali slej povpraša o izvoru trpljenja. Kdor veruje, dojemata Boga kot edinega Stvarnika. Torej je on bodisi ustvaril bodisi "dopustil" trpljenje. Človek si postavi vprašanje, "zakaj" trpljenje.
2. Druga stopnja je razmišljanje o podobi Boga, ki jo človek ima. V tem razmišljanju se lahko mnogokrat zaloti, kako Boga dojemata zgolj pod določenim vidikom, ki ne vključuje podobe Boga ljubezni. Za pristno življenje po veri je torej nujna izgradnja podobe Boga. Božje podobe se namreč medsebojno dopolnjujejo. Prva pa je ljubezen.
3. Ko človek v razmišljanju pride do spoznanja Boga, ki je absolutno dobro in Ljubezen, nastopi tretja stopnja. Ta ga vodi v sprejemanje trpljenja, ki ga je prej doživljal zgolj kot zlo. Jezus pa isto trpljenje preko odrešenja preoblikuje v proces, ki "korak" vodi v smer Boga. Človek namreč ob sprejetju trpljenja sprejme svojo grešnost in v popolnem zaupanju stopi na pot proti odnosu z Bogom. Posledično človek tudi sam raste v ljubezni.
4. Četrta stopnja v človeku mišljenje o trpljenju spreminja tako, da trpljenje ni več zgolj ovira (problem), ampak skrivnost, katere smisel raste sorazmerno s sprejemanjem trpljenja, ki ga človek včleni v Kristusov križ.
5. Peta stopnja človeka sooči s temeljno odločitvijo, ali naj trpljenje sprejme ali zavrne. Izkušnja kaže, da mnogo ljudi te stopnje sploh ne doseže, saj se že ob samem srečanju s

trpljenjem odvrnejo od njega in iščejo preprostejšo "pot ugodja". Peta stopnja torej človeka postavi pred temeljno odločitev za pot greha ali pot ljubezni. Ti dve nasprotji predstavljata široka in ozka vrata. Če človek ostane "pred vrati" ozke in široke poti do konca življenja, je enako, kakor da bi zapravil dar življenja. Vstop skozi široka vrata pomeni odločitev za greh. Človek tedaj o trpljenju preneha razmišljati in se vda poželenju. Ozka vrata so odločitev za pot ljubezni, ki vključuje tudi darovanje in torej trpljenje. Za pravilno dojetje ljubezni je treba dojeti njeno darovanjsko razsežnost. Pri dojetanju te razsežnosti je ključno sprejemanje trpljenja v konkretnem življenju. Taka ljubezen omogoči življenju večjo pristnost.

6. Šesta stopnja pomeni, da je človek izbral vstop skozi ozka vrata. Ozka pot zahteva stalni duhovni boj proti skušnjavam, ki pridejo na poti. Šesta stopnja je preizkušnja, če je temeljna odločitev človeka bila pristna. Vstop skozi ozka vrata pomeni postaviti se v pozicijo "sovrastva" do greha. To ne pomeni, da človek odslej ne bo nikoli grešil. Vsakemu lahko "zdrsne", a mora po padcu slediti spreobrnjenje. Božje usmiljenje je veliko.

7. Sedma stopnja predstavlja sad prehojene ozke poti. Ko človek nase sprejme trpljenje v smislu darovanja samega sebe Bogu, začne prejemati sad Ljubezni, ki je Božje usmiljenje. To v človeku, ki je ustvarjen po Božji podobi, sproži enako delovanje do bližnjih. V njem sproži sočutje, saj tudi sam ve, da je ljubljen. Sprejemanje trpljenja, ki je v bistvu darovanjska ljubezen, obrodi sad v delih usmiljenja do bližnjih. Primer takega delovanja je usmiljeni Samarijan.

8. Osma stopnja predstavlja konec poti, končni postanek. To je postanek v Ljubezni, v kateri človek najde končno uresničitev. Zadnja stopnja je torej popolni povrnjeni odnos z Bogom, ki je bil ob izvornem padcu pretrgan. Krog odrešenja je za človeka tedaj sklenjen. Vse najde svoj smisel v Kristusu.

POVZETEK

Avtor se v magistrskem delu ukvarja s smislom sprejemanja trpljenja. V nalogi je opisana misel papeža sv. Janeza Pavla II., ki je trpljenje tudi sam sprejemal po zgledu Jezusa Kristusa. V vrednotah sodobne kulture je sprejemanje trpljenja pogosto nesmisel. Naloga zato nekatere misli papeža primerja ali osvetli tudi z nekaterimi drugimi avtorji. S trpljenjem se sreča vsak človek. Zaradi tega naloga osvetli smisel sprejemanja trpljenja, ki človeka vodi v bolj polno in pristno življenje. Da se človek lahko sooči s trpljenjem, je potrebna prava podoba Boga. V nalogi je izpostavljeno več Božjih podob, med katerimi je ključna podoba Ljubezni. Predstavljeni sta dve starozavezni zgodbi, ki osvetlita pomen Božjega delovanja v povezavi s trpljenjem človeka. Pri tem delovanju ima veliko vlogo človeška svoboda, ki je postavljena pred izziv dveh poti življenja. Omogočeno ji je, da izbira med dobrim in zlim. Ker se zlo v sodobni miselnosti odriva iz zavesti, naloga misel posveča tudi opisu objektivnega in subjektivnega zla. Trpljenje je v splošnem pojmovano predvsem kot izkustvo zla, zato sta trpljenje in zlo tesno povezana. Zlo pa pri korenini izruje Božji Sin preko trpljenja, križa in vstajenja. Z nastopom Jezusa Kristusa se razkrije človeški, pa tudi nadnaravni smisel trpljenja. Človeški zato, ker Jezus z življenjem in delovanjem pokaže čisto človeški smisel sprejemanja trpljenja, ki je povezan z darovanjsko ljubeznijo. V njej se človek uresniči in živi bolj polno. Evangeljsko sprejemanje trpljenja je torej izraz ljubezni, ki spodbuja dela usmiljenja. Človekovo trpljenje pri včlenitvi v Kristusov križ torej ni več zgolj izkustvo zla, temveč odrešensko trpljenje, ki razodene nadnaravni smisel trpljenja in vodi k Bogu. To pot je prvi odprl Jezus Kristus, v katerem vse najde smisel.

Avtor bralca postavlja pred izziv hoje po življenjski poti, ki vključuje trpljenje. Ob soočenju z mislijo sv. Janeza Pavla II. je zlahka prepoznati pomembnost aktivne drže ob doživljanju trpljenja. Papeževa misel trpljenje izraža predvsem kot milost, zato človeka ne zamori, temveč ga navda z upanjem.

Ključne besede: Janez Pavel II., trpljenje, svoboda, zlo, greh, križ, odrešenje, ljubezen, sprejemanje trpljenja.

SUMMARY

In the present work, author presents purpose of accepting suffering. Work concentrate on thought of pope St. John Paul II., who accepted suffering by example of Jesus Christ. In virtues of modern society, suffering is often misunderstood. For that reason, some thoughts of pope are compared or explained with some of the other authors. Every person suffers in it's life. Because of that, thesis explains purpose of accepting suffering, which leads to fuller and richer life. For a man to confront suffering, the right image of God is needed. Few of those images are presented, of which Love is the most important. Two scriptural stories, which are also presented, talk about purpose of God's work in connection with suffering. Human freedom has important part in human response to this God's work. Person is put in front of the challenge, in which it has to choose the way of life. Therefore freedom has an opportunity to choose between good and evil. Because of the fact, that thought about evil is pushed away in modern society, thesis puts consideration about objective and subjective evil. In general, suffering means experiencing evil. Therefore suffering and evil are connected. But when Son of God dies and resurrects from the dead, roots of evil are destroyed. Jesus enlightens human and supernatural purpose of suffering. Jesus enlightens human suffering with his life and work, which is connected to accepting suffering. Life of Christ reflects his love. When person understands this love, it can live fuller life. Gospel acceptance of suffering is therefore expression of love, which encourages works of mercy. When human suffering takes part in the cross of Jesus, it is no longer only suffering of evil, but suffering, which leads to salvation and God. The One, who opened the doors to this path, is Jesus Christ, in which everything finds it's purpose.

Author puts the reader in front of the challenge of walking life path, which includes suffering. The importance of active stance in suffering is easily recognized in confrontation with thought of St. John Paul II. His thought finally expresses suffering as mercy. For that, it does not tire man, but rather fulfills him with hope.

Key words: John Paul II., suffering, freedom, evil, sin, cross, salvation, love, acceptance of suffering.

SEZNAM REFERENC

- Janez Pavel II. 1981. *Okrožnica o Božjem usmiljenju (Dives in misericordia)*. CD 10. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 1984. *Okrožnica o odrešenjskem trpljenju (Salvifici Doloris)*. CD 21. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 1985. *Apostolsko pismo vsem mladim sveta*. CD 26. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 1987. *Okrožnica o odrešenikovi materi (Redemptoris Mater)*. CD 34. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 1991. *Odrešenikovo poslanstvo (Redemptoris missio)*. CD 46. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 1994. *Okrožnica sijaj resnice (Veritatis splendor)*. CD 52. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 1994. *Prestopiti prag upanja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Janez Pavel II. 1999. *Pismo starejšim*. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 1999. *Skrivnost učlovečenja (Incarnationis mysterium)*. CD 79. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II. 2005. *Spomin in istovetnost*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Janez Pavel II. 2014. *Bog je na človekovi strani*. Ljubljana: Novi svet.
- Janez Pavel II. 2015. *Ves sem v Božjih rokah*. Ljubljana: Družina.
- Jones, James. 1994. *Zakaj ljudje trpijo*. Koper: Ognjišče.
- Krajnc, Leonida. 2012. *Trpljenje in bolečina v učenju in pričevanju Janeza Pavla II*. Diplomsko delo. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Krašovec, Jože. 1999. *Nagrada, kazen in odpuščanje*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Kushner, Harold S. 1996. *Ko se hude stvari zgodijo dobrim ljudem*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Lah, Avguštin. 2003. *Teološka antropologija*. V: Ciril, Sorč, ur. *Priročnik dogmatične teologije I*, 205-362. Ljubljana: Družina.

- Lewis, Clive Staples. 2005. *Vprašanje bolečine*. Ljubljana: Družina.
- Ratzinger, Joseph. 2012. *Jezus iz Nazareta (I)*. Ljubljana: Družina.
- Ratzinger, Joseph. 2013. *Jezus iz Nazareta (II)*. Ljubljana: Družina.
- Sveto pismo: slovenski standardni prevod. 2006. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Sammut, E. Pius. 2016. *Smisel trpljenja*. Ljubljana: Družina.
- Štrukelj, Anton. 2003. *Odrešenik Jezus Kristus*. V: Ciril, Sorč, ur. Priročnik dogmatične teologije I, 363-482. Ljubljana: Družina.
- Tomaž Akvinski. B.I. Book Three: Providence. V: *Contra Gentiles*.
<http://dhspriority.org/thomas/ContraGentiles3a.htm> (pridobljeno 17. aprila 2017).
- Turnšek, Marjan. 2003. *Angeli in hudobni duhovi*. V: Ciril, Sorč, ur. Priročnik dogmatične teologije II, 493-542. Ljubljana: Družina.
- Turnšek, Marjan. 2015-2016. Po lastnih zapiskih predavanj pri predmetu *Teološka antropologija: Človek v odrešenjski in stvarjenjski razsežnosti*. Ljubljana: Teološka fakulteta.